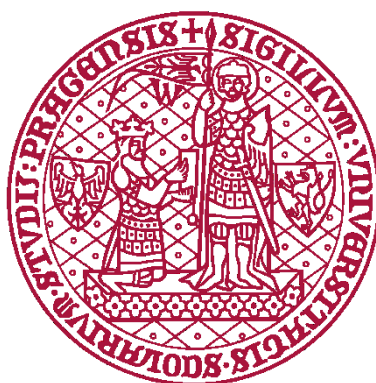

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hudební vědy

Bakalářská práce

Lucie Trnková

Masopust v Dolních Chrášťanech: Hudebně etnografický výzkum

The Carnival in Dolní Chrášťany: Music Ethnographic Research

Vedoucí práce: Mgr. Vít Zdrálek, Ph.D.

Konzultant práce: Mgr. Tereza Havelková, Ph.D.

Praha 2021

Na tomto místě bych ráda poděkovala Vítu Zdráčkovi a Tereze Havelkové za intenzivní přípravu a konzultace během našeho společného semináře, které formovaly má uvažování o daném tématu a byly mi dostatečnou oporou během celého výzkumu i v této nelehké době pandemie Covid-19. Mé poděkování zároveň patří všem mým dolnochrášťanským přátelům, pamětníkům a aktérům současného chrášťanského masopustu, bez jejichž vlídnosti a otevřenosti bych tento výzkum nebyla schopna vůbec realizovat.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Lhenicích dne 27. 7. 2021

.....

Lucie Trnková

Abstrakt

V Dolních Chrášťanech se v posledních letech rozvíjí něco, co bychom mohli označit za „novou tradici“. Vesnice Dolní Chrášťany se nachází na bývalém německém území, proto byla většina jejich původních obyvatel po 2. světové válce odsunuta a tím byla přerušena i kontinuita slavení masopustu. Po následném dosídlení vesnice se tradice masopustu obnovila, nicméně neměla dlouhého trvání a s postupným odcházením obyvatel byla opět přerušena. Do třetice došlo k obnovení až v novém tisíciletí, tedy po roce 2000, kdy v Dolních Chrášťanech začali působit nově přistěhovalí obyvatelé z městského prostředí, převážně z Prahy. Zdá se, že ti se nesnaží o „autentičnost“ za každou cenu. Nechtějí vytvářet „skanzen“ původního masopustu, ale podchytit společenský rozměr slavnosti a promítnout do něj aktuální stav a podmínky místního společenství, které sice mohou vypadat na první pohled velmi vzdálené těm původním, ve své podstatě však plní identickou funkci. Právě na tento paradox střetu lidové tradice s jejím pojetím lidí, kteří v atmosféře vesnických tradic nevyrůstali, se ve svém bádání především zaměřím. Původní záměr popsat současnou podobu chrášťanského masopustu a nastínit vazby na jeho starší historickou podobu na základě odborné literatury a hudebně-etnografického materiálu získaného z posledních několika ročníků (fotografie, videa, provozovací materiály, polostrukturované rozhovory s místními obyvateli a zúčastněné pozorování letošního masopustního dne), dožal kvůli pandemii Covid-19 značných změn. Zrušením letošního ročníku chrášťanského masopustu jsem musela upustit od zúčastněného pozorování masopustního dne a celou práci uchopit skrze paměťová studia Aleidy a Jana Assmannových.

Klíčová slova: masopust, Dolní Chrášťany, tradice, folklor, paměťová studia, vzpomínky, muzicírování

Abstract

In Dolní Chrášťany, something that could be described as a "new tradition" has been developing in recent years. The village of Dolní Chrášťany is located on former German territory, so most of its original inhabitants were displaced after World War II, and the continuity of the carnival celebration was interrupted. After the subsequent settlement of the village, the carnival tradition was renewed, but it did not last long and was again interrupted as the inhabitants left. It was only in the new millennium, after 2000, when new immigrants from the urban environment, mostly from Prague, began to settle in Dolní Chrášťany. It seems that they do not strive for "authenticity" at any cost. They do not want to create an 'open-air museum' of the original carnival, but to capture the social dimension of the festival and to reflect the current state and conditions of the local community, which, although at first sight may look very distant from the original ones, in essence fulfil an identical function. It is this paradox of the clash between folk tradition and its perception by people who did not grow up in the atmosphere of village traditions that I will primarily focus on in my research. The original intention to describe the current form of the carnival in Dolní Chrášťany and to outline the links to its older historical form based on scholarly literature and musical-ethnographic material gathered from the last few years (photographs, videos, operational materials, semi-structured interviews with local residents and participant observation of this year's carnival day) has been considerably revised due to the Covid-19 pandemic. With the cancellation of this year's annual carnival in Dolní Chrášťany, I had to forgo participant observation of the carnival day and grasp the entire work through the memory studies of Aleida and Jan Assmann.

Key words: carnival, Dolní Chrášťany, tradition, folklore, memory studies , memories, music making

Obsah

1	Úvod.....	6
1.1	Dolnochráštánský masopust a já.....	7
1.2	Mezi etnografií a vzpomínáním: Bádání v časech pandemie Covid-19	9
1.3	Chráštánský masopust v kontextu literatury o masopustu	12
1.3.1	„Jihočeský masopust“	13
1.3.2	Nově vznikající masopusty v městských částech Prahy	15
1.3.3	Co přetrvává v paměti?	15
1.3.4	Pojítka.....	16
1.4	Masopust.....	17
2	Místo a lidé	19
2.1	Dolní Chrástany jako místo činu.....	19
2.2	Lidé jako aktéři a pamětníci.....	22
2.2.1	Pamětníci z virtuálního prostoru.....	23
2.3	Posezení na dolnochráštánské návsi: Etnografická momentka.....	26
3	Vzpomínání na masopust před rokem 1945: Zmizení kusu kulturní paměti?.....	30
4	„Tenkrát tu bylo veselo!“: vzpomínání na „zlaté časy“ masopustu v šedesátých letech, aneb jak žije v současné paměti?	36
4.1	Videozáznam jako prostředek mechanicky vštípené paměti	38
4.2	Trasa průvodu.....	43
4.3	Koleda.....	46
4.4	Muzikanti	47
4.5	Počasí.....	48
4.6	Gender.....	49
4.7	Konec masopustu?	50
5	Vzpomínky na to, co se letos nestalo...: současný masopust ve vzpomínkách současných aktérů-pamětníků	53
5.1	Rituál jako nástroj vytváření kolektivní identity	58
5.2	Otevírání statků, hasičárna jako neutrální prostor.....	60
5.3	Role hudby při chráštánském masopustu	61
5.4	Repertoár	65
5.5	Kdy nastává vhodný čas?.....	68
5.6	Muzika třikrát jinak	69
6	Závěr.....	77
7	Seznam použité literatury	79
8	Seznam archiválií.....	81
9	Internetové zdroje.....	81
10	Seznam obrázků	82

1 Úvod

V této práci studuji, jak obyvatelé obce Dolní Chrášťany na jihu Čech pojmají tradici masopustu v její současné podobě a ve vzpomínání na její podoby minulé. Svým charakterem dnešní podoba této společenské události odpovídá tomu, co lze označit jako novou či vynalezenou tradici, jak ji popisuje Eric Hobsbawm¹, nebo jako specifickou podobu revivalu, jak ji hned v úvodu své knihy popisují Caroline Bithell a Juniper Hill.² Po nuceném vystěhování původních obyvatel německé národnosti po druhé světové válce došlo ke znovuosídlení této jihočeské vesnice etnickými Čechy. V šedesátých letech však nastala opět situace, kdy nově přistěhovalí obyvatelé začali vesnici opouštět. A v devadesátých letech pak vesnici začali osidlovat noví majitelé z městského prostředí, převážně z Prahy. Ve všech těchto obdobích se obyvatelé snažili obnovovat tradici masopustu. Ve své bakalářské práci se metodou etnografického výzkumu s pomocí teoretického rámce paměťových studií pokouším porozumět tomu, co pro místní obyvatele znamená držet masopust a jak jeho minulé podoby vzpomínají, skrze otázky týkající se hudby. Tedy jak se hudba samotná prolíná jednotlivými vzpomínkami, co pro pamětníky znamená v jednotlivých fázích masopustního průvodu a jak formuje celkový chod samotné masopustní události. Než se však budu věnovat těmto otázkám skrze výše zmiňovaná období, ráda bych zde nastínila svoji pozici pozorovatelky v rámci této kulturní události, tedy tzv. positioning.³ Všechny tyto okolnosti totiž ovlivňovaly má pozorování a vůbec podobu této práce.

---

¹ HOBBSAWM, Eric, 2012. Introduction: Inventing Traditions. HOBBSAWM, Eric a Terence RANGER, ed. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, s. 1-14.

² BITHELL, Caroline, HILL, Juniper, ed., 2014. *The Oxford Handbook of Music Revival*. New York: Oxford University Press 2014.

³ SUNSTEIN, Bonnie Stone a Elizabeth CHISERI-STRATER, 2012. *FieldWorking: Reading and Writing Research*. 4. Boston: Bedford/St. Martins.

1.1 Dolnochrášt'anský masopust a já

Toto téma mě zajímá především proto, že již od svého dětství mám možnost se chrášt'anského masopustu každoročně, s výjimkou letošního roku, osobně účastnit. Pocházím ze Lhenic, městysu přibližně šest kilometrů vzdáleného od Dolních Chrášťan, vesnice, která do Lhenického katastru spadá. Během dětství jsem si vytvořila jistou nedůvěru k tehdejší vesnickým, tradičním akcím, které jsem vnímala jako významně pokřivené předchozím komunistickým režimem.

Na základní školu jsem chodila ve Lhenicích, poté jsem studovala všeobecné gymnázium v Českých Budějovicích, přičemž jsem rok strávila v rámci přeshraničního projektu na církevním gymnáziu v Pasově. Hostovská rodina, u které jsem v té době pobývala, žila na vesnici blízko Pasova. Místní mě přijali do své komunity, a tak jsem měla možnost poznat i tamní kulturu. Zřejmě právě v tomto období jsem si začala uvědomovat svou vlastní identitu v kontextu našeho národa a probudilo se ve mně vlastenectví, kdy jsem se začala více zajímat o naše lidové tradice a kulturu.

Ve školním roce 2007/08 jsem navštěvovala folklórní soubor Rubínek, který byl realizován pouze v tomto jednom roce na lhenické základní škole. Kroužek byl určen pro děti od první do čtvrté třídy a učili jsme se tam různá lidová říkadla, písničky a tance. S řadou vybraných dětí jsme pak každoročně dodržovali některé tradice i v našem městysu. Například průvod svatých Barborek nebo vítání občánek, které pro mě již od dětství neodmyslitelně patřilo k naší obci. Od dětství jsem se účastnila i různých recitačních a pěveckých soutěží, díky nimž jsem si vytvořila lásku k českému jazyku a kultuře. Od dětství se také věnuji hře na klasickou kytaru, kterou jsem využívala právě také na různých společenských akcích, typu táborové písně, masopustní průvody, vánoční besídky atd.

Jsem věřící, hlásím se k římsko-katolické církvi. Moji rodiče jsou také věřící, ovšem ne praktikující. Z rodiny je aktivní v tomto směru pouze můj dědeček, který mě jako malou brával do kostela. Poté jsem chodila na náboženství ve lhenické farnosti, kde jsme například probírali lidové svátky a jejich spojitost s církevním rokem. V této době jsem si tedy patrně začala utvářet představu o vztahu lidových tradic a víry, což je také jeden z úhlů pohledu, kterým je na masopust třeba pohlížet.

Tolik tedy k mé výchozí pozici a ke skutečnostem, které formovaly můj vztah k této problematice. Veskrze měly tyto zkušenosti pozitivní vliv na můj vztah k masopustu. Například díky znalostem získaným ve společenství věřících jsem si mohla uvědomovat širší souvislosti slavení masopustu. Díky aktivní účasti v podobě hudebního doprovodu jsem mohla hlouběji proniknout do masopustního dění.

Dále bych ještě popsala svůj vztah, který mám k lidem, jež stojí za vznikem aktuální podoby masopustu v Dolních Chrášťanech. A to především z důvodu dotvoření představy o mých společných vazbách v roli výzkumnice s chrášťanským prostředím.

Chrášťanský masopust se k podobě, jakou má dnes, dopracovával téměř patnáct let. Já osobně jsem se k účasti na jeho slavení dostala již v útlém věku. První kontakt s vesnicí Dolní Chrášťany a místními jsem měla v roce 2003, tedy již ve svých pěti letech, kdy jsem se začala přátelit s dívkou Klárkou, která se do Chrášťan přistěhovala se svou rodinou z Prahy. S Klárkou jsme trávily mnoho času ve škole, ale i v našich domovech. Její rodiče se snažili oživit kulturní život na vesnici, ve které se rozhodli žít, a jednou z těchto akcí, které se jim daří realizovat dodnes, je právě masopust (mezi další pak patří například mariánská pouť, konaná ve druhé polovině srpna nebo stavění májky). Zpočátku svátek slavili pouze v užším kruhu jejich vesnice, až posléze se zprávy roznesly mezi jejich přátele z různých koutů republiky a řada z nich se nyní masopustu účastní již pravidelně. Já osobně jsem se masopustu spolu s kamarádkou Klárkou účastnila přibližně od svých dvanácti let. Ovšem až kolem svých patnácti let jsem ho začala vnímat hlouběji a také se aktivněji zapojovat do jeho provozu. Mým úkolem vždy bylo se spolu s Kateřinou, maminkou Klárky, postarat o hudební doprovod. Kateřina je povoláním učitelka, vystudovala hudební výchovu a český jazyk. Hraje na zobcovou flétnu a já jsem jí při masopustu se samozřejmostí vždy vypomáhala se zpěvem a doprovodem na kytaru.

Co se týče pozice mé rodiny, vždy jsem ji vnímala ve srovnání s Klárčinou rodinou poněkud odlišně. Moje rodina, žijící v tomto kraji “od nepaměti” (tj. kam až sahají matriky), se na Chrášťanské dívala trochu jinýma očima. Samotnou myšlenku realizace takové akce vždy podporovali, ovšem aktivně se jich tolik neúčastnili. Domnívám se, že to bylo proto, že jednak v Dolních Chrášťanech se v době jejich dospívání nekonaly skoro žádné kulturní akce, a tak si s tímto místem nevytvořili pevné pouto. A jednak to byl fakt, že v Dolních Chrášťanech neměli blízké přátele a známé, za kterými by jezdili. Proto stále zůstávali věrní lhenickým zavedeným událostem, které pořádali tamní „starousedlíci“.

Jedná se například o masopust v nedaleké vesnici Jáma, kde se shodou okolností udržela kontinuita masopustní tradice. Patrně i z důvodu, že Jáma byla před druhou světovou válkou právě na českém území, a tak nebyla tato tradice násilně přerušena. Do Jámy se tradičně jezdí dívat a účastnit masopustů lidé z širšího okolí, a to i ze Lhenic. Osobně jsem se na jamských masopustech však cítila již od dětství poněkud nepatříčně. Mohu říct, že jsem se styděla a jednoduše jsem necítila, že do této společnosti zapadám. To však bylo patrně ovlivněno tím, že jsem tam neměla své přátele a vnímala jsem se jako „cizí“, z cizí vesnice. Přijížděla jsem se

pouze podívat, ne se aktivně účastnit. Jinak jsem to vnímala v Dolních Chrášťanech, kde mě přijala rodina mé kamarádky Klárky, a tak jsem se mohla cítit být více součástí celého společenství, přestože jsem ve skutečnosti byla formálně cizí i tam. Domnívám se, že díky této dvojí zkušenosti jsem schopná oba typy události vnímat s určitým odstupem.

Můj pohled na Dolní Chrášťany a tradice, které se zde udržují, se však ještě poněkud změnil s mým studiem na vysoké škole v Praze. Donedávna jsem toto místo i zdejší události vnímala jako samozřejmost. Od té doby, co jsem se rozhodla zdejší masopust zkoumat, se pokouším k tomuto místu, které se tímto stalo mým terénem, zaujímat určitý odstup, ale zároveň mu i hlouběji porozumět.

1.2 Mezi etnografií a vzpomínáním: Bádání v časech pandemie Covid-19

Pro svůj výzkum jsem původně plánovala pro hudební etnografii obvyklý postup získávání dat, tedy kombinaci zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů s přítomnými aktéry.⁴ Nicméně nepředvídatelné okolnosti v souvislosti s pandemií Covid-19 mne donutily metodologii přizpůsobit situaci. Největší překážkou byl jednoznačně fakt, že vzhledem k aktuálně platným opatřením vlády ČR nebylo v letošním roce možné legálně uspořádat klasický masopustní průvod. Z doslechu vím, že napříč republikou se dokonce objevily i ojedinělé pokusy převést masopust do virtuálního prostoru sociálních sítí a videokonferenčních platforem. Organizátoři chrášťanského masopustu ovšem tuto variantu zavrhnuli. Byla jsem tedy odkázána pouze na zkušenosti a zážitky z předešlých ročníků, data získaná z rozhovorů s aktéry a pamětníky a prameny archivní povahy.

Ani rozhovory ovšem neproběhly vždy úplně standardním způsobem. Některé z aktérů jsem měla možnost kvůli pandemickým restrikcím vyzpovídat jen na dálku s využitím videohovorů. Pro část pamětnic a pamětníků, zejména pro ty starší, jsem dále chtěla použít písemnou formu v podobě aktivní korespondence. Nakonec jsem však od této metody upustila. Důvodem byl fakt, že se nakonec naskytla příležitost za dodržení všech hygienických nařízení již očkované pamětnice vyzpovídat naživo, a to při společném posezení na návsi v Dolních Chrášťanech, kterému se jako jedinečné etnografické situaci detailně věnuji ve druhé kapitole. Původní koncept práce se v každém případě ze synchronního hudebně etnografického popisu události proměnil ve studium vzpomínání na chrášťanský masopust v jeho několika poválečných podobách a různých podob jeho existence v paměti dnešních obyvatel obce.

---

⁴ KAUFMANN, Jean – Claude, 2010. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty (Sociologické nakladatelství).

Výběr vzpomínajících aktérů a akterek, pamětníků a pamětnic jsem vedla takovým směrem, aby obsáhl, co nejrepresentativněji následující tři kategorie. Pro současnou podobu masopustu mě jako první zajímala *role v masopustním průvodu* – výběrem vzorku jsem zajistila jednak výpovědi aktivních členů masopustního průvodu, ať už šlo přímo o hudebníky, nebo ostatní členy s nejrůznějšími maskami, jednak názory více či méně pasivních přihlížejících, kteří ale k celému masopustu významně přispívají tím, že „vpustí“ průvod do svého domu a přítomné pohostí, případně se zapojí i do tance a zpěvu. Další kategorií je *původ/místo narození* – mezi dotazovanými nalezneme jak místní starousedlíky, tak aktéry současné podoby masopustu, kteří se přistěhovali do Dolních Chrášťan z měst, ale také účastníky, kteří se naopak odstěhovali z Chrášťan do měst v blízkém okolí, a dokonce i nejmladší generaci, která už se narodila přímo v Dolních Chrášťanech, přestože jejich rodina pochází např. z Prahy. Poslední kategorií je *věk/generace* – snažila jsem se dotazovat jak pamětníků starších podob masopustu v Dolních Chrášťanech, tak aktérů ze střední generace, která je de facto hnacím motorem chrášťanského masopustu, a stejně tak mých vrstevníků, kteří masopustní průvod každoročně, nejen hudebně, obohacují.

Tyto dotazované pamětníky nazývám ve své práci jejich vlastními jmény. Některé však křestními, jiné příjmením. Tento model jsem převzala od samotných obyvatel Dolních Chrášťan, podle toho, jak se mezi sebou vzájemně oslovují. Z těchto oslovení totiž můžeme někdy vyčíst i příslušnou generaci, ke které dotyční spadají a zároveň i jejich vzájemné vztahy. Klárka, Kája, Tereška a Vojta spadají mezi tu nejmladší generaci, Saša, Pavel, Kateřina a Štěpánka do generace středního věku a paní Kučerová, paní Boženka, paní Marta a pan Jindra do té starší generace. Kdy zároveň jsou všichni kromě paní Marty „starousedlíky. Proto k nim zachovávají nově přistěhovalí patřičně větší úctu. Samostatné podržení emické perspektivy v pojmenování aktérů a pamětníků v textu tak napomáhá porozumění jejich pozic v sociální struktuře chrášťanského masopustního společenství. V následující tabulce jsou pak pro lepší přehlednost tyto tři generace rozlišeny i barevně. Nejmladší generace zeleně, prostřední modře a nejstarší červeně.

Tabulka 1: Přehled pamětníků chráštánského masopustu. Barevně odlišené generace: červená – nejstarší, modrá – střední, zelená – nejmladší.

jméno	rok narození	místo narození / původ	v D. Chrástanech žije od roku	role v průvodu	poslední absolvovaný ročník
Kateřina	1971	Praha	2003 (32 let)	organizace	2020
Pavel	1971	Praha	2003 (32 let)	organizace + manžel Kateřiny	2020
Saša	1971	Praha	----	hudebník	2020
Pan Jindra	1955	Morava	60. léta	dokumentace	2018
Paní Kučerová	1932	Vodice	1944 (12 let)	pasivní	2020
Paní Boženka	1950	Dolní Chrástany	celý život (část života žila v okresním městě, na důchod se vrátila do rodného domu)	pasivní	2020
Paní Marta	1933	Morava		aktivní	2020
Štěpánka	1976	Praha	2020 (od roku 2003 opravují chalupu)	aktivní	2020
Terežka	1994	Dolní Chrástany	celý život	aktivní	2019
Vojta	2000	Praha	-----	hudebník	2019
Klárka	1998	Praha	2003 (5 let)	aktivní	2019
Kája	1998	Vodice	-----	aktivní	2019

Rozhovory probíhaly v období od prosince 2020 do začátku dubna 2021. Pro vedení rozhovorů s výše uvedenými jsem zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor probíhá tím způsobem, že tazatel má dopředu připravené okruhy otázek, na které se dotazovaného chce ptát. Jejich pořadí však nemusí důsledně sledovat, stejně tak může některé otázky i přeskočit a nové přidat přímo během rozhovoru. Vycházela jsem

z metodiky popsané v knize Hedviky Novotné *Metody výzkumu ve společenských vědách*.⁵ Za pomoci předem připravených okruhů otázek jsem se tedy snažila citlivě moderovat plynulý tok vzpomínek a myšlenek dotazovaných tak, abych jim nevsugerovávala pocit, že musí nutně na všechny otázky odpovědět. Spíše jsme společně pracovali na asociačním principu. Kde to bylo nutné, či žádoucí, využila jsem možnosti „doptávat“ se na konkrétní detaily, které jsem považovala za důležité.

Již před samotným uskutečněním rozhovorů jsem si vytyčila některá témata, se kterými jsem následně chtěla v tomto textu pracovat. Další témata pak z rozhovorů volně vyplynula právě díky charakteru polostrukturovaného rozhovoru. Jsou to: chápání masopustu z pohledu pamětníků (+ pojetí lidové slavnosti obecně), role hudby, role kostýmů a masek, role tance, vliv alkoholu, odměna pro účastníky, změna prostředí a následná změna hudby, proměna hudby v pohybu, vliv počasí, funkce rituálu, výběr hudebního repertoáru, historický kontext, kontinuita a diskontinuita masopustní tradice, proměny obyvatelstva, vysídlení, dosídlování, poválečná doba, „normalizace“ a budování nové tradice.

1.3 Chrást'anský masopust v kontextu literatury o masopustu

Masopust jako takový je hojně vyhledávaným badatelským tématem již od 19. století. Proto jsem měla ke svému bádání dostatek literatury. Nyní představím literaturu týkající se jednak převážně jihočeských masopustních koled a jednak nově vznikajících masopustů ve městech, která je s mým tématem úzce spjata a s níž ve své práci vstupuji v dialog. Zde v úvodu nyní stručně představím základní literaturu týkající se masopustu nebo karnevalu obecně.

Je to tradice, která každoročně ožívá po celé naší zemi, ale i ve světě. Samotnou podstatu karnevalových slavností osvětluje ve své knize *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance* Michail Michajlovič Bachtin⁶, který dokazuje na myšlenkách francouzského spisovatele Françoise Rabelaise, že karnevalové veselí je spjaté s lidmi již od dob středověku. Podstatou původních masopustů míní Bachtin s odkazem na Rabelaise odhodlání účastníků doopravdy žít konkrétní moment, konkrétní situaci, která se odehrává teď a tady. A ta je podle mé mnohaleté zkušenosti, a jak dále vyplýne, také zkušeností dalších aktérů a akterek, právě totožná i s podstatou chrást'anského masopustu. To se může zprvu jevit jako něco samozřejmého, ve skutečnosti je tomu však v řadě případů dnes už poněkud jinak. Masopusty totiž začínají stále více připomínat „inscenované divadlo“ a začínají opouštět samotnou

---

⁵ NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií.

⁶ BACHTIN, Michail Michajlovič, 2007. *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*. 2. Praha 3: Argo, s. 14.

podstatu „prožívání“ masopustního období jakožto „rituálu“, jak tyto odlišné praxe rozlišuje antropoložka Fiona Bowie, o jejíž konceptualizaci píší dále v textu.⁷

Na základě jednotlivých rysů se může masopust místně lišit (těmito základními rysy jsou například masky, hudba a tanec). Badatelé se zabývali a stále zabývají otázkami samotné geneze masopustní tradice, kontinuitou jednotlivých obyčejových jevů, ale také například tím, jaké místo tyto občůzky zaujímaly v životě lidí v minulosti a jaké místo mohou mít ve společnosti v současné době.⁸

1.3.1 „Jihočeský masopust“

Pro svou oblibu u badatelů je „jihočeský masopust“ poměrně dobře zmapovaný, a proto je literatury k tomuto tématu dostatek. Velmi známý je doudlebský masopust pro svou růžičkovou koledu, kterým se hojně zabývala Daniela Stavělová ve své studii *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš. Doudlebská masopustní koleda: tanec, identita, status a integrace*. Lubomír Tyllner spolu s Matějem Kratochvílem vydali v roce 2007 také kompletní studii Doudlebského masopustu s názvem *Masopustní koleda na Doudlebsku*. Masopust v Dobrkovské Lhotce, která se nachází poblíž Doudleb, zase ve svých publikacích *Lidové zvyky* a *Český lidový církevní rok* přiblížily etnografky Jiřina Langhammerová a Alena Vondrušková. Masopusty na Doudlebsku jsou podle Stavělové pozoruhodné tím, že vzbuzují zájem badatelů právě už od počátku 19. století. A to především proto, že „zde zůstal kontinuálně dochován projev tradiční kultury nazvaný místními obyvateli masopustní koledou.“⁹ Masopustní koleda v Dolních Chrášťanech si však v důsledku historických diskontinuit svou tradiční podobu nezachovala. Přesto se však i její určité prvky přenesly do současnosti. Tomu, které to byly a jakým způsobem se přenesly, se budu také věnovat v následujících kapitolách. S touto literaturou jsem pracovala především z toho důvodu, že je v ní zachycen jakýsi, přinejmenším badatelský, „ideál“ tradičního jihočeského masopustu. Pro mou práci je vhodný proto, že vytváří kontrast či přinejmenším dobrou příležitost ke srovnání v souvislosti právě s dolnochrášťanským masopustem.

V literatuře jsem se často setkávala s pojmem „jihočeský masopust“, pod kterým se ale záhy skrývala právě buď již zmiňovaná Doudlebská koleda, nebo masopust konaný v Milevsku. Tyto dva nejčastěji zmiňované masopusty jsou mezi těmi jihočeskými ty nejprobádanější, a to – zřejmě – pro zachování své „tradičnosti“. Jiné jihočeské masopusty se podle Daniely Stavělové a Matěje Kratochvíla nedají tak snadno vytěžit v souvislosti s hledáním kontinuity

⁷ BOWIE, Fiona, 2008. *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál, s.147-182.

⁸ FROLEC, Václav, 1979. *Masopustní tradice*. Blok, s. 15.

⁹ STAVĚLOVÁ, Daniela, 2008. *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, s. 7.

tradice. O tom svědčí i úvodní věta studie Matěje Kratochvíla o doudlebském masopustu. „V Čechách již není mnoho míst, kde by hledání tradice přineslo výsledky tak vydatné a po všech stránkách pozoruhodné, jako je tomu v jižních Čechách na Doudlebsku v době masopustu.“¹⁰

Zaužívaný pojem „jihočeský masopust“ je však natolik široký, že už ztrácí na své badatelské smysluplnosti, protože geograficky se zde dostáváme do velice odlišných místních kultur a obyčejů.

Já se ve své práci také věnuji jednomu z jihočeských masopustů, masopustu v Dolních Chrástanech na Prachaticku. Jak ale ukáží, jeho podoba se od nejčastěji studovaného a představovaného „ideálu“ více či méně podstatně liší. V určitém kontrastu s výše zmíněnou snahou studovat místa, kde se tradice udržuje, považuji za důležité zaměřit se na to, jakým způsobem se tradice naopak proměňuje, aktualizuje, co se z ní v průběhu let zachovává, nebo proč někdy záhy mizí; na dis/kontinuity masopustní tradice v (částečně) vysídlené a následně dosídlované jihočeské obci, v níž k významným demografickým proměnám dochází dodnes. Tyto demografické změny však neznamenají jen pomyslný „úpadek“ (použijeme-li perspektivu, že tradice se má především uchovávat, a to v co nejneporušenější podobě), ale že jsou generativní, to znamená pozitivně vytvářející nové kvality, které ty původní neměly, to vše přitom při zachování podstaty masopustu ve smyslu jeho rituální spíše než inscenované povahy, jak se o ní zmiňují výše. Domnívám se, že z pohledu badatele je přerušovaná tradice s opakovanou snahou o obnovení a hledání původních podob spojené s částečnou aktualizací ideální živnou půdou pro výzkum.

Známé jsou také masopusty ze šumavských oblastí, které byly tématem výzkumu českého folkloristy a etnografa Čenka Zíbrta už na počátku 20. století.¹¹ V roce 1973 byla v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dokonce pořádána výstava ve spolupráci s Ústavem etnografie a folkloristiky ČSAV v Praze, právě na toto tak široké téma nazvaná Jihočeský lidový masopust, k níž vznikla i samostatná brožura obsahující nejen fotografie a seznamy vystavovaných expozic, ale také velmi přínosné úvodní slovo významné etnografky Jitky Staňkové a Ludvíka Barana.¹²

---

¹⁰ KRATOCHVÍL, Matěj a Lubomír TYLLNER, 2007. *Masopustní koleda na Doudlebsku: Dobrkovská Lhotka 2005*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, s. 9.

¹¹ ZÍBRT, Čeněk, 1910. *Masopust držíme--*. Praha: F. Šimáček. Veselé chvíle v životě lidu českého.

¹² BARAN, Ludvík a Jitka STAŇKOVÁ, 1973. *Jihočeský lidový masopust: Masopustní maškary a masky z jižních Čech: Katalog výstavy, Čes. Budějovice, červen-září 1973*. České Budějovice: Jihočes. muzeum.

1.3.2 *Nově vznikající masopusty v městských částech Prahy*

Ráda bych se nyní přesunula k další literatuře, a to konkrétně ke studii masopustu Daniely Stavělové a Matěje Kratochvíla s názvem *Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace*.¹³ Tato studie mi byla asi nejpřínosnější, a to z toho důvodu, že Stavělová a Kratochvíl studují masopust městského prostředí, konkrétně pražských Roztok, který je tomu dolnochráštánskému v mnoha aspektech až překvapivě podobný. Na první pohled se může zdát, že s vesnickým masopustem v Dolních Chrástanech nemůže mít moc společného, opak je ale pravdou. Větší část současných obyvatel Dolních Chrášťan organizujících nejmladší, současnou vrstvu chráštánské masopustní tradice totiž pochází právě z Prahy, odkud se přestěhovala na konci devadesátých let. Jejich zájmy a hodnoty se tak přenášejí do naprosto rozdílného prostředí (viz 5. kapitola Současný masopust ve vzpomínkách současných aktérů-pamětníků). A proto bych si dovolila tvrdit, že dolnochráštánský masopust má více společných prvků s tím roztockým masopustem nežli naopak geograficky blíže položený masopust v Dobrkovské Lhotce. V této studii se autoři zabývají tím, jak od devadesátých let minulého století začala stále více narůstat obliba těchto slavností v urbánním prostředí. Popisují, jakým způsobem jsou tyto slavnosti vytvářeny a na jakých hodnotách si zakládají. Pozoruhodné je, do jaké míry to opravdu souvisí se současnou podobou masopustu v Dolních Chrástanech, který nemá s městským prostředím nic společného pouze na první pohled. Toto zjištění také dále problematizuje výše zmíněné regionální pojetí „jihočeského masopustu“ jakožto badatelsky nadále neudržitelného klišé.

1.3.3 *Co přetrvává v paměti?*

V neposlední řadě jsem také pracovala s literaturou zabývající se fungováním paměti, vzpomínání a nostalgií. Tato témata se otevřela jako smysluplná možnost, jak uchopit celou tuto práci během mého výzkumu v době pandemie Covid-19, jak jsem již zmiňovala výše. Jelikož se letošní ročník masopustu z důvodu nařízení vlády nemohl uskutečnit, rozhodla jsem se nahradit svá zúčastněná pozorování z masopustního dne a uchopit celou tuto práci z pohledu vzpomínáním pamětníků na minulé podoby masopustu, psaní o současném vynechaném masopustu, přes zkušenosti, vzpomínky aktérů, kteří se rázem stávali pamětníky. Současně se mi i na základě zjištění starších podob otevřel tento prostor pro využití paměťových studií, rozšířil se okruh lidí, se kterými jsem vedla rozhovory, ale i okruh témat, ať už se jednalo o kolektivní paměť, paměť jednotlivců nebo dokonce i paměť místa. Do značné míry jsem

---

¹³ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. *Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. Český lid*. (103).

vycházela z publikací manželů Jana a Aleidy Assmannových, kulturních antropologů, kteří se touto problematikou zabývají. Konkrétně tituly jako *Kultura a paměť* od Jana Assmanna¹⁴ a *Prostory vzpomínání: Podoby a proměny kulturní paměti* Aleidy Assmannové¹⁵ mi byly velmi nápomocné k rozklíčování a pochopení vzpomínek jednotlivých pamětníků, s nimiž jsem dělala rozhovory. Co se týká pojmů nostalgie, těm se věnuji převážně ve třetí kapitole, kde pamětníci vzpomínají na prožité masopusty šedesátých let. Zde mě ve svém uvažování zásadně inspirovala Svetlana Boyme, která do své publikace *The future of nostalgia*¹⁶ vnesla řadu zásadních myšlenek, kterými se budu zabývat.

1.3.4 Pojítka

Skrze tyto tři zmiňované okruhy studií se mým tématem proplétají určité jevy, na kterých se snažím demonstrovat, jak chrášťanský masopust vlastně fungoval, funguje a žije ve zkušenostech, vzpomínkách a paměti jeho současných aktérů, respektive pamětníků.

Ve svém textu pracuji s některými obecnými pojmy, které nejsou samy o sobě tématem mého výzkumu a které používám zhruba ve smyslu chápání následujících autorů a autorek. Mezi ně patří například samotná otázka revivalu v souvislosti s masopustem, které rozumím skrze publikaci *The Oxford Handbook of Music Revival* etnomuzikoložek Caroline Bithell a Juniper Hill.¹⁷ V této publikaci jsou zaznamenány studie třiceti přispěvatelů, kteří se snaží nahlížet na revival z různých úhlů pohledu. Jedním z těchto pohledů je nahlížení na hudební revival jako na „*snahu hrát a propagovat hudbu, která je považována za starou, historickou, obvykle vnímanou jako ohroženou nebo umírající*.“¹⁸ Toto pojetí se ovšem nemusí vázat jen k samotné „záchraně“ hudby, ale i k lidové události, kterou je právě masopust.

Podobně tak Eric Hobsbawm ve svém úvodu k publikaci *The invention of tradition*¹⁹ mi pomáhá k rozklíčování samotného označení chrášťanského masopustu jako „vynalezené tradice“. A v neposlední řadě se zabývám také literaturou týkající se rituálů jako je Fiona Bowie a její *Antropologie náboženství*²⁰, kde pracuji především s kapitolou s názvem *Teorie rituálu, přechodové rituály a rituální násilí*, z níž využívám zejména její rozlišení mezi rituálem

---

¹⁴ ASSMANN, Jan, 2001. *Kultura a paměť: pismo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor. Obzor (Prostor).

¹⁵ ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum).

¹⁶ BOYM, Svetlana, 2001. *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.

¹⁷ BITHELL, Caroline, HILL, Juniper, ed., 2014. *The Oxford Handbook of Music Revival*. New York: Oxford University Press 2014.

¹⁸ Tamtéž, s. 3.

¹⁹ HOBBSAWM, Eric, 2012. Introduction: Inventing Traditions. HOBBSAWM, Eric a Terence RANGER, ed. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, s. 1-14.

²⁰ BOWIE, Fiona, 2008. *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál, s. 147–182.

a představením. K pojmenování rozdělení způsobů provozování hudby využívám publikaci Thomase Turina *Music as Social life*²¹, kterými se zabývám především v poslední kapitole zaměřené na současnou podobu dolnochrášt'anského masopustu. To vše jsou aspekty, na které narážím ve své práci a budu se jim jednotlivě věnovat v následujících kapitolách.

Kapitoly této práce jsem seřadila podle následující struktury. Nejprve představím terén, ve kterém jsem se pohybovala v rámci svého výzkumu, tedy konkrétně Dolní Chrášťany na jihu Čech a jeho obyvatele, pamětníky a aktéry současného masopustu v Dolních Chrášťanech. Součástí této kapitoly je také zhuštěný popis v podobě etnografické momentky, která vznikla během rozhovoru s pamětníci na návsi v Dolních Chrášťanech na jaře roku 2021. Z tohoto popisu povídání s pamětníci následně vycházím v dalších kapitolách, které jsou seřazeny chronologicky podle období, ve kterých se v Dolních Chrášťanech konal masopust. První z nich je tedy zaměřena na poválečné období po roce 1945. V této kapitole pracuji především s *pamětí místa*, podle Aleidy Assmannové. Ve třetí kapitole se zabývám masopusty 60. let, na které nejhojněji vzpomínají pamětníci. V rámci této kapitoly také analyzuji videozáznam jednoho z masopustů 60. let v Chrášťanech, na jehož základě následně osvětluji jednotlivá témata, která zároveň z videozáznamu a výpovědí pamětníků vyplývají. V poslední kapitole se pak dostávám k podobě současného masopustu, ve které nabídnu svůj vlastní pohled na současný dolnochrášt'anský masopust, kterého jsem se účastnila. Zároveň mi to umožňuje otevřít nová témata, která jsem během minulých masopustů v Dolních Chrášťanech vyzorovala a v rámci svého vlastního vzpomínání je tak mohla znovu otevřít a detailně se jim zde věnovat. Závěrem této úvodní kapitoly bych ovšem chtěla ještě ozřejmit co to vůbec obecně masopust, nebo karneval je. Čím se vyznačuje a co je pro něj právě typické.

1.4 Masopust

Masopust je jedním z nejpobulárnějších lidových zvyků, který sice nelze označit za církevní svátek, přesto je ale s církevním kalendářem pevně spjat. Termín masopustu je závislý na každoročně se měnícím datu Velikonoc. Podle různých definic lze v rámci masopustu hovořit o období mezi svátkem Tří králů a Popeleční středou. Prakticky se ale většinou jedná maximálně o několik málo dní právě těsně před Popeleční středou.²² Význam masopustu je dobře zřejmý už ze samotného názvu a odpovídá také latinské podobě *carne vale*. Jedná se o poslední dny, kdy je možné jíst maso před čtyřicetidenním velikonočním půstem.²³

---

²¹ TURINO, Thomas, 2008. *Music as Social Life: the politics of participation*. Chicago: University of Chicago Press.

²² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina, 2004. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny.

²³ VONDRUŠKOVÁ, Alena, 2015. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA.

Tyto oslavy byly rozšířeny po celé Evropě už ve středověku, zvláště bohaté byly pak v románských zemích – karneval vnímaný jako oslava hojnosti, kdy se lidé chtějí především bavit a užívat si, a to skrze dobrou hudbu, jídlo a pití.²⁴ Právě už ve středověku podle Michaila Bachtina existovaly vedle sebe dva paralelní světy. Na jedné straně svět vážných oficiálních ceremoniálů a forem, na straně druhé však neoficiální, mimocírkevní svět člověka založený právě na mezilidských vztazích. Tyto dva světy jsou spjaté s lidstvím jako takovým, protože tento jev můžeme pozorovat i v dnešní společnosti. Lidé jednoduše potřebují „upustit páru“ a v určitých situacích se uvolnit právě zábavou a smíchem. Například parodickou reakcí na politickou situaci, církve, nějaký stereotyp nebo nešvar ve společnosti.²⁵ Masopustní nebo také karnevalové období je dobou, kdy společnost může pociťovat dočasné vybočení „za hranice běžného (oficiálního) uspořádání života. V tomto smyslu nebyl tedy karneval uměleckým jevištním projevem, ale jakoby reálnou (jenom dočasnou) formou samého života, která se nepředváděla, ale která se na dobu karnevalu skutečně prožívala.“²⁶ Masopust nebo karneval je také podle Michaela Bachtina vnímán jako součást tzv. smíchové kultury se svou vlastní groteskní logikou, která představuje svět dočasného chaosu, svět vzhůru nohama, kdy dochází k výměně rolí a společenských statusů.²⁷

Slavnost odehrávající se převážně ve veřejném prostoru, všem na očích, dále může nabízet příležitost se nějakým způsobem zviditelnit nebo získat uznání společenství. A to především skrze tanec, zpěv, organizaci nebo jiný způsob angažování.²⁸ Podle Bachtina při karnevalu také neexistuje rozdělení společenství na účinkující a diváky, přesto se však dnes stále častěji setkáváme s podobnými typy masopustů.

Tyto karnevalové prvky můžeme pozorovat také v jiných svátcích kalendářního roku, které mají s masopustem velmi společného. Jsou to právě ty svátky rituálního charakteru jako například pálení svatojánských ohňů, čarodějnic, stavění májů, posvícení atd. Při všech těchto událostech se můžeme setkat s přemírou jídla a pití, erotických a vulgárních projevů.²⁹ Je proto asi i pochopitelné, že jsou tyto svátky stále tolik populární mezi lidmi, právě proto, že cílí na ty nejzákladnější potřeby člověka.

---

²⁴ STAVĚLOVÁ, Daniela, 2008. *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, s. 15.

²⁵ BACHTIN, Michail Michajlovič, 2007. *François Rebelaïs a lidová kultura středověku a renesance*. 2. Praha 3: Argo.

²⁶ BACHTIN, Michail Michajlovič, 2007. *François Rebelaïs a lidová kultura středověku a renesance*. 2. Praha 3: Argo, s. 14.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ STAVĚLOVÁ, Daniela, 2008. *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, s. 15.

²⁹ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103), str. 540.

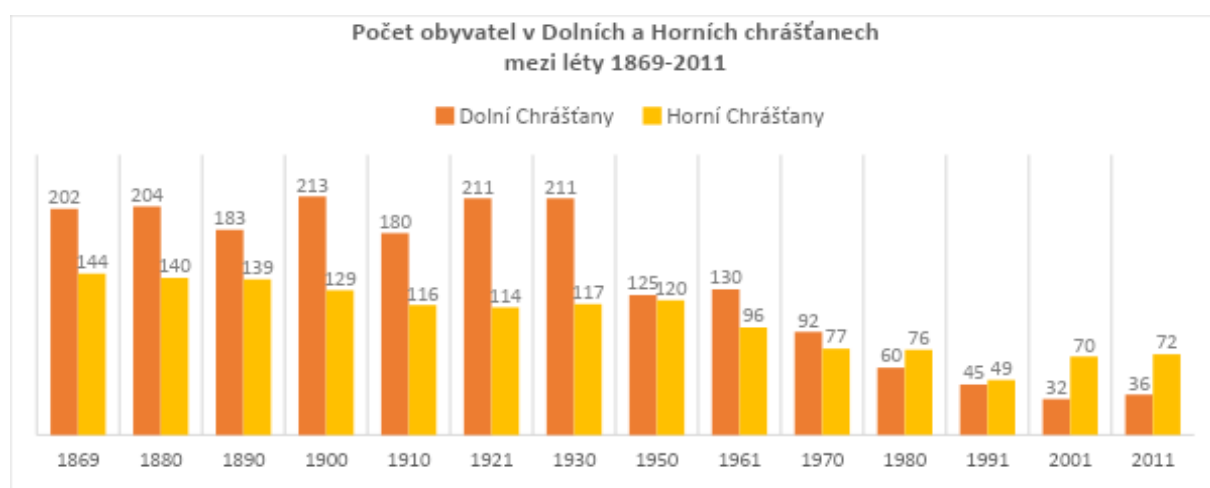
2 Místo a lidé

V této kapitole nejprve představím místa, ve kterých jsem se pohybovala během svého výzkumu a následně i samotné pamětníky chrášťanského masopustu. První a nejdůležitější z těchto míst jsou bezesporu Dolní Chráštany, které vytvářejí prostor a dávají možnost realizace této masopustní slavnosti.

2.1 Dolní Chráštany jako místo činu

Dolní Chráštany leží v prachatickém okrese nedaleko městysu Lhenice, jehož jsou také součástí. První zmínka o vesnici Dolní Chráštany se zde připisuje k roku 1300.³⁰ V té době spadaly společně s Horními Chrášťany pod klášter Zlatá Koruna. Názvy Dolní a Horní Chráštany, německy Unter – a Obergröschum, vycházejí z nadmořské výšky. Dolní Chráštany jsou položeny ve výšce 470 m n. m. a Horní Chráštany pak 525 m n. m. Horní i Dolní Chráštany v průběhu let prošly vlastnictvím rodu Rožmberků, Eggenbergů a Schwarzenbergů.

Historicky se také značně měnil počet usedlostí a obyvatel. První demografické zmínky pochází z roku 1841, jak uvádí kniha *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*.³¹ V roce 1841 bylo konkrétně v Dolních Chrášťanech 20 domů a 130 obyvatel, z nichž jsou všichni uváděni jako Němci „...alles Teutsche“.³² V roce 1869 už bylo v Dolních Chrášťanech 34 stavení a 202 obyvatel. Od tohoto roku pak už lze najít shodná data i ve výsledcích sčítání lidu provedeného Českým statistickým úřadem. Roku 1910 uvádějí autoři v knize *Die Stritschitzer*

Obrázek 1: Počet obyvatel v Dolních a Horních Chrášťanech mezi léty 1869-2011.

³⁰ *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 (1. díl)*. Praha: Český statistický úřad, 2006, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>.

³¹ BLAHUSCH, Friedrich, 2011. *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen: Stritschitz, Saborsch, Hollschowitz, Linden, Dobschitz, Kollowitz, Untergroschum, Obergröschum, Bowitz und Roschowitz*. F. Blahusch, s. 214.

³² Tamtéž.

Sprachinsel in Südböhmen, že bylo sečteno 39 domů a 180 obyvatel, z toho již 30 Čechů.³³ V roce 1930 pak bylo zaznamenáno 41 stavení a 211 obyvatel, národnosti již uváděny nejsou.³⁴

Největší zlom pak nastává v letech 1945 a 1946, kdy byla donucena odejít stovka německých obyvatel. „Na začátku března 1946 přišlo z Dolních Chrástů 46 Němců do montážního tábora v Prachaticích, kde pobývali šest týdnů. Vyhnanci byli vyhnáni v dobytčích vozech přes Furth im Wald do Bavorska 12. dubna 1946. 15. dubna 1946 dorazili do oblasti Marburgu v Hesensku, kde místní úřady organizovaly jejich distribuci na další různá místa.“³⁵

Obrázek 2: Výřez ze školní kroniky 1946-1966; IB2; snímek 7.

Abb. 99: Aufforderung für den fünften Transport, Quelle Gerlinde Mieg, Bowitz.

Obrázek 4: Informace týkající se transportu (Babice)
(Die Stritschitzer Sprachinsel).

Upozornění

Při odchodu z bytu na shromaždiště jste povinen uzamknouti všechny vchody do místnosti, jež obýváte jakož i případných místností provozních a přelepte klíční otvory papírovou páskou tak, aby dveře nemohly být otevřeny bez porušení pásky. Tuto pásku, kterou Vám současně vydáváme, opatříte svým podpisem.

Neuposlechnutí se trestá.

Okresní národní výbor v Prachaticích,

Übersetzung.

Anordnung.

Beim Verlassen Ihrer Wohnung zum Sammelplatz sind Sie verpflichtet, alle Eingänge der Räume, die Sie bisher bewohnt haben, fallweise auch Betriebsräume, zu verschliessen und zu verkleben. Die Klebstreifen sind so über die Schlüssellocher anzubringen, dass ein Öffnen der Tür ohne Verletzung des Papierstreifens unmöglich ist.

Diese Streifen, die Ihnen gleichzeitig ausgehändigt worden sind, versehen Sie mit Ihrer eigenhändigen Unterschrift.

Nichtbefolgung dieser Anordnung wird bestraft.

Obrázek 2: Pokyny týkající se odsunu nedalekých Babic
(Die Stritschitzer Sprachinsel).

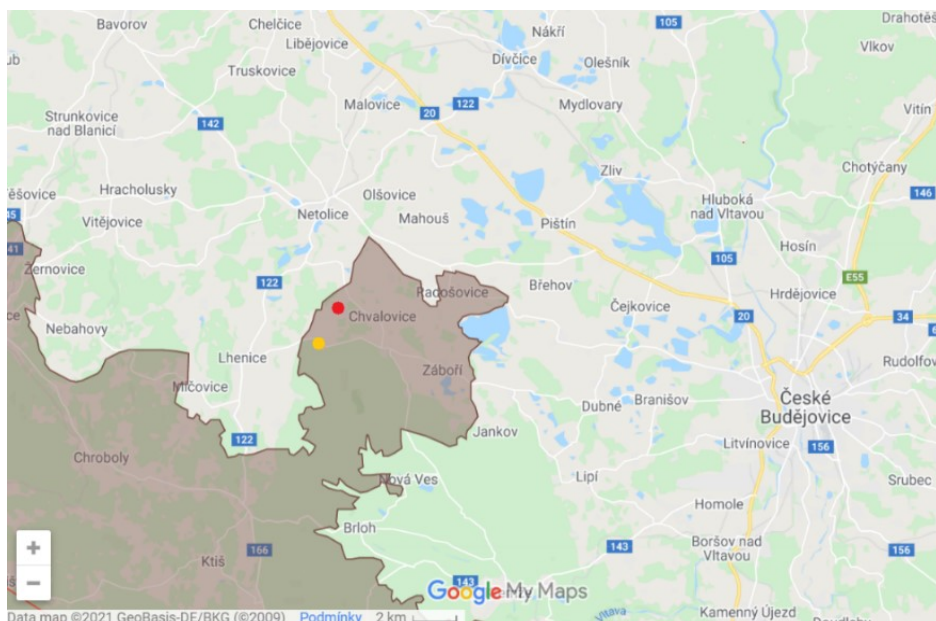
³³ BLAHUSCH, Friedrich, 2011. *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen: Stritschitz, Saborsch, Hollschowitz, Linden, Dobschitz, Kollowitz, Untergroschum, Obergroschum, Bowitz und Roschowitz*. F. Blahusch, s. 214.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Přeloženo z knihy: BLAHUSCH, Friedrich, 2011. *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, s. 217: „Anfang März 1946 kamen 47 Deutsche aus dem Ort in das Sammelager nach Prachatic, wo sie sechs Wochen lang blieben. Die Vertriebenen wurden am 12. April 1946 in Viehwaggos über Furth i. Wald nach Bayern ausgewiesen und erreichten am 15. April 1946 den Raum Marburg, Bundesland Hessen, wo die Ortsbehörden ihre Verteilung auf verschiedene Orte organisierten.“

V období Protektorátu Čech a Moravy došlo v oblasti Chrášťan k zajímavé situaci v souvislosti s vedením hranice takzvaných Sudet a Protektorátu. Tato hranice by logicky měla vést zhruba v linii Brloh-Mičovice, čímž by se Chrášťany vyhnuly oblasti Sudet. Nicméně vzhledem k tomu, že v nedalekých Chvalovicích se nacházel velmi významný grafitový důl, Německo zabralo i toto území a s ním tedy i Dolní a Horní Chrášťany.

Obrázek 3: Dolní Chrášťany zaznačeny červeně, Horní Chrášťany žlutě.

Dolnochrášťanské návsi dominuje kaplička Nanebevzetí Panny Marie. Od roku 1938 patřily Dolní Chrášťany do netolické farnosti, Horní Chrášťany spadaly pod farnost lhenickou. V současnosti již patří celé Lhenice, tudíž i oboje Chrášťany, do farnosti v Netolicích. Pravidelné bohoslužby se zde v současnosti nekonají, Kateřina však v poslední době usiluje i obnovení této tradice. V současnosti se místním však kromě masopustu daří udržovat pravidelné poutě na konci prázdnin, jejichž součástí je právě i bohoslužba v místní kapli.

Podle historického lexikonu obcí České republiky zveřejněného Českým statistickým úřadem³⁶ měly Dolní Chrášťany k roku 2009 evidovaných 38 adres a podle Statistického lexikonu obcí České republiky³⁷ k roku 2011 hlášených 36 trvale žijících obyvatel.

³⁶ *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 (1. díl)*. Praha: Český statistický úřad, 2006, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>.

³⁷ *Statistický lexikon obcí České republiky 2013*. Praha: Český statistický úřad, 2013, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticky-lexikon-obci-2013-a8m6eyff20>.

2.2 Lidé jako aktéři a pamětníci

Nyní jsem už tedy představila místo Dolní Chrášťany, které je středobodem celého mého výzkumu. Ráda bych ale v rámci této kapitoly představila také další místa, která se pojí s mým zkoumáním chrášťanského masopustu. Tato místa jsou přitom jak fyzická, tak virtuální. Skrze tato místa zároveň představím hlavní aktéry a pamětníky, s nimiž jsem vedla rozhovory. Jak jsem už dříve zmiňovala, kvůli pandemii Covid-19 jsem byla nucena přistupovat ke svému bádání odlišným způsobem, než bývá v etnomuzikologii běžné, a to především kvůli omezenému setkávání lidí. Tato situace byla složitější, i co se týká neuskutečněných živých akademických diskusí, které by za normálních podmínek probíhaly na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Takto probíhalo vše nutně online. Přesto jsem však na této situaci dokázala nalézt i pozitivní aspekty. A to, že jsem díky pandemii mohla být doma, tedy v bezprostřední blízkosti místa a lidí mého výzkumu, takže jsem mohla obratem reagovat a komunikovat se svými informanty.

Nejprve jsem se sešla s Kateřinou. A to právě proto, že se s ní znám už od svého dětství, skrze její dceru Klárku, se kterou se přátelíme. Proto bylo pro mě nejpřirozenější obrátit se zpočátku na ní. Ale také proto, že Kateřina je ostatními účastníky vnímána jako hlavní organizátorka současné podoby masopustu. Kateřina pochází z Prahy. Do Dolních Chrášťan se přistěhovala se svým manželem Pavlem a dcerou Klárou v roce 2003, kdy nejprve bydleli u svých přátel, kteří se do Dolních Chrášťan přistěhovali už v devadesátých letech (rodiče Terezy, o které budu hovořit vzápětí) během rekonstrukce jejich nově pořízené chalupy. Kateřina mě pozvala na návštěvu k sobě domů do Dolních Chrášťan, a to konkrétně 30. 1. 2021 v sobotu po obědě. Atmosféra během našeho povídání byla velice přátelská, a to i díky našemu dlouholetému přátelskému vztahu, kdy Kateřinu vnímám jako svou tetu již od dětství. Chvillemi se do vyprávění Kateřiny zapojoval i její manžel Pavel, kterého, když probíhal kuchyní, kde jsme seděly u stolu, sem tam něco z našeho rozhovoru zaujalo. Celý rozhovor trval přibližně dvě hodiny, s tím, že stále panovala ve vzduchu jistá naděje, že se letošní ročník masopustu přeci jen uskuteční. Kateřina mi však závěrem sdělila své obavy, že je toho na ní v tomto roce příliš, a navíc po zkušenostech z menšího setkání, které uspořádali na Silvestra, a které se přirozeně starším obyvatelům v pandemicky tolik vypjaté době nelíbilo, se bojí podobnou akci realizovat, aby naopak místní seniory „nedráždila“ nebo hůř nějak neohrozila na zdraví. Jeden z dalších aktérů masopustu Saša, kterého představím vzápětí, mi k tomu později doplnil, že se mu právě nejspíš Kateřina svěřila s tím, co se tehdy vyprávělo na návsi. Doslova: „*Tak to chtěj ty mladý nás tady zabít všechny starý?*“ Na základě tohoto velice expresivního vyjádření je patrné, že jinak celkem vstřícné mezigenerační vztahy byly ostře vyhoceny v souvislosti

s pořádáním masopustu v době pandemie Covid-19. Když jsme s Kateřinou loučily, bylo však patrné, že o realizaci masopustu stále uvažuje. Třeba v nějaké menší formě, samotné jí ho totiž bylo líto zrušit. Týden na to mi Kateřina zavolala, že masopust tento rok opravdu nebude. Na základě našeho rozhovoru jsem však od Kateřiny dostala potřebné kontakty na další aktéry a pamětníky masopustu, mohla jsem se tedy v klidu pustit do rozhovorů založených na vzpomínkách na masopusty proběhlé jak v nedávné, tak vzdálenější minulosti.

2.2.1 Pamětníci z virtuálního prostoru

Jedním z těchto poskytnutých kontaktů byl kontakt na pana Jindru. Na něj mě upozornila Kateřina především proto, že má sesbíranou spoustu archivních materiálů v elektronické podobě týkajících se chrástánské obce, jako jsou fotografie, videa nebo pamětní knihy a, jak jsem později zjistila, také sbírku literatury o historii obce. Rodina pana Jindry pochází z Moravy, což charakteristicky ukazuje demografickou proměnlivost obce od druhé světové války. Do Dolních Chrášťan se nastěhovala dle jeho slov okolo roku 1960. Jeho otec získal pozici v místním Jednotném zemědělském družstvu. To bylo panu Jindrovi šest let, a v Chrášťanech tedy nastoupil do první třídy do školy. S panem Jindrou jsme se telefonicky kontaktovali a domluvili si schůzku přes platformu Skype, to bylo pro nás pro oba v této době nejschůdnější, protože pan Jindra dnes už trvale v Dolních Chrášťanech nebydlí. Žije v okresním městě v Prachaticích a do Chrášťan jezdí jen o víkendech „na chalupu“.

V našem rozhovoru mi také sdělil, že se chystal psát knihu přímo o Dolních Chrášťanech, proto pátral i v místních archivech. Bohužel k tomu však nakonec z časových důvodů nedošlo, byl proto velice rád, že se o Chrášťany zajímám a laskavě mi poskytl všechny své sesbírané materiály, které měl v úmyslu při psaní knihy využít. Dostala jsem tedy fotografie z poutí, masopustů, stavění májky, svěcení hasičské stříkačky, nebo samotné opravy hasičárny, které se uskutečnily za posledních patnáct let. Ale také historické fotografie. Dále jsem dostala naskenovanou pamětní knihu a informace týkající se pomníku obětem 1. světové války, který je vystavěn naproti kapličce na návsi. Podrobně mi popsal poskytnuté prameny a materiály ze svého soukromého archivu, na jejichž předávce jsme se následně domluvili. Vše bylo v elektronické formě, proto jsem mu na chalupu, tj. do jeho domu v Dolních Chrášťanech, přivezla svůj přenosný externí disk, na který mi data následně nahrál.

Součástí těchto materiálů bylo také jeho soukromé video masopustu, které natočil a sestříhal dle svých slov asi ve dvanácti letech. Tomu se budu detailněji věnovat ve čtvrté kapitole této práce. Také mi poskytl naskenovanou publikaci ve formátu pdf *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen*, kterou vydal roku 2011 kolektiv německých a rakouských

pamětníků v čele se sociologem Friedrichem Blahuschem a Margarette Knof rozenou Seemann, která sepsala kapitolu přímo o Dolních Chrášťanech, neboli Untergroschum. Tato kniha je jediným odborným textem týkajícím se konkrétně historie Dolních Chrášťan, proto zvláště pro pana Jindru, který se aktivně zajímá o historii tohoto místa, velmi znamená. Mně byla přínosná především díky poskytnutým historickým informacím týkajících se válečného období v tomto regionu, ale také jako pramen, který dnes zpřítomňuje bývalé, vystěhované chrášťanské obyvatelstvo a tehdejší poměry. Jak níže poukážu, tato sofistikovaná archivářská činnost je příkladem budování historické paměti, jak o tom píše Assmann, a zároveň ukazuje, že se navzdory fluktuaci obyvatelstva přinejmenším v případě pana Jindry, navzdory tomu, že z obce přímo nepochází, ani v ní poslední roky trvale nežije, mohla vytvořit velmi silná místní vazba.

Dalšími aktéry a současně pamětníky nyní už ale současného masopustu byli Saša, Klárka, Kája, Terežka a Vojta. Se všemi jsem dělala rozhovor pouze virtuálně.

Kromě Saši jsou všichni z této skupiny mými vrstevníky a kamarády od dětství. S Klárkou a Kájou jsme byly už ve školce a na základní škole ve Lhenicích spolužačky. Klárka je dcerou výše zmíněných Pavla a Kateřiny, a tak žije v Dolních Chrášťanech od svých pěti let, kdy se do Dolních Chrášťan přistěhovali z Prahy. Kája pochází z vedlejší vesnice Vodice. Do Chrášťan jezdí stejně jako já jen díky Klárce. Zajímalo mě tedy poznat i její perspektivu, a to proto, že má velice podobný vztah k chrášťanskému masopustu jako já: účastní se ho, ale zároveň není místní. S oběma dívkami jsem vedla společný rozhovor přes videokonferenční platformu Zoom. Byly jsme tedy všechny tři současně připojené a já se snažila lehce moderovat tok jejich vzpomínek. Jednalo se tedy především o polostrukturovaný rozhovor, kdy jsem měla připravené otázky, či spíše tematické okruhy, které jsem vnášela do diskuse. Důležitým zjištěním pro mě bylo, že v podstatě stejné vzpomínky na masopust mám i já. A zároveň jsem si mohla uvědomit určité jevy i z jejich perspektivy, tedy ze zkušenosti generace, do které spadají. Nejsou totiž pamětníci starších podob masopustu, a proto je pro ně nejpřirozenější – stejně jako pro mě – právě aktuální forma masopustu. Jejich výpovědi budu tedy podrobně rozebírat v poslední kapitole této práce, která se zaměřuje na podobu současného masopustu v Dolních Chrášťanech.

Stejně tak jsem dělala rozhovor přes Zoom i s Terežkou, ta je o čtyři roky starší než my. Její rodina byla první pražskou rodinou, která se v roce 1993 nastěhovala do Dolních Chrášťan, a tak se Terežka narodila už přímo v Chrášťanech, v roce 1994. Její rodiče jsou z pražského církevního prostředí přáteli s Pavlem a Kateřinou a se Sašou, se kterými jsem také vedla rozhovor. Zajímal mě tedy její úhel pohledu a zároveň i její maminky, se kterou jsem se skrze Terežku také spojila.

Dále jsem mluvila s Vojtou, který je o rok mladší než já. Vojta pochází z Prahy, kde také žije, a do Chrášťan se opět dostal díky svým rodičům, kteří se přátelí s Kateřinou a Pavlem. Od dětství do Dolních Chrášťan jezdil na různé tábory a poutě. Přesto však se masopustu účastnil jen jednou. To jsem se ovšem dozvěděla až během našeho rozhovoru. Vojta hraje na klarinet, a tak jeho jediný absolvovaný ročník masopustu v roce 2019 byl obohacen i o jeho hraní. Jeho výpověď mi tedy umožňuje podrobněji popsat vzpomínání na současnou podobu masopustu z perspektivy aktivního školeného hudebníka. Mohla jsem se tak dozvědět, jak vzpomíná jako dechař na hraní ve studeném únoru.

Nejstarším z této skupiny dotazovaných ve virtuálním prostoru kromě pana Jindry je Saša, dlouholetý přítel Klárčiných a Terežčiných rodičů. Saša pochází z Prahy, kde také žije. Byl poslední, s kým jsem dělala rozhovor, protože nám trvalo dlouho, než jsme našli společný termín. Nakonec jsme se spojili 6. 4. 2021 přes WhatsApp a povídali jsme si o tom, jak on vzpomíná na předešlé masopusty. Saša je pro tuto práci důležitý především proto, že se stará o hudební doprovod celého masopustního průvodu. Sám se podílí i na podobných akcích konaných na okrajových částech Prahy. Proto je také důležitým prostředníkem, co se týká přenášení tradičních prvků mezi pražským a chrášťanským prostředím. S jeho výpověďmi jsem nejhojněji pracovala v poslední kapitole, která se věnuje právě vzpomínání na současnou – hudební – podobu masopustu, která je na této syntéze městské a vesnické podoby masopustu založena a využívá již zmíněné práce Daniely Stavělové a Matěje Kratochvíla *Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace*.³⁸

Tolik ve stručnosti k hlavnímu představení pamětníků, se kterými jsem vedla rozhovory ve virtuálním prostoru. Tyto pamětníky nelze jednoduše kategorizovat do jedné určité skupiny, co se týká jejich výpovědí ve vztahu k tématu vzpomínání na různé podoby masopustu v Dolních Chrášťanech, pouze na základě toho, že naše rozhovory probíhaly on-line, čímž byly také ovlivněny. Jednak jejich kvalitou, a to někdy v souvislosti s horším internetovým připojením, ale také proto, že nebylo tak jednoduché spontánně reagovat, a hlavně sledovat skrze videokameru emoce, které tito pamětníci během svého vzpomínání měli. Navíc byly tyto rozhovory v celkové stopáži i o něco kratší nežli ty, které probíhaly osobně. A to především proto, že když už jsem byla fyzicky u pamětníků v soukromí, a především v Dolních Chrášťanech, rozhovory probíhaly o něco jednodušeji, protože celková atmosféra místa přispívala k plynulejšímu toku vzpomínání. A tak se i dařilo postupovat během rozhovorů více

---

³⁸ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. *Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace*. *Český lid*. (103).

do hloubky. Nejintenzivněji jsem to pociťovala během společného posezení na návsi, které se mi s pomocí Kateřiny podařilo zorganizovat s další skupinou zejména starší generace pamětnic.

2.3 Posezení na dolnochrášt'anské návsi: Etnografická momentka

Obrázek 4: Povídání s chrášt'anskými pamětnicemi před kapličkou.

Situace vzniklá v důsledku pandemie Covid-19 vnesla do mého etnomuzikologického výzkumu příležitost, která by za normálních podmínek patrně vůbec nenastala. Během uvažování nad různými možnostmi distančního sběru materiálů vykrystalizovala (mimo jiné také díky pomalu se zlepšující pandemické situaci a absolvovaného očkování dotazovaných pamětnic) myšlenka uspořádat společné posezení na návsi přímo v Dolních Chrášt'anech. Celé to byl však nápad Kateřiny, která si povšimla, že se paní Kučerová, jedna z nejstarších občanek Dolních Chrášt'an, jak mi o ní Kateřina už během našeho rozhovoru vyprávěla, schází často na návsi s paní Martou a dalšími sousedkami z vesnice. Paní Marta je původem z Moravy, vdala se však do Prahy, kde se živila jako kostýmní výtvarnice v divadle. Přibližně ve svých šedesáti letech si pak pořídila se svým manželem chalupu v Dolních Chrášt'anech. Během minulého roku se do Chrášt'an přistěhovala natrvalo i její dcera Štěpánka, která zde se svou novou rodinou koupila další chalupu. Tato rodina jako jedna z mála pražských rodin se předtím, než se přistěhovala do Chrášt'an, neznala s rodinou Kateřiny nebo Terezky. Dostala se tedy do Chrášt'an po vlastní ose. Uvádím to zde proto, že je důležité říci, že ne všichni současní obyvatelé se, než se přistěhovali do Dolních Chrášt'an, znali. Přesto si mezi sebou dokázali vytvořit takové vztahy, že konkrétně u Štěpánky a Kateřiny jsem si původně myslela, že se znaly právě už z Prahy.

Nicméně Kateřina věděla o těchto setkáních, která společně pořádají seniorky, a tak ji napadlo, že bychom se k jejich společnému povídání mohly také připojit a já bych tak měla příležitost udělat rozhovor pro tento výzkum. Kateřina tedy zmiňované dámy informovala a domluvily společně termín, který mi následně Kateřina oznámila. Musela jsem se tedy přizpůsobit.

Celé setkání se nakonec uskutečnilo 4. 4. 2021 na Boží hod Velikonoční. To především proto, že byla sváteční neděle a většina obyvatel trávila víkend doma nebo na chalupě v Chrášťanech. Před samotným setkáním jsem si ještě dala tu práci, abych nepřišla s prázdnou, a tak jsem napekla velikonoční mazance, které jsem mohla posléze nabídnout. Celé dopoledne jsem tedy trávila v kuchyni. Den předtím, v sobotu jsem se ještě potkala v kostele se Štěpánkou, se kterou jsem se domluvila, že si společně ještě popovídáme samy před tím, než půjdu na návěs za staršími pamětnicemi.

Přijela jsem tedy ze svého domova, ze Lhenic, v neděli na Boží hod do Dolních Chrášťan ke Štěpánce domů. V troubě zrovna pekla beránka, takže celá světnice v chalupě krásně voněla. Štěpánka mi nabídla kávu a během její přípravy mi už začala vyprávět svůj příběh, jak se dostala se svou rodinou do Dolních Chrášťan a jak je pro ně důležité, aby se zde „něco dělo“. Přitom mamince skákala do řeči její čtyřletá dcerka Dorotka, která mi slíbila, že mi nakreslí obrázek, jak vypadal její masopustní kostým za berušku. Když už bylo povídání pro Dorotku dlouhé, vzala si ji maminka na klín a začala si s ní povídat o masopustu. Ptala se jí, na jaké masky si pamatuje a vysvětlovala jí, proč se vůbec masopust slaví. Zde jsem tedy měla také možnost nahlédnout, jak se v této rodině předává tradice ústní formou dalším generacím.

S Kateřinou a nejstaršími pamětnicemi jsme byly domluvené, že se sejdem v 15 hodin na návsi pod kapličkou. Štěpánka se mě během našeho povídání však také zeptala, zda by se mohla připojit a využít tak příležitosti poslechnout si vyprávění pamětnic. Spolu s její dcerkou Dorotkou jsme se tedy odebraly ven z jejich stavení a vyšly na návěs, kde již u kapličky seděly okolo stolku s pohoštěním dvě dámy, paní Kučerová a paní Marta. Kateřina ještě sháněla dostatek židlí, aby se všichni přítomní měli kde usadit a dodržovali přitom pandemií vynucené hygienické rozestupy. Pravděpodobně za tu dobu, co jsem byla u Štěpánky, už přichystala i stoleček s občerstvením. Běhala do kapličky a nosila další a další židle, aby si měla kam sednout i Štěpánka, případně někdo další. Tedy opět se ujala organizace celé události, stejně jako tomu bývá při masopustech. Poté mě přivítala a představila místním dámám. Vyšlo však najevo, že mě paní Kučerová a paní Marta stejně již znají, a že jsme dokonce s paní Kučerovou vzdáleně příbuzné, o čemž jsem předtím neměla sebemenší tušení. Nastolila se tedy najednou více familiární atmosféra a já měla najednou pocit, jako bych tam byla se svou vlastní babičkou.

Kateřina zahájila setkání ještě společným přípitkem vaječného likéru. Po chvíli jsme se všechny usadily. U stolu jsem seděla já, paní Kučerová, paní Marta, Kateřina a Štěpánka. A okolo pobíhala a pokřikovala malá Dorotka.

Po získání souhlasu všech přítomných s nahráváním rozhovoru jsem ani nestihla položit první otázku a paní Kučerová se už rozhovořila o jiné tradici, která se v Chrástěanech držela, o tzv. Konopické. Ta se v Chrástěanech slavila však jen zřídka, a to na konci léta ku příležitosti sklizní. Paní Kučerová dokonce pamatovala jen jediný ročník této slavnosti. Vzpomínky jí dovedly dokonce i k písničce, kterou na Konopické zpívali, a ve které se dokonce zpívá přímo o chrástěanské návsi: (paní Kučerová zpívá) *„Ta chrástěanská náves, pěkně zelená. Šla po ní panenka...“*

O této písničce zřejmě neměl do té doby tušení nikdo další z přítomných, protože jsme se všechny téměř v unisonu dožadovaly pokračování. Vzpomínka paní Kučerové bohužel již dále nesahala a hovor se plynule stočil ke kýženému tématu místního masopustu. Paní Kučerová ale o něm hovořila spíše jako o „maškarách“. Její nejstarší vzpomínky týkající se „maškar“ sahají do šedesátých let minulého století, do doby, kdy paní Kučerové podle jejích slov bylo 36 let, tedy roku 1968. Vyprávění přerušila paní Boženka, která má chalupu přímo za kapličkou, a tak nás odtamtud viděla na návsi a přinesla dalšího velikonočního beránka na stůl. Paní Boženka patří přibližně do stejné generace jako pan Jindra a v Dolních Chrástěanech se narodila a žila až do doby, než se provdala do Prachatic. Nyní v důchodu už tráví většinu času opět v Chrástěanech. Nabídla nám, že nám udělá kávu a přinese něco k pití. Jelikož tedy bydlela nejbližší konanému místu, začala nás sama od sebe obsluhovat. Po chvíli se u nás ale také usadila a začala si s dámami vyprávět. Z její chalupy vyběhlo i několik dětí, které se po návsi začaly honit s Dorotkou, všude bylo tedy rázem o něco veseleji. A Kateřina nám opět rozlila další „rundu panáků“ vaječného likéru. Přesto, že jsem už neměla chuť, pro zachování soudržnosti s místními jsem s nimi pokračovala v popíjení. Přítomnost alkoholu měla vliv na celý průběh akce. Nálada byla díky tomu veselá a možná i samotná konverzace otevřenější.

Během probíhajícího rozhovoru jsem se snažila klást otázky a rozhovor určitým způsobem směřovat, často se však stávalo, že si dámy začaly povídat mezi sebou; z celkového počtu nás šesti zúčastněných jsme si povídaly po dvojicích, po trojicích a tvořily malé skupinky a nebyla jsem tak ani schopna zachytit vše co si ostatní zrovna povídaly. Nejprve jsem z toho byla poněkud nervózní a bála jsem se, že nezachytím veškeré informace, které kolem mě prolétávaly. Po chvíli jsem ale pochopila, že nemohu být všude, a tak jsem se začala postupně připojovat k jednotlivým skupinkám v rozhovoru, které jsem, co chvíli střídala. Po nějaké době jsem zjistila, že když položím otázku konkrétně paní Kučerové, ostatní se společně

zaposlouchají a nechají paní Kučerovou hovořit. Byl tedy rázem cítit patřičný respekt k této nejstarší dámě. A roztržité skupinky se vzápětí spojily opět do homogenního kusu. Zpětně jsem pak velmi ocenila zvukový záznam celého rozhovoru. Diktafon jsem měla po celou dobu položený na malém stolečku s občerstvením, který stál nejbližší k paní Kučerové a paní Božence. Takže když jsem zrovna hovořila s paní Martou a její dcerou Štěpánkou, paní Kučerová si povídala s paní Boženkou. Za normální situace bych nevěděla, o čem si zrovna povídaly, ale díky nahrávce jsem pak byla schopna rozklíčovat oba rozhovory a získat tak další potřebné informace.

Během našeho setkání, které trvalo přibližně od tří do šesti hodin, začaly k večeru přicházet rodiny s dětmi z procházek, buď místní, nebo ti, kteří přijeli trávit svátek ke svým rodičům. Když viděli, že sedíme na návsi, přišli se s námi pozdravit a vyzvědět, co vůbec řešíme. Někteří si k nám přisedli a přidali se do hovoru, jiní vytvořili hlouček opodál a také si začali povídat. Všude okolo pobíhaly děti a štěkali psi.

Kromě získaných informací, jejichž obsahu se budu detailně věnovat v následujících kapitolách, jsem si z našeho posezení odnesla i toto pozorování, které do určité míry doplnilo kontext pro uvědomění fungování v Dolních Chrásťanech. Pozoruhodné také bylo, že k naší dámské skupince se dále přidávaly opět ženy a pokud přišli nějakí muži, vytvořili vlastní skupinku opodál a probírali své záležitosti. Ovšem touto genderovou problematikou se budu podrobněji věnovat v předposlední kapitole této práce.

Téma masopustu, který se v tomto roce nemohl konat, a tudíž všem trochu chyběl, hovorem obou debatních skupin zprvu neustále proplouvalo a tu a tam je i spojovalo. Jednotlivé hovory se pak začaly tematicky rozměňovat tak, že už jsem nedokázala vnímat všechny informace a nedokázala je už dále zaznamenávat pro potřeby výzkumu. Většinou se už nakonec tématu masopustu ani netýkaly. Při mém odchodu mělo spontánně vzniklé společenství zvláštní atmosféru připomínající částečně náladu během minulých masopustních průvodů. Žádná hudba v tuto chvíli nehrála, ani však nebyla potřeba, protože hluk a všeobecné veselí ji dokázali nahradit. Místní, jako by měli potřebu si letošní výpadek vynahradit a můj zájem o toto téma jim mimoděk přinesl příležitost se společně setkat a buďto se zaposlouchat do vyprávění pamětnic, nebo si i jen tak popovídat se sousedy o věcech, na které jindy nezbývá čas.

3 Vzpomínání na masopust před rokem 1945: Zmizení kusu kulturní paměti?

Z výpovědí pamětnic získaných během rozhovoru, který se odehrál na Boží hod Velikonoční na návsi v Dolních Chrášťanech, jsem se spolu s informacemi získanými z pamětních knih a kronik snažila dotvořit představu o tom, jak asi vypadal chrášťanský masopust před druhou světovou válkou, jak se na něj vzpomínalo v době oněch zápisů, které jeho podobu v historické paměti fixovaly, a jak se na něj vzpomíná dnes. Období kolem druhé světové války je pro takovou společensko-kulturní akci, jako je právě masopust, velice problematické. Doba před válkou je pro mé potřeby nepoužitelná, a to hned z několika důvodů. Zaprvé je to příliš daleká minulost na to, aby si ji osobně pamatovali dnes žijící pamětníci. Zadruhé není v tomto časovém úseku masopust zaznamenán v dochovaných kronikách. A zatřetí, němečtí obyvatelé, kteří by mohli vzpomínky zprostředkovat generaci dnes žijících pamětníků, byli vyhnáni v době, kdy tito opět byli příliš mladí. Přímou v průběhu války je z pochopitelných důvodů akce podobného typu nerealizovatelná. Všudypřítomná chudoba by ani nedovolila připravit adekvátní podmínky, nehledě na to, že lidé řešili poněkud zásadnější existenciální otázky. Poválečná doba už nabízí teoreticky větší pravděpodobnost zdokumentování či zachování vzpomínek u pamětníků, přesto jsem žádné takové zmínky o chrášťanském masopustu nezískala.

V té době žili v Dolních i Horních Chrášťanech společně jak Češi, tak Němci. Během války připadlo toto území do oblasti tzv. Šumavské župy (Böhmerwaldgau). Pojem Sudety se pak vžil v užívání i v této oblasti, a to z důvodu zájmu Německa o chvalovické grafitové doly (viz kapitola 2. Místo a lidé). Poválečné protiněmecké nálady však měly za následek vyhnání německého obyvatelstva, které s sebou de facto odneslo i nejružnější tradice, tedy i masopust. To potvrdila i Štěpánka, která si v průběhu rozhovoru posteskla, že „*všechny ty zvyky, to právě po válce už nebylo, protože to vdešlo s těma Němcema.*“ V chrášťanské školní kronice (1945-1966) se konkrétně píše o odsunu stovky Němců v roce 1946, v místní škole pak následkem toho zbylo jen 26 českých dětí.³⁹ Hned po odsunu pak musela nastat vlna dosidlování českým obyvatelstvem, během níž se do Dolních Chrášťan přistěhovala právě i paní Kučerová se svou rodinou z vedlejší vsi Vodice. Dle jejích slov údajně hned v roce 1947 nebo 1948.

Pátrání v chrášťanských kronikách po jakýchkoliv zmínkách o masopustu bylo neúspěšné. Na rozdíl od kronik z vedlejší vesnice Vadkova, kde se zmínky o proběhlých masopustech nacházejí, zde tomu tak není. Vadkovští pořádali masopusty až do roku 1938,

³⁹ Školní kronika Dolní Chrášťany 1946-1966; IB2, snímek 7, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/306293>.

tento ročník byl ale už prý podle kronikáře skromnější. Během války nebyly žádné záznamy týkající se masopustu do kroniky připsány. Zápisy o slavení masopustu se ve vadkovské kronice objevily hned po konci války. V roce 1946 se píše o masopustu, který „byl veselejší než loňský“ a který prý „byl hodně dlouhý.“⁴⁰ Proto tedy musel ve Vadkově proběhnout i masopust v roce 1945, tj. ještě za války.

Jediná zmínka o nějakém kulturním vyžití občanů po druhé světové válce se v chráštánské kronice týká školního loutkového divadla, které se hrávalo na poutích. Ze vzpomínek pamětnic rovněž masopust vymizel, matné vzpomínky se týkaly jen tzv. Konopické. Z této doby tedy o masopustu v Dolních Chráštanech nevíme bohužel vůbec nic.

Dochované písemné prameny ani vzpomínky tedy nejsou schopny reálně popsat tehdejší podobu. Ty, které by byly, jsou dnes buď ztracené, nebo odešly spolu s tehdejším obyvatelstvem. Co zde ale po tehdejších obyvatelích zůstalo, jsou domy. Domy se zahradami, které kdysi obdělávali němečtí obyvatelé. Nyní se o ně starají nové rodiny. Na celém tomto místě, tedy v Dolních Chráštanech je patrná křivda. Zůstaly zde opuštěné louky, v jejichž prostředku se tyčí staré ovocné stromy, které si pamatují. Tyto myšlenky rezonují i v současných obyvatelích Dolních Chrášťan, a proto jsem se jim rozhodla věnovat celou tuto kapitolu.

To, že místo může být samostatným nositelem vzpomínky tvrdí i Aleida Assmann ve své knize *Prostory vzpomínání*. Zmiňuje zde, že „místa se mohou stát sama o sobě nositeli vzpomínek a pravděpodobně disponovat pamětí, která daleko přesahuje paměť lidí.“⁴¹ To je právě patrné i v Dolních Chráštanech, kde současní obyvatelé živě cítí pouto s historií tohoto místa. Například Štěpánka se během našeho povídání, když slyšela pamětnice vyprávět, jak to dřív v Chráštanech s vystěhováním německého obyvatelstva bylo, přiznala že „to muselo být tak těžké, že je to tu do dneška znát. Na tom kraji, na vopuštěných barácích, na těch rumišťích, kde je vidět, že stály domy.“⁴² A podle Aleidy Assmann, která se nechala inspirovat i slavným výrokiem Cicera, „mají místa velkou sílu probouzet vzpomínky“.⁴³ Proto jsem byla velmi ráda, že se ono setkání na návsi konalo právě na tomto místě – v Dolních Chráštanech, o kterých se celou dobu hovořilo. Bylo to přínosné i z toho důvodu, že jsem měla možnost se ve stejnou

---

⁴⁰ Pamětní kniha obce Vadkov III. díl, s. 198, snímek 136, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/773>

⁴¹ ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum), s. 336.

⁴² Výpověď Štěpánky

⁴³ ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum), s.336.

chvíli dívat na konkrétní domy, o jejichž tehdejších majitelích pamětnice mluvily. Měla jsem tak možnost si současně vše reálněji představovat. O to silnější to pro mě byl zážitek. Podle Assmann „*místa nejenže upevňují vzpomínku a dosvědčují jí tím, že ji lokálně zakotvují v půdě, ztělesňují také kontinuitu trvání, která přesahuje srovnatelnou krátkodobou vzpomínku jednotlivců, epoch, ale i kultur, konkretizovanou v artefaktech.*“⁴⁴

S tím souvisí i pojem generačního místa, o kterém se zmiňuje opět Aleida Assmann. Generační místo chápe jako takové místo, kde se zachovává určitá rodová kontinuita. Lidé v rodném domě přicházejí na svět a zároveň tam později i umírají. Majetky se dědí z generace na generaci a s místem si tak lidé vytvářejí zvláštní pouto. To bylo však v Dolních Chrástanech po druhé světové válce násilně přerušeno vyhnáním části původního, německého obyvatelstva. A tak trvalo několik desetiletí, a někde stále trvá dodnes, než si noví přistěhovalí obyvatelé začali tvořit nová pouta k těmto opuštěným domům a zahradám. Paní Marta během našeho rozhovoru vzpomínala, co ji kdysi vyprávěla maminka paní Kučerové, ta o těchto zprávách neměla sebemenší poněti. „*A maminka vstala, až Němci byli odsunovaní, a v noci upekla pět bochníků a dala je těm kamarádkám na cestu. Velkej bochan a šly.*“ Z toho je tedy i patrné, že mezi českým a německým obyvatelstvem byli i přátelé, kteří tak museli zpřetrhat tyto společenské vazby.

Toto přerušení určitého kulturně-historického rámce a společenského kontextu je podle Aleidy Assmann momentem, kdy generační místo postupně začne přecházet v místo paměti. Jakkoliv je toto rozbití původních vazeb kruté, je zároveň nezbytnou podmínkou pro vznik místa paměti. A stejně jako je tomu u materiálních artefaktů, které se vytržením ze svého kontextu, kde plnily konkrétní funkční roli, stávají muzejní relikvií, i tyto vzorce chování a jednání přecházejí z žité reality do fondu vzpomínek.⁴⁵

Zájem o takové vzpomínky i po několika generacích stále trvá na obou stranách. Jednak u obyvatel coby po válce nově přistěhovalých a jejich potomků a přátel, jednak u pozůstalých oněch vyhnaných původních obyvatel Dolních Chrášťan. Paní Marta se mi svěřila, že ji kdysi navštívil potomek rodiny, která dříve žila v domě, kde nyní bydlí ona. Chtěl poznat místo, ze kterého pocházela jeho rodina. Stejně tak se za svou minulostí vraceli i další Němci, což potvrdily i paní Boženka s paní Kučerovou; údajně se do Chrášťan jezdily v devadesátých letech dívat plné autobusy lidí. Některé zajímala stavení, jež dříve patřila jejich rodinám, někdo se ale přijel podívat třeba i na štěp, který rostl na dvoře a pamatoval jejich předky. Na toto

---

⁴⁴ ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum), s. 336.

⁴⁵ Tamtéž, s. 380.

vzpomínání přivedla paní Marta celé uskupení skrze fotografii, kterou mi přinesla ukázat, že měli doma. Měla ji však naskenovanou a vytištěnou. Stejnou fotografii mi poskytl i pan Jindra v elektronické podobě. Tato fotografie se nyní fyzicky nachází v Muzeu JUDr. Otakara Kudrny v Netolicích. Je zde tedy patrné, že fotografie má pro obyvatele výrazný citový vztah.

Obrázek 5: Chrást'anská náves.

Paní Marta: „A ještě taky víte, co k týdle fotce? Najednou u nás někdo zazvonil, přišel pán, a že jestli by se mohl podívat do toho domu, že z toho domu pochází, jako u nás. A já jsem říkala: beze všeho. Anglicky... no tak jsme to tak nějak dávali. A šel se podívat na ty kola, jak máme ještě, dvě tam visí, viš vzáde. On byl sám mužskej a říkal, že se tady vypravil do kraje a jmenoval se Snieder, Snaider! Jak dneska jsou ti politici v Americe. A nechal mně adresu a napsal a že je víte co? Že je v Ženevě u Společnosti Národů. Tak pak přišla i pohlednice a já jsem mu teda taky odpověděla a tím se to skončilo. No chtěl vidět starej pluh, co tam máme v železe. Němec, Žid, který utekl před nacismem...“

Kateřina: „To by možná bylo fajn ještě zkusit ten kontakt oživit. Klára uvažuje, že by začala psát nějakou kroniku.“

Paní Kučerová: (stranou k paní Božence) „Boženko to byla mamka ještě živa, když přišla ta jedna a chtěla vidět, jestli je ten štěp ještě na dvoře. Přišla a říkala, že by

chtěla vidět ten štěp. A já říkám klidně, no a ten štěp už pomalu vodchází už pomalu trouchniví... (smích)“

S nejstarší vzpomínkou na chráštanské lidové slavnosti přišla paní Kučerová, konkrétně hovořila o Konopické. Jde o slavnost spjatou s jižními Čechami, která se konala v období žní. Mnoho prvků má podobných právě i s masopustem – účastníci se převlékají do různých masek, které nesou určitou symboliku. Součástí průvodu je ženich a nevěsta, dále družba, panímáma a chlapci převlečení za kněze a ministranty. Všeobecné veselí podporuje samozřejmě hudba a dostatek jídla a pití, zejména alkoholu.⁴⁶ Paní Kučerová vzpomíná takto: „*Mně bylo asi patnáct nebo šestnáct, tak to jste byli [Boženka a její vrstevníci, pozn.] vopravdu malinký.*“ Podle tohoto časového určení můžeme onen ročník Konopické zasadit nejspíše do roku 1950. Tehdy dle slov paní Kučerové byla organizátorkou paní Holubová, která zároveň také zpívala. „*Tam byla pani Holubová a já nevím, kdo ještě zpíval.*“ Z rozhovoru s paní Kučerovou konaného 4. 4. 2021 jsem se také dozvěděla, že při této slavnosti se speciálně zpívala písnička přímo o Chráštanech – *Ta chráštanská náves* (viz kapitola 2. Místo a lidé). Dále si paní Kučerová vzpomněla i na říkadlo, které měli účastníci Konopické připravené na chvíli, kdy přišli k hospodě: „*Panimámo šenkýřů, vtevřete vrata, my se deme podívat, co dělá pan táta. Náš pantáta nic nedělá než nalejvá pivo, my se deme podívat, kolik mu ho zbylo!*“

Je zarážející, že ačkoliv paní Kučerová ve svých vzpomínkách udržela kromě různých detailů i dva různé texty vázané ke Konopické, o masopustu ze stejného období jsem se od ní nedozvěděla vůbec nic. Je samozřejmě možné, že se prostě a jednoduše masopust v poválečné době nekonal. Nabízí se ale i jiné vysvětlení, vezmeme-li v potaz Goffmanovu teorii rámcové analýzy či Halbwachsovu teorii společenských rámců, jak je srovnává Jan Assmann ve své knize *Kultura a paměť*. Výhodou obou modelů je podle Assmanna fakt, že kromě fenoménu vzpomínání vysvětlují oba i zapomnění:

„... individuální paměť se u určité osoby utváří díky její účasti na komunikativních procesech. Je funkcí vázanou na začleněnost jednotlivce do rozmanitých společenských skupin... Paměť žije a uchovává se v komunikaci; pokud se komunikace přeruší, resp. pokud zmizí anebo se změní referenční rámce komunikované skutečnosti, vede to k zapomnění.“⁴⁷

⁴⁶ LAUDOVÁ, Hana, 1960. Konopická: Lidový zvyk, zábava a slavnost jihočeského pošumaví. *Český lid*. 47 (4), s. 159-170.

⁴⁷ ASSMANN, Jan, 2001. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor. Obzor (Prostor), s. 37.

Přijmeme-li fakt, že účast na lidové slavnosti je také de facto formou komunikace s ostatními zúčastněnými i přihlížejícími, je pak vysvětlení jednoduché. Vzpomínky spojené s aktivní účastí a konkrétní rolí v rámci slavnosti se v paměti udrží lépe než v případě pasivního přihlížení. Paní Kučerová se zmínila o tom, že při Konopické nesla Máječek, což vypovídá o důležitosti její role a o její pozici v konkrétním společenství. Pokud naopak například během masopustu žádnou zásadní úlohu nezastávala, je potom logické, že se ze vzpomínek snáze vytrácí.

Teoretických možností, proč se nám tradice před a poválečného masopustu v Dolních Chrástanech nedochovala, je tedy celá řada. Pokud se nechceme spokojit s vysvětlením, že, záznamy o masopustu se nám prostě jen nedochovaly, je potom možné hledat souvislost s německým zábořem oblasti chvalovických grafitových dolů. Okolní obce, které zůstaly delší dobu na českém území, kontinuitu masopustu více či méně zachovaly (jak je možné vyčíst z obecních kronik, například zmíněného Vadkova), ale obce, které připadly do Sudet, tuto kontinuitu ztratily.

4 „Tenkrát tu bylo veselo!“: vzpomínání na „zlaté časy“ masopustu v šedesátých letech, aneb jak žije v současné paměti?

Aleida Assmann se ve své monografii *Prostory vzpomínání* odkazuje k teorii německého spisovatele a básníka Friedricha Georga Jüngera, který představil jeden z mnoha návrhů, jak od sebe pojmově odlišit *paměť* a *vzpomínku*:

„... ztotožnil *paměť* s *myšlením*, tedy se *znalostmi*, zatímco *vzpomínku* spojoval s *osobními zkušenostmi*. Jünger hovoří o tom, že *obsahy paměti* „si mohu právě tak osvojit, jako mohou být vštípeny.“ *Vzpomínání se odehrává v zásadě jako rekonstruktivní proces: vychází vždy z přítomnosti, čímž nutně dochází k posouvání, přetváření, zkreslení, přehodnocení a oživení vzpomínky vzhledem k okamžiku, kdy si ji vybavujeme.*“⁴⁸

V této kapitole se budu zabývat převážně vzpomínkami pamětníků a pamětnic chrášťanského masopustu, kteří se ho sami ve svém mládí v šedesátých letech účastnili. Proto jsou jejich vzpomínky natolik živé. Podle Aleidy Assmann však patří vzpomínky k tomu nejméně spolehlivému, čím člověk disponuje.⁴⁹ I přesto, nebo naopak právě proto, je však velmi zajímavé pozorovat, jaké věci pamětníkům zůstávají v paměti a na základě jakých okolností se jim vzpomínky vybavují. Například jak velkou roli hraje během masopustního průvodu počasí nebo pití alkoholu.

Během vzpomínání na minulost se ve vyprávění pamětníků silně objevovaly pocity nostalgie. Doslovný překlad tohoto původem řeckého výrazu je „touha po domově“, slovo domov však můžeme chápat přeneseně. Svetlana Boym, ve své knize *The Future of Nostalgia* používá definici: „*touha po něčem co už není, nebo co dokonce ani nikdy nebylo.*“⁵⁰ Zde Boym však nepracuje s touhou po něčem hmatatelném, spíše se zde jedná o čas. Konkrétně píše toto: „*Nostalgie nezná minulost, spíš je to jiný, pomalejší čas, čas mimo čas.*“⁵¹ Tím je zde myšleno, že když člověk vnímá pocity nostalgie, je stále přítomný. Nevrací se do minulosti, ale naopak si minulost pomalu zpřítomňuje. Svetlana Boym rozděluje nostalgii na restorativní a reflektivní. Reflektivní nostalgie spočívá v rozpolcenosti touhy a sounáležitosti a nevyhýbá se rozporům moderny. Restorativní nostalgie rekonstruuje minulost co nejvěrněji a pracuje s pojmem tradice. Restorativní nostalgie chrání absolutní pravdu, zatímco reflexní nostalgie ji

⁴⁸ ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum), s. 30

⁴⁹ Tamtéž, s. 69

⁵⁰ BOYM, Svetlana, 2001. *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.

⁵¹ Tamtéž.

zpochybňuje. Restorativní nostalgie je zároveň jakýmsi pozadím, na kterém vznikají dnešní revivalistické snahy.⁵² S tím se podle Boym pojí i teorie Erica Hobsbawma, který rozlišuje mezi „zvyky minulosti“ („the habits of the past“) a „zvyky obnovy minulosti“ („the habits of the restoration of the past“)⁵³, mezi něž spadá právě i chráštánský masopust, který byl v šedesátých letech obnovován a následně i v novém tisíciletí. O tom ale až v následujících kapitolách. Nyní bych se chtěla zaměřit právě na data získaná z rozhovorů s pamětníky týkající se masopustů šedesátých let.

Mezi pamětníky masopustu v šedesátých letech, se kterými jsem vedla rozhovor, patří paní Kučerová (1932), paní Boženka (1950) a pan Jindra (1955). Jeho první masopust, na který si vzpomíná, proběhl roku 1967 nebo 1968: „*Vim, že se dělával v 68. Ještě byl, když tam kopali tudletu, vodu, tak to bylo tak 67., 68. rok, a to dělali masopust už.*“ I obě dámy datují své nejživější vzpomínky do roku 1968. Neznačená to ovšem, že by tento masopust musel být nutně prvním ročníkem po dlouholeté odmlce. Je stejně tak možné, že se pro pamětníky stal něčím výjimečný, a proto ho takto silně uchovávají v paměti. Dle mého názoru je tato druhá možnost dokonce pravděpodobnějším vysvětlením, a to z jednoho zásadního důvodu. Právě tento živě vzpomínaný ročník chráštánského masopustu byl totiž zaznamenán a následně archivován.

Autory tohoto archivního materiálu jsou pan Jindra a jeho starší bratr, kteří jej ve svých třinácti, respektive dvaatřiceti letech zaznamenali pomocí domácí filmové kamery, takzvané „osmičky“. Během našeho rozhovoru mi nejprve o samotném videu vyprávěl a posléze si vzpomněl, že by mi toto video mohl také poskytnout:

„*A to dokonce taky někde mám nahrátý, ale bez zvuku, tenkrát já jsem měl jenom osmičku, takže to je na osmičku a je to bez zvuku. Ale schválně... Ale nebude to žádná kvalita, protože tenkrát jsme to dělávali tak, že jsme si to vyvolávali sami. To je takový... Ale možná z toho něco uvidíte.*“⁵⁴

Pan Jindra, ale také Kateřina mi během našich rozhovorů nezávisle na sobě sdělili, že toto video si také obyvatelé Dolních Chrášťan společně promítali na jedné z prvních poutí spolu s dalšími nasbíranými videozáznamy a fotografiemi z různých jiných společenských akcí, jako bylo například svěcení hasičské stříkačky. Proto bych si v tomto případě dovolila tvrdit, že podle rozdělení Jüngera, jak o něm píše ve své monografii Aleida Assmann, se při analýze těchto

---

⁵² BOYM, Svetlana, 2001. *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.

⁵³ BOYM, Svetlana. *Nostalgia and its Discontents* [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: https://agora8.org/SvetlanaBoym_Nostalgia/#top1.

⁵⁴ Výpověď pana Jindry.

výpovědi ovlivněných touto videonahrávkou dostáváme spíše do oblasti paměti, kde byla daná vzpomínka na masopust časem upevněna právě v podobě zobrazené na dochovaném videu. Nejedná se tedy o přirozenou vzpomínku ale časem vštípenou. Je tedy pravděpodobně logické, že pamětníci mají na toto období shodné vzpomínky ovlivněné právě tímto videem. Tento videozáznam mi pan Jindra laskavě poskytl ve formátu mp4 a já se nyní budu podrobněji věnovat jeho analýze. Na jejím základě popíši podobu chrášt'anského masopustu v šedesátých letech a představím tak vzpomínané aspekty mých pamětníků v korelaci s tímto videozáznamem.

4.1 Videozáznam jako prostředek mechanicky vštípené paměti

Obrázek 6: Titulní snímek videa.

Pan Jindra, jeden z autorů videozáznamu chrášt'anského masopustu, si bohužel nevzpomíná na přesný rok pořízení videa, podle jeho slov to však muselo být mezi léty 1966-1968. Stejně to uvádí i v titulku samotného videa, kde dodává, že přesný rok nebyl zjištěn. Videozáznam je natočen na černobílý film na tzv. „osmičku“ bez zvukové stopy. Film byl vyvoláván svépomocí, jeho kvalita tedy není dokonalá. Přesto však je velmi cenným materiálem pro získání vizuální představy tehdejšího masopustu. Celý záznam má necelých devět minut (8:58) a není nijak sestříhaný. Dle slov pana Jindry je celé video poskládané z krátkých, přerušovaných záběrů. Nahrávka je tak autentickým záznamem celé události očima bratrů Jindrových.

Hned v úvodu si autor seřizuje celkovou kompozici, záběr je tedy poněkud roztřesený a kamera je chvíli namířena na zem. My zde ale dostáváme prostor povšimnout si zasněžené plochy, která jasně zasazuje událost do mrazivého únorového počasí. Celý záběr je tedy hodně kontrastní v provedení černobílého filmu.

Obrázek 7: úvodní záběr na zem.

Kamera následně zaostří na čelního vedoucího průvodu, který má celý začerněný obličej, oblek s vojenskou čepicí a v ruce drží něco, co připomíná roh. Zkouší otevřít vrátka, která jsou však zamčená, poté zatroubí a po chvíli dává rukou jasný signál, že zde průvod neuspěje a musí se odebrat dál.

Obrázek 8: Vedoucí průvodu s trubkou v ruce.

V průvodu můžeme jednoznačně rozpoznávat masky myslivce, ženicha a nevěsty, šaška, který v ruce mává něčím, co připomíná chrastítko, dále kovboje, muže převlečeného za ženu, bábu s nůsí, lazara, který má na sobě pověšenou cedulku s nápisem „*předseda invalidů*“, muže převlečeného nejspíše za mravence a spoustu dalších osob v neidentifikovatelných maskách s pomalovanými obličejí. Především zde také ale vidíme muzikanty. Mezi nimi je harmonikář, který má pomalovaný obličej a klobouk s pentlemi, a vysoký muž v barevném obleku hrající na vozembouch. Všichni v průvodu po dvojicích s většími mezerami kráčí k dalšímu stavení. To celé trvá na videozáznamu přibližně jednu minutu.

Obrázek 11: Bába s nůši.

Obrázek 12: Lazar.

Obrázek 13: Myslivec.

Obrázek 14: Nevěsta a ženich – za nimi družba.

Obrázek 15: Družba – muž převlečený za ženu.

Obrázek 16: Šašek a další maska, nejspíše strašák.

Následující záběr skvěle vykresluje, jak vypadalo zastavení u chalupy. Starší muž vyšel před práh svého domu a začal se vítat s průvodem. Podává si se všemi ruce, některé masky, zde konkrétně jiný muž převlečený za ženu, ho bujaře objímají a chvíli společně poskakují. Vzápětí hostitel vytahuje z kapsy bankovku, kterou vkládá do velké brašny (tedy nejspíše společné kasy) masce, která následuje v průvodu. Kamera je pak zaměřena i na ostatní masky, které se mezitím na dvoře nechávají hostit. Následuje další záběr a v čase 1:28 vychází průvod ze dvora.

Obrázek 17: Průvod vycházející ze dvora.

Je zde dobře vidět pořadí masek v průvodu, které evidentně nebylo nahodilé, protože v celém tomto videu drží několik čelních masek přibližně stejnou strukturu. Jako první vychází již zmiňovaný muž se začerněným obličejem a rohem v ruce, následují ho nevěsta se ženichem, za nimi tedy nejspíše družba (masky nesoucí nevěstě závoj, mezi nimi i již zmiňovaný muž převlečený za ženu), šašek s kovbojem, za nimi bába s nůši a muzikanti. Okolo se belhá lazar a všude pobíhají děti.

Snažila jsem se také identifikovat cestu samotného průvodu v obci, následkem přerušování záběrů to však nebylo tak snadné určit. Zprvu je patrné, že se průvod pohybuje v blízkosti chalup na návsi, ovšem v čase 2:40 celý průvod prochází po louce mezi zahradami. V tento moment jdou všichni rychle a muzikanti nehrají. Tento úsek tedy evidentně sloužil pouze k přemístění z bodu A do bodu B. Dle výpovědí pamětníků vím, že průvod původně začínal ve vedlejší vesnici v Horních Chrášťanech a pokračoval přes kopec do Dolních Chrášťan. Jestli je však na tomto videu zaznamenán celý průběh průvodu nebo jen jeho část v Dolních Chrášťanech, se mi z těchto sestřihů nepodařilo jednoznačně určit.

V každém případě je zde opět natočeno celé pořadí průvodu ještě obohacené o masku myslivce, který jde několik metrů v závěsu za celým průvodem. Nejspíše se někde zapomněl a snaží se průvod dohonit. Pak následuje opět nový záběr a celý průvod se ocitá znovu na návsi. Muzikanti opět hrají a masky dělají „neplechu“. Pokračují záběry, kde masky tančí s místními ženami. Není zde ale žádná maska, která by plnila roli medvěda, jak tomu bývá u tradičních masopustů. Nikomu to však, zdá se, vůbec nevadí, když s hospodyní tančí polku například bába s nůši, jak je tomu právě zde.

Přestože je film němý, díky vizuální představě si lze snadno zvuk představit, a to zrovna v tomto případě, kdy se tančí polka. Postavy totiž dodržují kroky tohoto tance, a tak je patrné, že hudba v tu chvíli hrála ve dvoudobém rytmu. Podobně je tomu i při pozorování muzikantů, jak hrají. Kvůli horší kvalitě záznamu bohužel nelze rozeznat akordy, které harmonikář na harmoniku „mačká“, ovšem díky muži hrajícímu na vozembouch můžeme vidět každý jeho úder, a tak odvodit rytmus právě hrané skladby. Nutno zde však podotknout, že celý záznam není přetočen v reálném čase a je nepatrně zrychlený, proto to v některých případech nemusí odpovídat realitě.

Zajímavý mi přijde také záběr v 7. minutě, kdy přichází průvod směrem na náves dolů z kopce po lhenické silnici a dole na něj už čekají místní ženy u odstaveného traktoru. Zde už můžeme lépe pozorovat směr celého průvodu. Na snímku vidíme uprostřed tmavou skvrnu, to je průvod, který schází z kopce dolů na náves, kde právě už čekají ženy. Průvod posléze vchází do chalupy vedle odstaveného traktoru.

Obrázek 18: Průvod přicházející na náves.

Autoři videa nám však neumožnil nahlédnout dovnitř, protože s následujícím záběrem průvod ze dvora opět vychází. Z tohoto stavení pak průvod přechází k chalupě „Jindrů“, tedy bydlišti samotných autorů videa. Ti se proto evidentně více soustředí na detailnější záběry občů. V tomto momentě se zde jasně odkrývá perspektiva, ze které byl dokument natáčen. Nabízí se nám totiž pohled, který jinde chybí, a to, jak vypadá u samotného pamětníka v soukromí. Autoři videa se tak snažili zachytit především své prostředí, zřejmě aby si mohli následně vzpomínku uchovat. Nabízí se zde také úvaha, že záznamový materiál nebyl v té době laciný, a tak se mladíci zaměřovali především na svůj osobní zážitek nežli na sousedy. Zaměřují se zde na všechny masky a my tak můžeme například nahlédnout i pod sukni již zmiňovanému muži převlečenému za ženu, který zde dělá největší rozruch.

Na dvoře u „Jindrů“ pak tančí uprostřed lidmi vytvořeného kolečka spolu s hospodářem. Pár se drží za ramena a točí se dokola, oba poskakují ve dvoudobém rytmu. Jedná se zde tedy opět o jakýsi druh polky. Ostatní masky okolo poskakují a houpají se do rytmu hudby, kterou obstarávají již zmiňované nástroje, harmonika, vozembouch a chrastítko. V tomto momentě můžeme opět „vidět hudbu“, žádný specifický tanec ovšem netančí. Soudě však dle bujarého poskakování, hudba musela znít velice energicky a pozitivně. Tímto celý

videozáznam končí. Je zde zaznamenána pouze obchůzka, následná zábava v místní hospodě už na videu není. Otázkou je, jestli se jí vůbec mohl mladší z bratrů Jindrových účastnit.

Obrázek 19: Harmonikář.

Obrázek 20: Hráč na vozembouch.

Obrázek 21: Šašek s chrastítkem.

Tolik tedy k popisu videozáznamu, který jsem obdržela od pana Jindry. Tento materiál je velice cenným vyhlédnutím do historie nejen mně, ale právě i chrášt'anským usedlíkům. Jak jsem již zmiňovala, toto video si pouštěli během jedné z prvních chrášt'anských poutí, tedy až s příchodem současných obyvatel po roce 2000, kdy k tomu byl vytvořen prostor. Video se promítalo přímo na návsi na napnuté bílé plátno a místní si u toho vyprávěli. Na tuto událost vzpomínali všichni mí pamětníci velice pozitivně. Totiž na těchto snímcích mají zaznamenanou nejen tradici, ale i své známé, kteří už mezi námi nejsou. Nyní bych se ale chtěla detailněji zaměřit na určité aspekty, které jsem ve videozáznamu vypožorovala.

4.2 Trasa průvodu

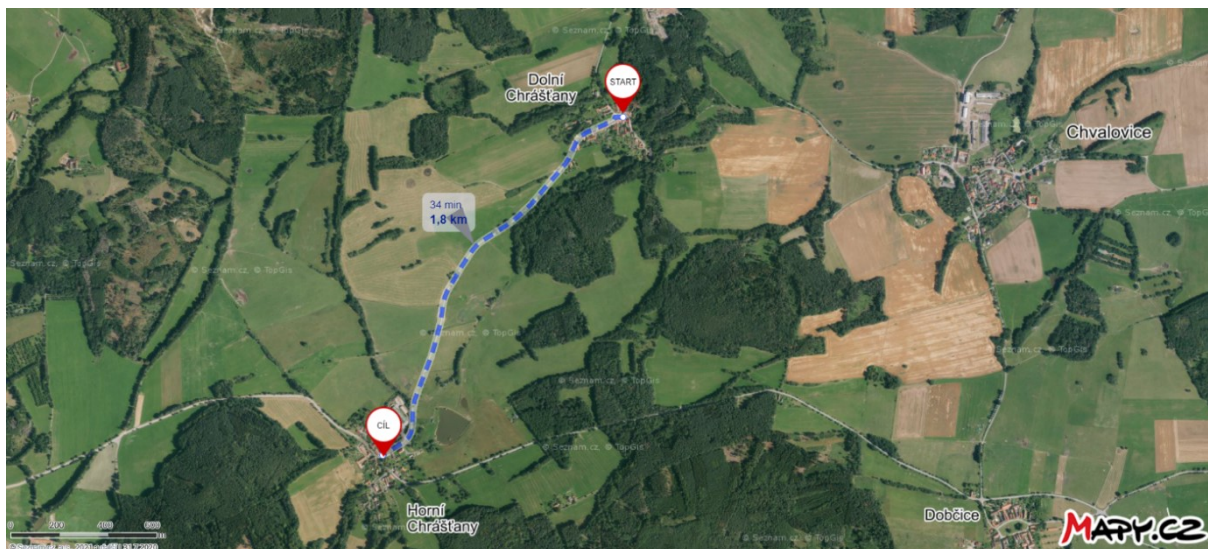
Otázka, kudy vedla trasa masopustního průvodu, získala na významu v momentě, když jsem se během našeho setkání na návsi dozvěděla, že masopustů v šedesátých letech se účastnili kromě obyvatel Dolních Chrášt'an také obyvatelé Chrášt'an Horních. Obě tyto vsi tedy slavily masopust společně a celý průvod tak byl větší. Dle slov paní Kučerové se nejprve skupina lidí z Dolních Chrášt'an přesunula do jedné chalupy v Horních Chrášt'anech, kde se všichni společně se skupinou z Horních Chrášt'an převlékli do kostýmů. Poté společně začali obcházet ves dům od domu. Nejprve v Horních Chrášt'anech a posléze i spolu s hornochrášt'anskými v Dolních Chrášt'anech. „*To jsme šli s mužem do Horních Chrášt'an, a jak je tam naproti Hartů, ten velkej, dříve tomu říkali u Šimánku, né? Tak tam jsme se převlekli. ... No a říkám, to jsme šli do Horních Chrášt'an a tam jsme vod baráku k baráku chodili, no a muzikanti hráli no...*“⁵⁵ Informaci, že se konal masopust v obou obcích společně, jsem získala i od pamětníka pana Jindry. „*A to dělali jako Horní a Dolní Chrášt'any, ale ti Hornáci šli jako k nám, takže bylo to docela velký.*“⁵⁶

⁵⁵ Výpověď paní Kučerové.

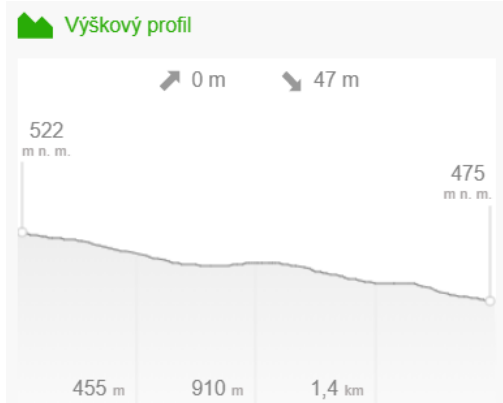
⁵⁶ Výpověď pana Jindry.

Na tomto satelitním snímku je zachycena trasa mezi Horními a Dolními Chrášt'anami a výškový profil celé této trasy, která se chodila v rámci masopustů v šedesátých letech. Tato trasa trvá dle serveru Mapy.cz přibližně 34 minut chůze. Těchto 34 minut však sloužilo pouze k přesunu z bodu A do bodu B. Tedy z Horních do Dolních Chrášt'an. Výškový profil celé trasy nám totiž také nabízí pohled na náročnost samotné obchůzky. V tomto případě šel průvod z Horních do Dolních Chrášt'an z kopce, což mělo vliv na jeho plynulost.

Obrázek 22: Trasa průvodu z Horních do Dolních Chrášt'an.

Obrázek 23: Výškový profil trasy.

Konkrétní trasu průvodu jsem se od pamětníků nedozvěděla. Ovšem trasu průvodu v jejich vlastní vsi se mi podařilo rozklíčovat na základě výpovědí pamětníků. Příkládám zde proto i svůj nákres pro lepší orientaci. Čísly od 1 do 5 jsem se zde pokusila vyznačit směr cesty.

Do Dolních Chrášt'an se z Horních přicházelo okolo hasičárny, tedy tam kde jsem zaznačila číslo 1. Následně se scházelo dolů na náves, tedy k mnou vyznačenému číslu 2. Ta se obešla a vyrazilo se dolů k potoku. Na závěr vzpomínala paní Kučerová, že se šlo až k pile. Pokud se tedy šlo po silnici, museli se všichni znovu vracet přes náves a z pily zase po stejné cestě zpět až do tamní hospody „U Fürstů“, kterou jsem zaznačila číslem 5. (viz obrázek č. 24)

Obrázek 24: Trasa průvodu v Dolních Chrástkách.

Co se týká samotné obchůzky Dolních Chrástek, podle paní Kučerové šel průvod spolu s jejím manželem, který se tehdy údajně vezl v dětském kočárku, až k tamní pile, která se nachází až za vesnicí. Tam už se dnes ale nechodí. „Boží, a kdy tu dělali ty vrty? To byl první masopust a já vim, že jeli v dětském kočárku až na pilu.“⁵⁷ Snažila jsem si tyto informace ověřit i u pana Jindry, na základě jehož videa jsem sama nebyla schopna trasu jednoznačně určit, a tak jsem ho poprosila o dodatečný komentář k trase průvodu zaznamenaném na videu. Dle jeho slov se však s bratrem připojovali k masopustnímu průvodu až v Dolních Chrástkách. Do Horních Chrástek nikdy nechodili, a tak je i na videu zaznamenána pouze ta část probíhající v Dolních Chrástkách. První záběr je zaměřen na chalupy na vrchu vsi, kde stojí i hasičárna a postupně se jde dolů přes náves až k potoku. Průchod po louce mezi zahradami, který jsem mylně považovala za cestu mezi Horními a Dolními Chrástkami, vede naopak z Dolních Chrástek až ke zmiňované pile. Odtud se celý průvod vracel zpět do vsi Dolních Chrástek, kde byl zakončen v hospodě, které se tehdy říkalo „U Fürstů“. „Já vim, že potom tady jsme chodili.

⁵⁷ Výpověď paní Kučerové.

*To už jsem měla plnou nůši. To jsme zastavili tam u tý... U Fürstů, to se vyndalo všechno, co se dostalo z těch Horních Chrášťan (smích). To byly sulce a špeky a koblihy. No a potom se to tam jedlo.*⁵⁸

Tím mě paní Kučerová zavedla k dalšímu tématu týkajícímu se masopustních obchůzek, a to konkrétně k fenoménu koledy.

4.3 Koleda

Koleda, nebo tzv. rekordace, tedy druh žebravé koledy, je podle Vladimíra Lébla v kolektivní publikaci *Hudba v Českých dějinách*, obvykle spojena se zpěvem.⁵⁹ „Nejtypičtější z rekordací, které se také udržely po celou epochu, byly koledy – obchůzky vázané na tradiční svátky církevního roku – v termínu od Vánoc do Tří králů; koledovalo se však i na sv. Mikuláše, v masopustě, a sv. Řehoře, Blažeje, Martina aj.“⁶⁰ Masopustní koleda tedy do tohoto zařazení právoplatně zapadá. „V rekordacích a koledách přežívala dávná středověká praxe žebrání jako legálního způsobu obživy žáků a učitelů, kterou máme pod jinými názvy dosvědčenou i v dalších evropských zemích.“⁶¹ Koleda je v rámci dnešních masopustů však převážně zábavního charakteru. Společně vydělaná odměna naopak utužuje kolektiv a týmového ducha. Koleda se ovšem v rámci masopustu různě liší, a to především geograficky. Každá ves má svůj vlastní masopust a s ním i svou specifickou koledu.

Proto se například chrášťanský masopust značně liší od známé „růžičkové koledy“ na Doudlebsku, o které píše Daniela Stavělová nebo Matěj Kratochvíl. V jejich publikacích popisují dialogické výstupy, scénky, specifické písně a tance, které jsou typické právě pro tento druh koledy. Ovšem o žádných takových tradičních prvcích se pamětníci chrášťanského masopustu nezmiňují. Jejich podání „koledy“ spočívalo především v samotném zastavení u jednotlivých domů a následném společném tanci s hospodyní. Ten nebyl nijak specifikován. Tančili se polky, valčíky, nebo se jen poskakovalo, čímž myslím pohyby bez znalosti správných kroků.

Dle výpovědi paní Kučerové se chodilo s nůsemi na zádech, do kterých se vkládaly vykoledované naturálie. Těmi byly již zmiňované špeky, sulce a pro masopust tradiční koblihy. Paní Kučerová se zmínila o tom, že kolikrát vykoledovali i jistý finanční obnos, jehož hodnota mohla být v té době i významná. „Já vim, že když nám kolikrát dali deset korun. To bylo jako

---

⁵⁸ Výpověď paní Kučerové.

⁵⁹ LÉBL, Vladimír, Jaromír ČERNÝ a kolektiv, 1983. *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon, s. 102.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

stovka. Ale většinou dávali sulc a ty koblihy a špek a leccos. A potom se to jedlo v hospodě nahoře.“⁶² Vykoledovaný obnos byl tedy společný, nikdo si ho po skončení obchůzky neodnesl k sobě domů, ale naopak se všichni sešli společně v hospodě, kde se začalo hodovat. Z vykoledovaných peněz potom také vyplatili muzikanty. Pokud se to zdálo málo, tak se na ně společně skládali ze svého. *„Voni se peníze dávaly, vybíralo se. Kdo co dal. Dříve to nebylo takový. Stovka to byl nějaký peníz.*“⁶³

4.4 Muzikanti

Během našeho rozhovoru u kapličky jsem se snažila také zrekonstruovat, jak vypadalo samotné hudební těleso, které mělo zajistit hudební doprovod masopustu. Podle paní Kučerové chodili s průvodem asi čtyři muzikanti. Bývala to již zavedená kapela, která byla najatá z větších sousedních obcí, Lhenic nebo Netolic, přímo za účelem hudebního doprovodu. Podle pana Jindry to ale nebylo až tak striktně dáno. Každý masopust byl jiný, a to podle toho jakou muziku se zrovna ten daný rok podařilo obstarat. Buď se najala nějaká více či méně profesionální kapela z okolních vsí, nebo zkrátka hrál zrovna ten, kdo mohl. *„Každým rokem to bylo jinak podle toho, koho sehnali. Na vesnici se to střídalo. Zkrátka kdo uměl hrát, tak zahrál.*“⁶⁴

Snažila jsem se také zjistit, na jaké nástroje konkrétně hudebníci tenkrát na masopustech hrávali. Pro paní Kučerovou to však byla těžká otázka na zodpovězení. Jistě věděla jen to, že měli harmoniku a trubku, a další dva nástroje, které by dotvořily již zmiňovanou čtveřici, si vzpomenout nemohla. Kateřina se snažila paní Kučerové napovídat další hudební nástroje jako například pozoun nebo housle. Ty paní Kučerová bezmyšlenkovitě odsouhlasila se slovy: *„Nonono, já vim, že byli čtyři, hráli dechovky a jak to uměli!“*, ale v danou chvíli bylo patrné, že tuto odpověď nelze brát zcela vážně. Na základě rozhovoru s panem Jindrou jsem získala podobnou výpověď, jako jsem obdržela od paní Kučerové. Rovněž si pamatuje na dva konkrétní muzikanty, harmonikáře a muže hrajícího na vozembouch.

Nakonec jsem tedy byla schopna zrekonstruovat harmonikáře, muže hrajícího na vozembouch a hráče na trubku, což ovšem mohl být roh, který je k vidění ve videozáznamu. Čtvrtý nástroj, na který si paní Kučerová nemohla vzpomenout, se mi zjistit nepovedlo. V již zmiňovaném videu je však patrné, že jeden z mužů převlečený za šaška se hojně ohání něčím, co připomíná chrastítka. Což by tedy mohlo být posledním kýženým nástrojem v naší rekonstrukci. Otázkou ale zůstává, má-li taková rekonstrukce vůbec smysl, a to již ze dvou důvodů. Jednak proto, že pan Jindra se stejně zmiňuje, že se to každým rokem obměňovalo

---

⁶² Výpověď paní Kučerové.

⁶³ Výpověď paní Kučerové.

⁶⁴ Výpověď pana Jindry.

a jednak, a to především, proto, že je tato rekonstrukce učiněna na základě videa, které bylo místním připomenuto při promítání o pouti, a tak může být vzpomínka právě na toto muzikantské uskupení silnější než na ty ostatní. Vzpomínka mohla být opět časem uměle vštípena, a tudíž mohla spíše přetrvat až do současnosti.

4.5 Počasí

Důležitým aspektem, který ovlivňuje mimo jiné i celou hudební složku masopustního průvodu a je patrný i ve videu, je vliv počasí. Masopustní obchůzky se odehrávají na začátku února a ze své podstaty logicky především venku. Často tedy bývá všude spousta sněhu a velký mráz, což není příjemné ani lidem, ale ani hudebním nástrojům. Jelikož jsem mezi pamětníky masopustů šedesátých let neměla žádného hudebníka, ptala jsem se na to během našeho rozhovoru Vojty, který hraje na klarinet a v roce 2019 také hrál na chrášt'anském masopustu. Jelikož se fyzikální okolnosti hraní na nástroje nemění, jeho výpověď mi pomohla k ozřejmění toho, jak se cítí hudebník během hraní na masopustu dnes, ale i v šedesátých letech.

„Tak hraní v zimě, kromě toho, že člověku strašně mrznou prsty, že samozřejmě se nehraje dobře z tohohle důvodu. Ale zároveň i tomu nástroji to nedělá dobře, to nejen v případě toho klarinetu, ale to je i v případě všech nástrojů. V té zimě se prostě výrazně hraje vysoko. Že jo, jak se smrští celá ta hmota, tak se tam úplně rozladí ten nástroj, a pak je fakt jako těžký to nějakým způsobem uhlídat, navíc se ti fakt nehraje dobře, že jo. A některý nástroje to může i úplně jako i zničit, že jo... Třeba nějaký dřevěný klarinety, tak se může stát, že když je fakt veliká zima, tak ta voda v tom začne mrznout, tak se to může prostě roztrhnout to dřevo nebo nějak jako porušit, a pak je ten nástroj jako znehodnocený.“⁶⁵

Aby nedošlo k poškození nástroje, uzpůsobuje Vojta podmínkám i svou hru. Především si hlídá ladění, které se kvůli mrazu snadno mění, to ovlivňuje nátiskem. Tvrdí ale, že během takovéto vesnické akce tento problém ale stejně upadá, protože estetické nároky zde nejsou nijak veliké: *„že třeba se to jako neočekává, že by to úplně ladilo.“* Především ale musí přizpůsobovat, co a jak bude vůbec hrát, *„protože když ti mrznou prsty a pusa, tak samozřejmě nezahraješ nic rychlýho, složitýho, nic komplikovanýho, takže vlastně ty lidovky hraješ tak jako aby tam něco bylo, ale vlastně i ten styl hry, co se týče složitosti, musí člověk přizpůsobit těm podmínkám.“⁶⁶* Ve výpovědích pamětníků chrášt'anského masopustu šedesátých let se sice žádný klarinetista

---

⁶⁵ Výpověď Vojty.

⁶⁶ Výpověď Vojty.

nevyskytoval, Vojtovu výpověď ovšem můžeme aplikovat minimálně i na všechny ostatní dechové nástroje.

Pamětníci masopustu šedesátých let si vzpomínají především na to, že byla spousta sněhu a velká zima. Paní Kučerová dokonce ve svých vzpomínkách soucítí spolu s muzikanty, i když se hraní nikdy neúčastnila. „*To šli z Horních [Chrášťan] a mrzli. To byl tenkrát takovej mráz, no to bylo strašný. Já vim, že jsem měla plný boty sněhu.*“⁶⁷

Paní Kučerová si ale pamatuje, že zima ovlivňovala i další aspekty masopustu, a to konkrétně kostým, tanec a konzumaci alkoholu. Kostýmy nebo masky byly vybírány hlavně s ohledem na to, aby bylo člověku pokud možno teplo. „*Taková zima byla... Kaťata, punčocháče, zima, zima!*“ Bylo třeba se tedy především teple obléci, což svým způsobem značně omezovalo možnosti výběru kostýmu. Dalším, počasím ovlivněným prvkem, byl tanec. V souvislosti s počasím se k němu vyjádřila paní Kučerová a to tak, že se kvůli velké zimě někdy ani během zastavení u jednotlivých stavení netancovalo: „*No, to ani netancovali...to se chodilo, když byla zima.*“ Tato výpověď mě zpočátku zarazila, očekávala bych, že tancem, nebo celkově rychlejším pohybem se člověk zahřeje. Ovšem je otázkou, jestli v těchto situacích stále hrála hudba. Kdyby totiž muzikantům byla taková zima, že by nehráli, automaticky by ostatní ani netančili. Tyto dvě činnosti jdou tedy spolu ruku v ruce. Dalším aspektem, který ovlivňovalo počasí, mohl být repertoár písní. Ten byl podle paní Kučerové zprostředkovaně ovlivněn i pitím alkoholu, kterým se průvod průběžně snažil zahřívát: „*Na masopust se zpívaly všechny možný písničky. Taky musely, protože byla zima, tak se upíjelo ne, tak chlapi potom zpívali.*“ Atmosféra tedy s přibývajícím alkoholem doslova „tála“. Které písně potom průvod zpíval, se mi však zjistit nepodařilo. Pamětníci tohoto masopustu nejsou hudebníci, a tak pro ně ani tato složka nebyla očividně natolik zásadní. Přesto přicházely odpovědi jako například „*jihocheský vodrhopačky*“ podle paní Boženky, nebo „*takový ty lidový písničky*“, jak mi vylíčil pan Jindra. Které konkrétně to ale byly, už si však ani jeden z nich nevzpomněl.

4.6 Gender

Během rozhovorů mi také vyvstala otázka rozdělení rolí žen a mužů. Prakticky bez rozdílu stojí ve všech třech etapách, kterými se v této práci zabývám, funkce organizátora, respektive organizátorky, a to nejen masopustu, ale i jiných kulturních akcí především na ženách. V poválečném období to byla paní Holubová, v šedesátých letech byla zmiňována ještě paní Kalíšková a v současnosti je organizátorkou Kateřina. Nutno dodat, že během rozhovorů byli spolu s těmito ženami zmiňováni i jejich muži, vždy jsem ale měla pocit, že je to paní Holubová

---

⁶⁷ Výpověď paní Kučerové.

a její manžel, respektive paní Kališková a její muž nebo Kateřina se svým manželem. Vždy to vyznělo tak, jako by hlavní organizační úloha byla opravdu z největší části na ženách. Přesto ale paní Kučerová nakonec na otázku: „*A organizovali to spíš teda ženy?*“ odpověděla: „*Já myslím, že i mužský.*“

Naproti tomu muži zastávali více funkcí, co se samotné realizace průvodu týče. Například na videozáznamu pořízeném v šedesátých letech můžeme vidět jednoznačnou převahu mužů v průvodu, ženy stojí většinou u jednotlivých stavení a spolu s dětmi přihlížejí. Jejich úkolem je totiž – napříč diskutovanými historickými obdobími – příprava pohoštění pro účastníky průvodu. V současném masopustu už rozdíl není ovšem takový, poměr zúčastněných žen a mužů je víceméně vyrovnaný.

Pamětníci také hovořili vždy o hudebnících mužích – Kateřina: „*Boženko, a Tvůj tatínek tady hrál na tu harmoniku, ne? No jo...*“, nebo paní Kučerová: „*Pepík, můj muž na trumpetu, pan Mašek na housličky, ale bylo tu veselo.*“ S tím souvisí také role tzv. „tahouna“ průvodu. Jak říká Terežka, „*Musí tam bejt ten tahoun, kterej udá ten rytmus, to tempo nebo nějakou tu písničku. Kolikrát je tam ten problém třeba začít.*“ Naprostá většina aktérů vnímá u současného chrástánského masopustu jako takového tahouna především Sašu. U masopustu z šedesátých let sice nelze kvůli absenci zvukového záznamu určit s jistotou, kdo určuje tempo průvodu, v čele ale můžeme vidět opět muže, který před každým stavením troubí na roh a mohl by patrně takovým „tahounem“ být.

4.7 Konec masopustu?

Co se týká masopustu v Dolních Chrástanech šedesátých let, tak i přes veškerý zápal aktérů a snahu o archivaci masopustního dění, neměl příliš dlouhého trvání. Paní Kučerová vzpomínala na těžké období roku 1970, kdy zemřel její manžel, poté už si, jak ona říká, na „maškary“ nevzpomíná. „*Protože v sedumtesátym se muž zabil. Potom už nebyly maškary, ale dříve to bylo...*“. Zde se ovšem nabízí hned několik otázek, zdali se už masopust opravdu nekonal, nebo se ho už paní Kučerová po ztrátě manžela nechtěla účastnit, a tak tuto událost přestala slavit.

Paní Boženka však vzpomínala, že se po roce 1970 ještě konalo pár masopustů, dle jejích slov, tedy do roku 1972.

„*Naposled po tom sedumdesátým roce byla ta zábava v hospodě, ne? Ta masopustní, to si pamatuju. Tam jsme chodili tancovat. To bylo jednou v tom sedumdesátým.*“⁶⁸

---

⁶⁸ Výpověď paní Boženky.

„No, do těch sedumdesáti to tu ještě žilo. Pak už jen tak nárazově něco...“⁶⁹

„...já vim, že já šla vždycky, když byl konec rovnou z masopustu do práce. 1972 poslední masopust. Potom byla pauza a pak až když jste sem přišli. [myšleno na Kateřinu, rok 2003, pozn.] Pak tu jako byla ještě nějaká zábava, fotbaly, ale masopusty skončily.“⁷⁰

Proč byl ale tento rok pro chráštanský masopust opět zlomovým? A je možné, že by se v tomto období slavil masopust pouze v průběhu těchto šesti let (od roku 1966-1972)? Dle slov pana Jindry to zapříčinila opět doba a politická situace, stejně jako tomu bylo v roce 1946. Nyní obyvatelé nebyli na první pohled nuceni opustit své domovy, nýbrž začali odcházet dobrovolně.

„Jo, já si myslím, že to bylo náhodný, že to nebylo takový, že to bylo každým rokem... pak to nějak, já nevím, v tom období, když zas ty lidi už byli takový jakoby bohatší, když už měli na auta a když každý měl svůj barák, tak už to vlastně přestalo bejt. Jako už to zkrátka, nikoho to netahlo a už ty masopusty nebyly. A vim, že v takovém tom období jo to bylo, já nevím, sedmdesátý léta to ještě jakžtakž šlo, ale pak už to přestalo bejt aktuální. Už každý si hrabal, jak se říká, na tom vlastním písčku a už to nebylo vono. Jo, že to nebylo společný. To byl taky ten problém, že každý si už jel to svoje.“⁷¹

Docházelo zde tedy k rozpadu pospolitosti místních obyvatel individuálním bohatnutím a privatismem v souvislosti možná i s klesající ochotou veřejně se angažovat v kontextu utužujících se politických poměrů.

Svou roli ale ve vzpomínkách pamětnic sehrála zejména další vlna vyliďňování obce. *„... ty mladý vodešli, no a ty starý tu umřeli. Mladý vodešli většinou za prací, protože nikdo nechtěl dělat v JZD. Byli vyučený, tak šli za prací. No, protože jak se tu udělalo to JZD a statky, tak šli pryč.“⁷²* Stejně tak odešla i organizátorka masopustu paní Holubová z Dolních Chrášťan, po které tuto úlohu nikdo nepřevzal. *„Já nevím, pani Holubová šla s panem Machem do Sokolova. Takže odešli ti organizátoři. A potom to byl takovej kolotoč, kdy umírali jeden za druhým.“* A dle slov paní Kučerové začala starší generace, která v Dolních Chrášťanech zůstala, postupně umírat. *„... no já vim, že když mně bylo tak dvacet, tak už byla vesnice vyliďněná. To jsou sedumdesátý roky.“⁷³* Na rozdíl od předchozí situace, kdy byla vesnice vyliďněna nedobrovolně, se v tuto chvíli zdá, že tomu bylo naopak – lidé odcházeli sami.

Tlak tehdejšího režimu a vztahy ve společnosti měly ovšem podobný účinek, a tak vazby s generačními místy, o kterých jsem psala v předešlé kapitole, byly opět zpřetrhány. Zůstává

---

⁶⁹ Výpověď paní Kučerové.

⁷⁰ Výpověď paní Boženky.

⁷¹ Výpověď pana Jindry.

⁷² Výpověď paní Boženky.

⁷³ Výpověď paní Boženky.

zde otázka, kolik obyvatel, kteří v této době opouštěli Dolní Chrášťany bylo po válce dosídlených. Neměli tak s místem vytvořené pevné kořeny, proto pro ně nebylo tolik obtížné místo opustit. V knize *Prostory vzpomínání* se Aleida Assmann zmiňuje i o druhém možném pohledu na celou tuto situaci, který si vypůjčila od amerického spisovatele Nathaniela Hawthorna. „*Má-li člověk realizovat civilizační potenciál, který je v něm uložen, musí být jeho spřízněnost s místem vypovězena, citové pouto odštěpeno a magie půdy přemožena.*“⁷⁴ Pokud se tedy obyvatelé cítili, že již stagnují na svých místech, je pochopitelné, že šli hledat své štěstí jinde. Podle Hawthorna je tedy model setrvání na jednom generačním místě, v tomto případě zemědělsky založené vesnici, zastaralý a pro moderní dobu neefektivní. Pro chrášťanský masopust to ovšem znamenalo na dlouhou dobu opět konec.

Masopust šedesátých let v Dolních Chrášťanech byl tedy jakýmsi krátkodobým „zjevením“. Přesto však hraje důležitou, troufám si říci i nejdůležitější roli v tom, jak dnes vypadá současný masopust v Dolních Chrášťanech. Ten je totiž z části tvořen právě pamětníky tohoto masopustu šedesátých let, pro které je tento „šedesátkový“ masopust „jejich vlastním“. V té době totiž byli aktivními účastníky celého veselí, tvořeného právě jimi a jejich vrstevníky. A tak není divu, že současný masopust je vlastní zase spíše další generaci chrášťanských obyvatel.

---

⁷⁴ ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum), s. 340.

5 Vzpomínky na to, co se letos nestalo...: současný masopust ve vzpomínkách současných aktérů-pamětníků

„Letos žádnéj masopust nebyl a mně to bylo tak líto, já jsem zrovna byla v Chrášťanech a říkala jsem si, no ted' zrovna měl bejt masopust. A hrozně mi to chybělo, ted' zrovna měl bejt ten průvod, ta veselice, ta nálada.“⁷⁵

Z důvodu pandemie koronaviru se letošní ročník masopustu 2021 nemohl uskutečnit, a tak se celá tato kapitola bude věnovat vzpomínání jejich aktérů, a vlastně zároveň pamětníků, na poslední roky masopustu. Užívám zde termíny aktéři a zároveň pamětníci, protože všichni tito mí dotazovaní jsou zároveň aktéry současné podoby masopustu, ovšem ne toho letošního, protože ten se neuskutečnil, v tuto chvíli jsou tedy zároveň pamětníky minulých ročníků současné podoby masopustu. Tedy masopustů konaných za posledních patnáct let. Tato třetí etapa nastala v devadesátých letech, konkrétně v roce 1993, kdy se do Dolních Chrášťan přistěhovali z Prahy rodiče Terezky. Za nimi začali do Dolních Chrášťan jezdit i jejich přátelé z církevního prostředí, mezi něž patřil právě i Saša s Kateřinou, a tak začaly Chrášťany stále více a více „ožívat“. Zvláště tehdy, když tito nově příchozí začali pořádat různé koncerty a společenské akce. Sám Saša na tyto momenty vzpomíná takto:

„Takže my jsme se tam ocitli na tom jihu Čech, jakožto ty máničky, nebo ty lidi, který měli to undergroundový a křesťanský pozadí. Takže původně to začalo různějma bigbítovějma koncertama ve stodole [u Terezky rodičů, pozn.]. A zaplat'pánbu za celou tu vesnici, že nějakejch pár podivnejch bytostí, vlastně asi z jejich pohledu, vobčas možná trošku hlučnějších, tak že se tam ocitli a začali rušit ten venkovskej klid. To mrtvo, vlastně pokomunistický.“

V roce 2003 se dokonce Kateřina se svou rodinou trvale přestěhovala z Prahy do Chrášťan a postupně se začala zajímat, jakým způsobem by se dal oživit kulturní život v této vesnici. Jedním z takových počinů byl právě masopust, do jehož organizace se Kateřina pustila. *„Takže když jsme s tím začínali a studovali jsme vlastně v pramenech, jak ten masopust vypadal, tak měl i třeba nějakou určitou tu svoji strukturu.“⁷⁶*

Jak už jsem se zmiňovala v úvodu, sama jsem se masopustu od dětství s její dcerou Klárkou účastnila, a tak bych se zde nyní také ráda podělila o svou autobiografickou perspektivu vzpomínky na chrášťanský masopust. Toto vzpomínání totiž vede jednak mě samotnou k hlubšímu uvědomění si jednotlivých aspektů celého průvodu a zároveň poskytne

---

⁷⁵ Výpověď Terezky.

⁷⁶ Výpověď Kateřiny.

i čtenáři potřebnou představu o samotném průběhu. Masopustu se účastním přibližně od svých dvanácti let, tedy od roku 2010. Za ta léta mi však jednotlivé ročníky splývají, proto v mém následujícím vzpomínání budu vycházet z obecných vzpomínek, přičemž se místy zaměřím i na konkrétnější detaily, které mi utkvěly v paměti. Ve svém vzpomínání tedy užívám spíše relativní, nikoli absolutní chronologické údaje.

Na chráštanský masopust vzpomínám vždy velmi ráda, jsou to vzpomínky pozitivně naladěné. Což je také což je typické pro nostalgickou vzpomínku na idylickou minulost, tedy v současnosti již očištěné od všech negativních jevů. Masopustní průvod se konal většinou v sobotu, co se pamatuji, a tak se často stávalo, že jsme už v pátek jely rovnou ze školy ze Lhenic do Dolních Chrášťan spolu s kamarádkou Kájou, kde jsme u Klárky přespaly. To už se u nich doma scházeli další přátelé její maminky Kateřiny, a tak byl plný dům veselí už večer před samotným průvodem. Když tomu tak nebylo, přivezli mě rodiče v sobotu dopoledne do Dolních Chrášťan, kde jsme začaly společně s kamarádkami vymýšlet kostýmy. Vždy to bylo spontánní a výběr závisel na našem aktuálním rozpoložení, nebo na tom, co bylo v našem okolí v tu dobu zrovna populární. Pamatuji si, že jeden rok jsme šly v masopustním průvodu převlečené za postavy z Alenky v říši divů, jiný rok zase za členy nějaké alternativní rockové kapely. Bylo to tedy opravdu různé. Jediné, o co jsme se snažily, bylo, aby kostýmy nás tři byly nějak vzájemně propojené a dávaly smysl dohromady. U Klárky doma měli jednu místnost s obrovským proutěným košem plným různých šatů, závojų a kostýmů z nějakého divadla, takže jsme se během příprav opravdu „vyřádily“. Stejně tak Kateřina s manželem Pavlem a jejich přáteli, kteří čerpali ze stejného zdroje. My jsme se chystaly u Klárky v pokoji v podkroví a dospělí se tehdy chystali paralelně s námi v přízemí. Pamatuji si, že bylo všude rušno. Do toho si Saša, který přijel z Prahy v podobném čase jako my s Kájou, přehrával na harmoniku nějaké písně, které měl v plánu hrát následně během průvodu.

Kateřina mě také zpočátku několikrát požádala, jestli bych nechtěla průvod doprovázet na kytaru. A já souhlasila. Po společném obědě, který v tom všeobecném shonu k našemu údivu Kateřina stíhala připravit, se vyráželo na obchůzku. To bývá většinou okolo druhé hodiny. Scházíme se na horní části vesnice u hasičárny. Tam se lidé pozdraví, někteří se totiž vidí po letech, jiní se ale třeba ani vůbec neznají a až během průvodu se začnou lépe poznávat. Já většinu často znala, jak se říká „od vidění“. Věděla jsem, že jsou to například přátelé někoho, koho jsem už sama znala, případně mi vzájemné vztahy Klárka dovysvětlila.

Během chvíle čekání na ostatní členy průvodu si lidé navzájem chválí kostýmy, nebo si jen tak povídají. Vždy jsem plna očekávání, co se bude dít, i když za ty roky průběh masopustního průvodu samozřejmě znám. Přesto se na tento pocit vždy těším. Když se většina

lidí sešla, udal Saša první tóny na svou harmoniku a spustil nějakou lidovku a já se k němu postupně připojovala s kytarou. Nejdůležitější pro mě bylo vědět, od jakého tónu píseň začne hrát. To bylo třeba smluvit si ještě předtím, než spustil.

Díky hudbě se zformoval špalír, který se následně rozpohyboval po cestě dolů k prvnímu stavení. Když jsem hrála, chodila jsem vždy poblíž Saši, jednak abych se mohla snáze „chytat“ a jednak abych ho lépe slyšela. Nebylo to ale podmínkou; když jsem se zdržela na konci průvodu a nebyla jsem schopna se chytit, jednoduše jsem přestala hrát a pouze jsem zpívala. U prvního stavení už byla otevřená vrata a paní domácí nás vítala čerstvě usmaženými koblížky s borůvkovou marmeládou a šlehačkou a pan domácí rozléval nějakou tvrdší pálenku. V tento moment jsem se pokaždé dostala do toho pravého „masopustního víru“. Nezáleželo na tom, jaký jsem měla kostým, od této chvíle byl průběh pokaždé víceméně stejný. Dnes mi dokonce už jednotlivé ročníky splývají do jednoho.

Od této chvíle už se zkrátka chodí dům od domu, pije se alkohol, jí se pohoštění, hraje se, zpívá se a tančí se. Až během tohoto psaní jsem si uvědomila, že se v tu chvíli ocitám až v jakémsi druhu „transu“. Neustálé opakování úkonů a časté popíjení totiž vede k tomu, že se daná činnost člověku zautomatizuje a pak ji koná, aniž by si to sám uvědomoval. Vše totiž naprosto přirozeně vychází z masopustního průvodu. A tento pocit je podle mého názoru ještě umocněn právě onou funkcí průvodu, pochodu, kdy je člověk doslova veden davem. A pak je zosobněn právě v té dané situaci a má tak možnost se odpojit od okolního světa. Mně samotné se často stávalo, že jsem najednou neměla potřebu myslet na nic jiného a zkrátka jsem pro tu konkrétní chvíli „žila“ jen masopustem.

Trasa průvodu obvykle vede od chrášťanské hasičárny přes náves až k potoku. Poté se průvod vrací zpět na náves a jde se ještě ke staré škole a končí se u domu paní Kateřiny, který stojí zezadu hasičárny, takže se v podstatě udělá okruh. V posledních letech začala hasičárna plnit funkci společenského prostoru, a tak tam bývá zakončen i masopust. Obvykle je tam místními připravena pípa se sudy piva, lavice a pohoštění. Lidé se tedy na závěr přesunou tam. Pamatuji si ale i ročníky, kdy se končilo například ve sklípku u paní Boženky. Nyní už je ovšem tradičně využíván prostor hasičárny. Zde přikládám svůj vlastní náčrt trasy současného masopustu.

Tím se dostávám k tomu, že bych postupně v této kapitole chtěla věnovat prostor vzpomínání na současnou podobu masopustu i dalším aktérům-pamětníkům. Na jejich zážitcích a vzpomínkách bych osvětlila, jak se vyvinula tato tradice v rukách současných obyvatel Dolních Chrášťan. Ti v čele s paní Kateřinou začali znovuoobnovovat masopust po přibližně třicetileté odmlce v roce 2005. Dle slov dlouholetých přátel Kateřiny a Saši nápad obnovit masopust vznikl prvotně z potřeby zábavy a společných zážitků. Paralelně s masopustem začali místní také obnovovat pouť, která se koná již tradičně na konci prázdnin. Saša si už dnes není vědom, co bylo prvotním impulsem, zda obnova masopustu nebo právě zmiňovaná pouť. Každopádně obě tyto slavnosti se ujaly natolik, že přetrvaly dodnes.

„A pak nevím, jestli byl první masopust nebo pouť. A možná, že se ten masopust nabízel víc, protože jsme to znali z toho Žižkovskýho masopustu, ale my jsme pak dělali podobnou záležitost i v Libni, kdy jsme obcházeli činžáky v Praze. Ono taky za socialismu žádný masopusty nebyly, nebo já si to nepamatuju z Prahy. A pro nás to byl taky takovej zábavnej fenomén. Podle mě se to začalo vracet do té český kotliny a spolu s tím se stala i ta záležitost, že jsme to zavlekli do Chrášťan.“⁷⁸

Na této výpovědi se ukazuje, že právě masopust se začínal u nás, přinejmenším v některých prostředích, stávat koncem devadesátých let velmi populární. A tak bylo pro mladé lidi z města zřejmě nepochopitelné, že se masopust vůbec nekoná, navíc na tolik nabízejícím se místě, co se týká právě prostředí vesnice, kdy je masopust chápán především jako vesnický lidový svátek. Měli tedy pocit, že s tím musí sami něco udělat.

A v tuto chvíli se konečně nabízí v úvodu práce nastíněné spojení s městskými masopusty, jako je například právě ten Žižkovský, ze kterého – pro kontext „jihočeského masopustu“ poněkud nečekaně – de facto vychází i ten současný dolnochrášťanský. Totiž v první polovině devadesátých let 20. století začal značně růst počet slavených masopustů zejména ve městech a příměstských oblastech. Tak se zmiňuje Stavělová s Kratochvílem ve své studii *Vymyslet masopust*.⁷⁹ V této době se také přistěhovala do Dolních Chrášťan Terezčina rodina z Prahy a jejich přátelé za nimi začali postupně jezdit. Tato komunita, která se v Dolních Chrášťanech objevila na přelomu tisíciletí, o sobě dnes sama hovoří jako o „náplavách“. Nicméně tito mladí lidé z pražského kulturního prostředí znali nově vznikající masopusty právě na Žižkově v Praze, a tak se rozhodli v podobném duchu „obnovit“, slovy Stavělové a Kratochvíla „vymyslet“, i ten chrášťanský. Ti ve své studii popisují, že v těchto případech

---

⁷⁸ Výpověď Saši.

⁷⁹ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103), 537–568.

„jde však spíše o sledování „vymyšlení tradice“ v místě, kde nelze navázat na žádnou předchozí podobu slavnosti.“⁸⁰ Tito nově přistěhovalí obyvatelé však měli možnost navázat právě na masopusty konané v obci v šedesátých letech. V tom se tedy s těmi městskými rozcházejí. Ovšem přesto si s sebou přenesli své vlastní zkušenosti a zážitky z absolvovaných městských masopustů, které následně aplikovali při utváření současné podoby dolnochrášťanského masopustu. Otevírá se zde v každém případě jedinečný prostor pro zkoumání „vymyšleného“ masopustu na „tradiční“ jihočeské vesnici.

5.1 Rituál jako nástroj vytváření kolektivní identity

Jak už jsem se zmínila ve svém vzpomínání na masopustní obchůzku, v určitý moment jsem přestala vnímat vše okolo sebe a masopust, jak popisuje Michael M. Bachtin, se i pro mě stal „jakoby reálnou (jenom dočasnou) formou samého života, která se nepředváděla, ale která se na dobu karnevalu skutečně prožívala.“⁸¹ Tento jev si vysvětluji především skrze koncept psychologa Mihalyho Csikszentmihalyie, který si ve své knize *Music as Social Life* pro studium prožívání hudební performance vypůjčuje Thomas Turino. Zmíněný psycholog totiž vytvořil teorii o rozvíjení psychické celistvosti jednotlivce prostřednictvím uměleckých zkušeností. Turino zde zmiňuje termín „flow“, tzv. plynutí nebo tok, který pomáhá jednotlivci dosáhnout úplnější integrace sebe sama. „Flow“ označuje stav zvýšené koncentrace, kdy je člověk tak soustředěn na danou činnost, že všechny ostatní myšlenky zmizí a člověk se tak ocitá plně v přítomnosti. Člověk přestává vnímat čas a dostává se tak až k pocitům, které ho přesahují.⁸² A přesně to jsem pociťovala i během masopustního průvodu.

O dolnochrášťanském masopustu zde tedy uvažuji víc jako o rituálu než představení, což je v tomto kontextu významné rozlišení. Hranice mezi těmito dvěma strukturami může být velice tenká, avšak Fiona Bowie nabízí ve své publikaci *Antropologie náboženství* v kapitole s názvem *Teorie rituálu, přechodové rituály a rituální násilí* jasné vysvětlení, jak od sebe tyto dva útvary rozlišit. Definice, kterou uvádí právě pro představu rozdílu rituálu a divadla, je taková, že „rituální představení není jen opakování daného scénáře, ale že je to způsob jednání skutečných a důvěrně se znajících lidí, které ovlivňuje život jiných skutečných a důvěrně se znajících lidí.“⁸³ To stejné se odehrává právě i během chrášťanského masopustu. Kdy sice trasa

⁸⁰ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103), 537–568.

⁸¹ BACHTIN, Michail Michajlovič, 2007. *Francois Rebelais a lidová kultura středověku a renesance*. 2. Praha 3: Argo, s. 14.

⁸² TURINO, Thomas, 2008. *Music as Social Life: the politics of participation*. Chicago: University of Chicago Press, s. 4.

⁸³ BOWIE, Fiona, 2008. *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál. s. 154.

průvodu za léta jeho konání již zkodifikovala, ovšem účastníci masopustu v Dolních Chrášťanech se mezi sebou vzájemně znají, a pokud ne, tak se právě během masopustního průvodu poznávají. A to právě například právě skrze společné muzicírování a zpěv.

V této studii také Bowie nabízí teorii Richarda Schechnera, který je teoretikem performance. Podle něj je hlavním rozdílem mezi rituálem a divadlem právě to, jestli daná performance hodlá být „účinná“ nebo „zábavná“. Pokud by cílem představení bylo pouze pobavit, jednalo by se o divadlo. Toto rozdělení podle Schechnera ale není černobílé a mohou se najít i výjimky.⁸⁴ Dovolím si tvrdit, že jednou takovou výjimkou je právě i masopust v Dolních Chrášťanech, který si už v dnešní době neklade za cíl být účinným v původním, například středověkém slova smyslu, kdy jeho součástí byly rituály sloužící třeba k vyhánění démonů po dlouhé zimě, nebo přivolávající hojnost a úrodnou půdu do dalšího roku. Dnes je prvotním, ne však jediným účelem právě zabavit se. Jak uvedl Kateřinin manžel Pavel, je třeba „*upustit páru*“. Přesto je ale tato forma „předvádění se“ naprosto přirozená, v tom smyslu, že je spontánní a není předem nacvičená. Vychází z dané situace.

Jelikož jsem se zmínila i o těch rituálech, které bývaly součástí historických masopustů, nutno ještě podotknout, že několik takových přetrvalo i do současné podoby masopustu v Dolních Chrášťanech. Postupně se od nich ovšem upouští, protože pro současné obyvatele již postrádají původního významu. Takovým rituálem byl například soud Masopusta, který se konal v prvních obnovených ročnících chrášťanského masopustu. Kateřina, iniciátorka a hlavní organizátorka masopustu, k tomu říká:

„Byla tam ta osoba toho masopustu, kterou jsme si vytvořili. Myslím si, že je pořád támhle někde naproti, že je to takovej nákej, že jsme mu udělali hlavu, nějaká konstrukce dřevěná, oblekli jsme ho do obleku a toho Masopusta jsme vlastně nesli, vláčeli jsme ho celým tím procesím a pak se nad ním na návsí vykonával soud. Obvinil se ze všeho zlého, co se stalo, a vlastně byl za to potrestanej stětím hlavy. A my jsme tu hlavu udělali samozřejmě nějak snadno sejímatelnou, takže to byl Masopustův soud, tak jsme ho tam odsoudili. A to probíhalo tak, že lidi vymejšleli všechna příkoří, co se stala a špatný počasí a dejme tomu politická situace nebo úplně všechno, tak to tam jako tak vykřikovali. A pak ho někdo odsoudil a sťal a ta hlava se tam zakutálela. To jsme, myslím, zopakovali ještě dvakrát. A už vlastně nevím, proč jsme se k tomu nevrátili, možná jsme ho tak zdevastovali.“⁸⁵

---

⁸⁴ BOWIE, Fiona, 2008. *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál. s. 154.

⁸⁵ Výpověď Kateřiny.

Tuto tradici údajně převzali noví usedlíci na základě informací od pamětníků na starší formy masopustu v Chrášťanech. Paní Kučerová mi však vyprávěla, že tehdy tomu bylo ještě trochu jinak a roli Masopusta zastával živý kohout, kterému se následně utřela hlava. Šlo tedy o jistou formu rituálního násilí, jak ji popisuje Bowie ve své studii. Kohout, ale i figurína Masopusta se zde stali rituálními oběťmi, které mají podle Bowie za úkol „*obnovit soulad ve společenství a posílit v něm sociální vazby*.“⁸⁶

Dalším takovým rituálem, který se v rámci masopustu zachoval, je tanec s medvědem. Tradiční maska medvěda je jedinou, která se přenesla také do současné podoby masopustu. A je místními vnímána právě jako ta „nejtradičnější“. „*Je to volný, tam nebyly ambice, abysme dělali ještě nějaký historický kostým. Vlastně jediný je, že tam byl vždycky ten medvěd, ktorej vyzývá k tanci*.“⁸⁷ Medvěd představoval v minulosti sílu a hojnost, a proto se věřilo, že skrze tanec s ním se tato moc přenesla právě i na dotyčné hospodyně. Role medvěda se ale dle slov Kateřiny moc mužů nechce chopit, a tak v posledních letech už i tato maska leží nevyužitá ve stodole. Tradice se ale přece jen alespoň v pozměněné podobě udržela, a tak místo symbolického medvěda vytancovává hospodyně jakákoliv jiná maska z průvodu, která se zrovna nabídne. Spíše nežli za účelem síly a hojnosti má tento tanec v současné době sílu utužovat vzájemné sociální vazby ve vesnici. Lidé tak oděni v maskách vystupují ze své komfortní zóny, aby si zatančili s někým, s kým se za normálních okolností maximálně pozdraví. Vznikají zde tak nové vztahy a vytváří se také kolektivní identita. Masky jim v tuto chvíli pomáhají překonat ostych a být tak na chvíli někým jiným. „*Jasně, jsme v jiných rolích, leze se k lidem do baráku, tančí se s nima. Běžně nikdo paní Kučerovou nepopadne na návsi, že jo*.“⁸⁸

5.2 Otevírání statků, hasičárna jako neutrální prostor

Anonymita, která doprovází všechny účastníky průvodu a jež jim propůjčuje jejich maska, je však účelná pouze do jisté míry. Díky masce se dotyčný může více uvolnit, otevřít, zkusit si na nějaký čas „zahrát“ jinou roli. Ovšem v Dolních Chrášťanech k tomu není ve všech případech ani tolik potřeba masek. Pevné jádro, které se tohoto masopustu účastní již řadu let, se mezi sebou dobře zná. Každoročně si ovšem do Chrášťan vodí další své přátele, kteří v danou chvíli ani masku nepotřebují a jsou ve své podstatě anonymní. Aby zapadli do rituálního společenství, mohou se stylizovat do jakékoliv role a nikdo se nad tím nepozastaví, protože jsou součástí masopustu, kde je všechno dovoleno. To, že chrášťanští usedlíci mezi sebe přijmou tyto nové

---

⁸⁶ BOWIE, Fiona, 2008. *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál. s. 173.

⁸⁷ Výpověď Saši.

⁸⁸ Výpověď Saši.

členy, se pozná jednoduchým gestem, a to tak, že jim doslova „otevřou svůj statek“.⁸⁹ To znamená, že před vrata svého statku připraví stoleček s pohoštěním, které nabízí koledníkům. Saša během našeho rozhovoru vzpomínal, jak se postupem času tyto statky začaly otevírat, a to nejen v rámci masopustu, ale i v reálném životě. Když se totiž v devadesátých letech ocitl v Dolních Chrášťanech jako „náplava z Prahy“ (jak se sami o sobě tito pražští aktéři zmiňují), všimlo si ho pouze pár lidí, kteří ho vřele přijali. Dodnes se přidávají další obyvatelé, kteří ho mezi sebe přijímají a doslova mu „otevírají svůj statek.“ A díky masopustu je toto doslovné otevírání stále intenzivnější. Podobně to prožívají i další aktéři masopustu jako třeba Vojta a generace našich přátel z Prahy, která navštívila teprve až dva poslední ročníky chrášťanského masopustu. Díky tomuto „tlaku“ ze strany nových účastníků má tak vesnice možnost růst a upevňovat společenské vztahy.

Během rozhovoru se Sašou mě velmi zaujala další věc, na kterou mne upozornil, a tou je chrášťanská hasičárna. Jde o další důležitý prostor, kde se koná chrášťanský masopust. Hasičárna jako veřejný prostor totiž funguje přibližně posledních pět let. V Dolních Chrášťanech v současné době není žádná hospoda ani jiná společenská budova, a tak se masopustní zábavy od devadesátých let konaly převážně u některých z obyvatel Dolních Chrášťan doma. Někdo měl například uzpůsobený sklípek nebo stodolu ke společenským setkáním, a tak se mohly zábavy konat tam. Problém byl však v tom, že se najednou aktéři ocitli „u někoho doma“, stávali se „hosty“, a tak domácí měli přirozeně potřebu se o ně starat. „... je tam ta hasičárna, to je taky takovej středobod. Jednou se bylo u Boženky, to bylo tak před třema lety. To bylo taky dobrý, ale ta hasičárna je takovej neutrální prostor, že nikomu nepatří vlastně. To je taky fajn, že se nikdo necítí „tak jste mými hosty“, ale jsme v hasičárně.“⁹⁰ Díky tomuto nedávno vzniklému prostoru se tedy mohou účastníci masopustu bavit v neutrálním prostředí, kde má každý svou vlastní zodpovědnost a podílí se všichni na chodu zábavy stejně.

5.3 Role hudby při chrášťanském masopustu

Hudební složka neodmyslitelně patří ke každé lidové slavnosti. A jinak tomu není ani během současného masopustu v Dolních Chrášťanech. Hudba zde ale vzniká specifickým způsobem, který jde ruku v ruce se způsobem života většiny obyvatel vesnice, a proto podle mě nepůsobí nijak nuceně a nepatříčně. Obyvatelé jednoduše konají, jak to sami cítí, a tak celkový výstup není nijak strojený. Sama jsem se několik let podílela na tvorbě hudebního doprovodu při

---

⁸⁹ Výpověď Saši.

⁹⁰ Výpověď Saši.

tradičních chrášt'anských obchůzkách, hrávala jsem na kytaru a zpívala. Proto v této kapitole, podobně jako v ostatních, budu částečně vycházet i ze své zkušenosti. Převážně se však zaměřím na reflexi samotných aktérů masopustu, včetně muzikantů.

V Chrášt'anech stojí celá organizace masopustu víceméně na Kateřině, která má vystudovaný obor hudební výchova. Z toho důvodu na ní padla organizace muzikantů. Mezi ty se počítá především její dlouholetý přítel Saša, ona sama, hrající převážně na dechové nástroje jako flétnu, saxofon. Během některých ročníků hrála na kytaru, ale i na dětskou tahací harmoniku, když bylo zrovna potřeba (když se například Saša neúčastnil), a potom „*kdo má zrovna chuť a čas*.“⁹¹ Od toho se také odvíjí samotná příprava hudebníků, která je ve své podstatě nijaká. Jediný, kdo se dopředu připravuje, bývá Saša, který hrává na harmoniku a zpívá. Dle výpovědí účastníků je právě on tzv. tahounem, tedy lídrem celého masopustního průvodu, protože udává tempo a rytmus.

*“Musí tam bejt ten tahoun, kterej udá ten rytmus, to tempo nebo nějakou tu písničku. Kolikrát je tam ten problém třeba začít. Já vnímám Kateřinu i Sašu, jako takový ty, kteří to prostě rozezpívali. Ta muzika musí mít hudební doprovod (smích) a to nadšení, tu radost, ta se tím uplně šíří.”*⁹²

Podle Saši je však příprava důležitá (je asi jediný, kdo se nějak připravuje) a to především proto, že potřebuje tzv. fahrplan, tedy seznam písní, které se mohou zpívat. Není však nijak závislý na pořadí jednotlivých písní, slouží pouze k tomu, aby se písně neopakovaly. To se však také někdy stává, ovšem plánovaně. Když Saša například pozná, že se lidé na danou píseň chytali a líbila se jim, zapamatuje si ji a použije ji v momentě, kdy začíná takříkajíc „padat řemen“, aby opět rozproudil dav.

“Já mám s sebou dycky fahrplan, tak tomu říkám, prostě seznam písniček, který by tam mohly zaznít. A zjistili jsme to na jednom z prvních masopustů, že člověk jde tím průvodem, ale nenapadne ho ta písnička... „Co už jsme hráli, co jsme ještě nehráli?“ „Co by ještě se dalo dát?“...Aby to ty lidi znali, aby to bylo ve všeobecnym povědomí. Abych to znal já, nebo aby to znalo pár lidí, protože prostě tam není čas tu písničku nějak koukat z listu, takže i člověku to slouží k tomu, aby si to předtím připravil, aby znal text. Je to vo tom, aby tam byla hudba, protože ty lidi... co si budeme říkat... my ty lidovky známe, ale známe z nich třeba první sloku, možná druhou a pak se ztrácíme, ale ten muzikant nebo někdo, kdo ten... to je moje zkušenost

---

⁹¹ Výpověď Kateřiny.

⁹² Výpověď Terezky.

zejména z těch Chrástůan, že člověk to musí prostě tahnout a musí těm ostatním bejt jako náповěda pro ten text.”⁹³

Stejný masopustní „fahrplan“ má Saša napsaný už několik let, průběžně do něj však dopisuje nové písničky, které se naučí.

*„No já už to mam napsaný a dopisuju si tam písničky, který třeba .... To je přesně vo tom no, že ta paměť člověka je krátká a když chcete dvě hodiny hrát jednu písničku za druhou, tak aby se nevopakovaly, tak bez toho listu to člověk nedá. To by člověk musel být uplně muzikolog non plus ultra, aby byl schopnej sypat, ještě nějakýho typu ty písničky...“*⁹⁴

Další důležitou součástí přípravy je podle Saši dobře se naučit text písní. V lidových písních bývá často spousta slok, a ty on musí znát nazpaměť, aby mohl vést i ostatní, kteří se je opakováním následně také učí. Klárka k tomu říká: *„Já se většinou snažim zpívat, i když neznám text, snažim se improvizovat. Nebo se to v hodně písničkách opakuje, tak se snažim připojovat na to opakování.“*⁹⁵

Pokud se zaměříme na harmonickou strukturu chrástůanského muzicírování, vše závisí na vedoucím všech muzikantů, v tomto případě na Sašovi. Ten bere například v potaz i rozdílný rozsah ženských hlasů ve srovnání s hlasy mužskými. Akordy, a tedy i následné písně, však přizpůsobuje především svým schopnostem. Nejdůležitější je pro něj totiž, aby se příjemně hrály a zpívaly jemu. Kdyby tomu tak nebylo, nemohl by dost dobře být tím „tahounem“ a průvod by tak ztrácel na dynamičnosti.

„...já na tu harmoniku ve skutečnosti moc neumim, jo. A to je právě pro mě takovej průzkum toho, co jsem schopnej dát. A jestli je někde nějaká záležitost přípravy, tak to spíš taková, že aby se to dobře zpívalo, jo, mně, protože já musim pak ty lidi textově víst, a když já nebudu zpívat, tak ty lidi se nebudou moct přidat. A ted' já jsem chlap, ženy mají většinou ty hlasy posazený trošičku jinak a žena mi třeba občas říkala, „já to neuzpívám, tak jak to zpíváš ty“ tak jsem se třeba snažil jí to... nebo pak je tam ještě Kateřina a spoustu žen, který jsou v tom vlastně akčnější, i v tom zpěvu. To je taky takovej zvláštní fenomén, že ty ženy jsou v tom vlastně daleko míň svázaný než my chlapi. Ale ve skutečnosti pak jsem zjistil, že já to neuzpívám, na konci jsem na tom špatně s dechem, takže to pak spíš vychází z mojí potřeby. Bych si to sám pojmenoval asi timhle způsobem. A to, když se tam někdo přidá, je vždycky ku prospěchu věci. A já,

---

⁹³ Výpověď Saši.

⁹⁴ Výpověď Saši.

⁹⁵ Výpověď Klárky.

jelikož hraju všechno v cé, vod géčka nebo vod děčka, tak jak umim nahmátnout ty akordy na tý harmonice dobře, tak proto tam nejsou žádný další tóniny. To trošičku ovlivňuje i ten repertoár, kterej tam může zaznít. A je to čím dál tím lepší, protože se mi postupně rozšiřujou ty akordy, který na tu harmoniku zmáčku. (smích) Takže by to mohlo bejt i lepší, tak uvidíme.“⁹⁶

V této Sašově výpovědi je patrné i další téma týkající se genderu, o kterém jsem se zmiňovala v předešlé kapitole v souvislosti s ženskými a mužskými rolemi během masopustu šedesátých let. Nyní se zde nabízí tvrzení, že ženy jsou v tomto případě přístupnější, co se týká zpěvu. Více se zapojují do společného zpěvu a celkové aktivity. V tomto případě si však dovolím tvrdit, že to závisí na dané skupině lidí, kdy jsou opravdu v Chrástanech dle mého názoru výraznější ženy. Kdybychom navštívili jinou „komunitu“ bylo by tomu možná jinak. Každopádně v souvislosti se zpěvem během chrášťanského masopustního průvodu je zjevné, že jsou to ženy, kdo má méně ostychu nežli muži. A je to spíše ovlivněno charakteristickými vlastnostmi daných jedinců, nežli jakéhosi pevně daného „řádu“ v rámci komunity.

Otázka generačních rozdílů u současné podoby chrášťanského masopustu je stále aktuálním tématem. Během průvodu a celkového masopustního dění jsou rozdělené role na základě generačních rozdílů, tedy věku. Je patrné, že hybnou silou celého současného masopustu je generace středního věku okolo Kateřiny, která převážně pořádá masopust kvůli svým dětem. Aby je zabavili a zároveň předali i nějaké tradiční prvky, v rámci socializace a utužování společenských vztahů na vesnici. V posledních letech do Dolních Chrášťan však začali jezdit stále častěji Klárčiny kamarádi z Prahy ve věku okolo dvaceti let. Ti se podílejí jak na hudebním doprovodu, tak jsou součástí průvodu. Přesto tato skupina lidí nemůže plnit roli hostitele. Nemají ve vsi žádnou chalupu, před kterou by postavili svůj stoleček s pohoštěním, aby tak mohl průvod navštívit i jejich stavení. Těmto Klárčiny přátelům se během posledních tří let masopustu začalo interně přezdívat „krajánci“. Pro ně je masopust především zábavou a zajímavým vytržením z městského prostředí.

Podle Saši bylo pozoruhodné sledovat, s jakým respektem ke společenství přistupují. Zvláště co se muziky týče. Během masopustního průvodu se totiž v nejlepším případě zapomíná na skutečné životní role, které člověk ve společnosti zastává, jako například rodič, student nebo důchodce. Během masopustního průvodu tyto role mizí a my se tak můžeme na daný okamžik stát někým jiným. Přesto jsou v nás tyto statusy natolik zakořeněny, že to úplně nelze. Přirozená autorita a respekt ke starším, ačkoli třeba ne zkušenějším, co se hudebního doprovodu týče, jsou

---

⁹⁶ Výpověď Saši.

zde patrné. Saša se během našeho rozhovoru přiznal, že mu přijde fascinující, když kolikrát právě tito krajánci jsou hudebně více školení, přesto se automaticky podřizují a připojují k Sašovi. Jakmile se Saša masopustu neúčastnil, jeho roli lídra automaticky převzala Kateřina. Ze své vlastní zkušenosti mohu říci, že jsme se opravdu vždy pouze připojovali, i já, když jsem vypomáhala hrát na kytaru, protože Saša s Kateřinou, jakožto zakladatelé a exhibicionisté dokázali „strhnout dav“.

„Jako když se budeme bavit vo těch generacích, tak tam určitě hraje roli nějaký respekt jo. Dyt' já si to pamatuju. My jsme vlastně vaši rodiče, jo. Tak ted' se nějak musíme sdružit. Na to zapomenout a říct si... A ted' mně by to bylo tehdy taky takový divný, vždyť já jsem ted' ten pán vlastně. Mně ted' bude pade, tak já už jsem vlastně ten „pán“ jako ty Kümmele, ti staří vlastně. To už vlastně před těma dvaceti lety nebyli tolik starý, ale tehdy pro nás byli. A ted' zase pro ty krajánky, vždyť „voni jsou ty zaběhlí, voni to tam nějak dělaj, jak do toho máme šlápnout.“⁹⁷

Na této Sašově výpovědi se také ukazuje, jak se vůbec sami jako lidé vnímáme. Nebo spíše jak se v rámci Dolních Chrášťan vnímá Saša. Když před dvaceti lety přišel do Chrášťan jako mladý chlapec, a vnímal tehdejší „starousedlíky“ jako ty starší, ty „pány“. Dnes už je dle jeho slov v roli „pána“ pro naši generaci on sám. Termín „pán“ zde ovšem neznamena pouze jako „ten starší“, ale v tomto smyslu spíše „ten zkušenější“, kdy si za ta léta Sašova hraní už mladší generace, jak on sám zmiňuje „ti krajánci“ nedovolí mu nevěnovat patřičný respekt.

5.4 Repertoár

Při chrášťanském masopustu se hrají převážně lidové písně známé z populárních hudebních sbírek typu „Já písnička“. Ovšem za svůj zdroj inspirace je hudebníci nepovažují. Spíše se snaží vyhledávat kusy, které jsou všeobecně známé, nehledě na geografický původ daných písní.

„Lidovky, ty jsou takový spojující. To určitě. Ale ten průvod je dlouhej. Takže abychom znali ty texty a aby to bylo v obecnym povědomí, tak nemůžete vybírat jenom jihočeský písničky. Vono taky co je jihočeskýho, jo. Málo... Kdyby byl Bavorov, Už se ten Tálinský rybník nahání, možná Když jsem já šel tou Píseckou branou (zpívá nápěv), to je taky z Písku, že jo ještě. Malinko by se toho našlo, co by člověk jasně řekl, „jasně, to je z jihu Čech.“⁹⁸

---

⁹⁷ Výpověď Saši.

⁹⁸ Výpověď Saši.

Lidové písně jsou pro účastníky průvodu důležité především proto, že dokáží spojit dav. Jak píše Stavělová a Kratochvíl, vytváří společnou identitu všech zúčastněných.⁹⁹ Hudebník Vojta k tomu podotýká:

„Víceméně jsme se nějak chytali. A to je asi další důležitá věc toho, že jak se tam hrajou písničky, který každý zná, tak je hrozně jednoduchý, aby se k tomu mohl kdokoliv přidat, pokud ty písničky zná. Protože je může buď zpívat, nebo může na něco hrát, protože si dokáže rychle vybavit, jak to zhruba zahrát, že jo.“¹⁰⁰

Účastníci se mohou kdykoliv připojit a získat tak pocit, že jsou součástí celé akce a mohou také přispět svým muzicírováním do celkové atmosféry, jak upozorňuje Klárka:

„... na těch lidovejch písničkách je fajn, že jsou lidový, zná je každé a každé se do nich může zapojit vlastně díky tomu, že jsou tak jednoduchý i po té hudební stránce, že jo. To je takový to vždycky, že všechny se dají hrát na stejný akordy. V tom mi to vlastně přijde super.“¹⁰¹

Klárka se mi svěřila, že by vlastně byla i ráda, kdyby se písně během ročníků chrášťanských masopustů nějak obměňovaly, kdyby přicházel Saša častěji s novými písněmi i složitějšího rázu, ovšem v takovou chvíli by se nemohli připojit všichni a forma celé události by se na základě konceptualizace Thomase Turina v již zmíněné knize *Music as Social Life* přeměnila z účastnického modelu na prezentační.¹⁰² Turino popisuje tyto dva druhy provozování hudby, na jejichž základě bych nyní chtěla osvětlit, jak důležité je pro chrášťanské udržet právě zmiňovaný účastnický model provozování hudby. Během něj se totiž mohou zapojovat všichni přítomní a vytvářet tak nové sociální vazby. K tomu, aby se zapojili bez ostychu, pomáhá jak popíjený alkohol, tak i tzv. „cloaking function“, jak také uvádí Thomas Turino.¹⁰³ Pomohu si zde citací z knihy Zuzany Jurkové a kol., která se ve své knize *Pražské hudební světy* této problematice také věnuje.

Cloaking function „...tedy funkce pláštěku či ochranného příkrovu. Jde o jakousi ochranou funkci, kterou má společně hraná hlasitá hudba s hustou texturou a jen přibližným laděním pro nováčka: zbavuje jej strachu z chyb, které buď stejně nebudou

⁹⁹ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103), s. 549.

¹⁰⁰ Výpověď Vojty.

¹⁰¹ Výpověď Klárky.

¹⁰² TURINO, Thomas, 2008. *Music as Social Life: the politics of participation*. Chicago: University of Chicago Press, s. 23-66.

¹⁰³ Tamtéž.

*slyšet anebo koneckonců patří ke stylu. Poskytuje mu tedy všechno pro to, aby se stal jedním z účastníků*¹⁰⁴

Tedy hlasitá a někdy i falešně znějící hudba nevědomky napomáhá tomu, aby se mohli připojovat i další účastníci, kteří díky této funkci nabývají většího sebevědomí k vlastnímu zapojení. Pro Vojtu je dokonce falešná hudba jakýmsi charakteristickým znakem lidovosti během masopustu, protože ji zpřístupňuje širší populaci. *„Nějaká hudba, nejlíp aby pořádně neladila. Aby prostě na tom bylo vidět, že je to otevřený těm lidem, že každé do toho přispívá tím, co umí, tím, co dělá. A i ty muzikanti jako mnohdy nestudovaní lidi, nějaký samouci, tak vlastně do toho přispívali i tím vrzáním nějakým...*“¹⁰⁵

Turino ve své publikaci uvádí další zde užitečné termíny, jako je například otevřená a uzavřená forma hudebního jazyka. Uzavřená forma převažuje v západní (zejména klasické) hudbě, jejíž průběh je předem fixovaný *„je předepsán začátek, průběh i konec a provedení je pokaždé víceméně stejné.“* U otevřené formy hudebního jazyka je celý průběh akce více intuitivní, neplánovaný a výsledek závisí na momentálním zapojení všech zúčastněných. Chrástánský masopust lze však popsat pouze na základě kombinace obou těchto forem. Uzavřená je z toho důvodu, že masopustní průvod má jasně danou trasu, tedy začátek i konec je pokaždé víceméně stejný, je jasně daný i cíl a smysl celé věci, ovšem to, co se děje mezi tím, už striktně dané není. Konání účastníků je během masopustního průvodu velice spontánní a zábava tak vzniká z vyvstalých situací. Ani repertoár není jasně daný, vychází ze situace a z momentu, která píseň zrovna přijde Sašovi-tahounovi na mysl a bude hodna dané chvíle.

Rozdíl mezi chrástánským masopustem a jinými jihočeskými masopusty, v čele s tím Doudlebským, je ten, že chrástánský masopust je opravdu spontánní. Jak uvedla Kateřina, *„nemá žádnou jasnou strukturu a vždycky je hodně založenej na tom, kdo se zrovna sejde a ten to má možnost jakýmkoliv způsobem ovlivnit, obohatit.“* Daniela Stavělová ve svých studiích doudlebských masopustů¹⁰⁶ uvádí, jakési navození sváru mezi řádem a chaosem, kdy řád představují tradiční masky a rituály prováděné v rámci masopustu. Dle Stavělové mají tyto masky velice zodpovědnou funkci a bez nich by koleda nemohla správně proběhnout. Zatímco chaos zde ztvárňují jakési maškarády, které reprezentují svět vzhůru nohama. Ve srovnání s chrástánským masopustem je chaos v podání Stavělové stále jakýmsi „řádem“. Protože během chrástánského masopustu panuje takový chaos, že není třeba stylizovat masky do těchto

¹⁰⁴ JURKOVÁ, Zuzana, 2013. *Pražské hudební světy*. Praha: Karolinum, s. 271.

¹⁰⁵ Výpověď Vojty.

¹⁰⁶ STAVĚLOVÁ, Daniela, 2008. *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, s. 18.

rolí. Chaos nastává přinejmenším zdánlivě ze situace. Nemám zde však na mysli chaos v tom smyslu, že by lidé nevěděli, co se právě děje, ale spíše tu spontánnost a intuitivnost, která se během masopustu probouzí ve většině zúčastněných. Řád zde pak nastoluje hudba. A to tím, způsobem, že vede celý průvod a ohraničuje jednotlivé části obchůzky.

Dalším aspektem, na který se hledí, je, aby se dalo na hudbu dobře „pochodovat“, tedy aby byla rytmická a dokázala strhnout dav. Často se však stává, že ačkoliv se píseň nezdá na první poslech dostatečně průbojná, muzikanti ji svým přednesem dokáží patřičně přetvořit k obrazu svému.

„... co ještě můžeme zpívat? Co je ještě dobrá písnička do pochodu? Co by ještě se dalo? A já se třeba pak koukám po zpěvnících, co by tam ještě bylo možný zahrát a co jsem schopnej už zahrát. Vono to většinou je na tři akordy, ale někdy třeba ne, tak jaký ještě další akordy potřebuju, abych zahrál další řadu lidovek. Třeba se člověk dostane na Moravu a je to zase vobjevování těch dalších písniček. A některý jsou nudný jo, ale jsou zase dobrý do toho průvodu. Mě to vůbec nebaví ty písničky český. Kolíne Kolíne, proboha! Okolo Hradce, taková pochodovka, skvělá na masopust, ale to je taková nuda! A ty moravský písničky některý jsou tak pěkný, nebo textově už jsou zajímavý, že tam někoho zamordujou, nebo něco takovýdlehého, ale Okolo Hradce v malé zahrádce... to je děsný.“¹⁰⁷

Na této Sašově výpovědi se jasně ukazuje, že opravdu vazba písně s její lokalitou původu pro něj opravdu nehraje roli. Stavělová s Kratochvílem se ve své studii *Vymyslet masopust* zmiňují o tom, že u tradiční hudby je autenticita většinou chápána jako respektování původní lokality repertoáru.¹⁰⁸ To během městských masopustů, zde se autoři konkrétně zmiňují o Roztockém, nedodržují. Tohoto pravidla se nedrží ani Saša, který zkrátka volí hudbu, která se líbí jemu a jemu připadá vhodná, nehledě na tradici a lokální zvyklosti. Ovšem co jsou dnes lokální zvyklosti. V době internetu a výrazného stěhování lidí z venkova do měst a, jako v tomto případě, naopak se tato lokální vazba písní vytrácí.

5.5 Kdy nastává vhodný čas?

Také mě zajímalo, zda se Saša při výběru písní nějak řídí tematikou dané písně, hledí na náladu, kterou píseň vyzařuje, nebo se spíše rozhoduje pouze na základě rytmu a pochodového charakteru.

---

¹⁰⁷ Výpověď Saši.

¹⁰⁸ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. *Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. Český lid*. (103), s. 554.

„Na masopustu to musí šlapat. Tam se nemůže zpívat: „Zabili Janka, Janička Janka...“ (zpívá) I když tohle by ještě šlo, to je zase vliv toho Čechomoru, ten tomu trochu dal ten jinej... Dalo by se jít a zpívat: „Ej křížu, křížu, ukřížovaný...“ (zpívá) ale to by nešlo do pochodu. Nad tím se člověk taky musí zamyslet... No Zabili, zabili bysme tam asi nezpívali... Trošku jo. Třeba bych tam nezpíval Osířelo dítě. Kde, kam?... Ale vono by se to třeba jednou zahrálo a zjistilo by se, že to nefunguje prostě.“¹⁰⁹

Z posledního výroku vyplývá, že repertoár chrášťanského masopustu je opravdu flexibilní, žádná větší příprava ze strany hudebníků zde není a hudba tedy vzniká přímo na místě podle aktuálních potřeb.

Na základě rozhovorů mi vyvstala jasná struktura celého masopustního dne, během kterého ovšem nastávají chvíle, kdy zaznívají i písně s na první pohled nepatřičnou tematikou, ale mají zde své právoplatné místo. *„Chlapa z Koločavy můžeme zpívat, až když budeme úplně na mol a potom se povlečeme vod potoka směrem nahoru, tak by to mohlo bejt. Ale ty lidi by už museli bejt hodně na mol teda.“¹¹⁰* Někteří z účastníků však otázce „adekvátnosti“ textů písní nepřikládají až takový význam, čímž se potvrzuje, že klíčovou roli hraje především rytmická složka hudby, jakožto doprovod k průvodu a tanci. *„Mně hlavně přijde, že ten Saša zpíval vždycky všechno tak vesele, že jsem ani nepostřehla, že by ten text měl bejt nějak nepatřičnej (smích).“¹¹¹*

5.6 Muzika třikrát jinak

Hudbu v současné podobě chrášťanského masopustu bych dle výpovědí účastníků rozdělila do tří fází. Podobně vnímá i Roztocký masopust Stavělová a Kratochvíl, kteří popisují, že *„hudba hraje v průběhu masopustní obchůzky několik rolí: slouží jako doprovod k tanci a při přechodech mezi jednotlivými domácnostmi vytváří zvukový prostor rámuující průvod a oddělující jej symbolicky od okolí.“¹¹²* Podobně je tomu právě i v Dolních Chrástanech. První z těchto rolí, kterou zde hudba zaujímá je během samotného masopustního průvodu, kdy prochází dav vesnicí, hraje se zde převážně pochodová, živá hudba. Ta se odehrává v pohybu. *„Tak kromě toho, že v pohybu je těžší hrát, se na to soustředit, tak zároveň, když je to v tom pohybu, tak vnímám, že to nemá žádný posluchače. Je to spíš takový pozadí, spontánní, který je prostě součástí celý tý masy, toho pohybu, všeho toho, co se tam děje.“¹¹³*

---

¹⁰⁹ Výpověď Saši.

¹¹⁰ Výpověď Saši.

¹¹¹ Výpověď Káji.

¹¹² STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103), s. 551.

¹¹³ Výpověď Vojty.

Následující fotografie, které jsem zvolila jako názornou ukázkou zmiňovaných třech fází masopustního průvodu, nejsou náhodné. Laskavě mi je poskytla Kateřina ze svého soukromého archivu. Tyto fotografie pořídil na svůj analogový fotoaparát její a Sašův dlouholetý přítel z Prahy, který se chráštánských masopustů účastní pravidelně již od počátku jejich obnovení. Každoročně nafotí sérii fotografií, kterou posléze doma vyvolává svým přátelům. A nejen jim, ale i všem ostatním zúčastněným, kteří si o fotografie požádají. To že jsou fotografie černobílé s lehkým nádechem sépiových odstínů, také není náhodou. Svědčí to totiž opět o budování nostalgického vztahu, dokonce i současnosti, kdy místní si chtějí uchovat vzpomínky ovšem s jistým nádechem „starých časů“. Nicméně tyto fotografie jsou pořízeny z posledního uskutečněného masopustu v roce 2020, kterého jsem se z časových důvodů bohužel neúčastnila. V tuto chvíli mi tento fakt však nabízí na fotografie nahlížet s o to větším odstupem.

Na první fotografii je vidět průvod v čele s jedním Kateřininým přítelem, který žije ve Spojených státech, ovšem přijel za svými přáteli oslavit masopust. Pozoruhodné je, že je v ženském kostýmu s vycpaným hrudníkem. Nabízí se mi zde tedy paralela s mužem převlečeným za ženu, kterého jsme viděli na videozáznamu ze šedesátých let. Masky je tedy přibližně stejná, aniž by dotyčný o této souvislosti zřejmě věděl. Muž má v ruce buben a pravděpodobně tedy udává rytmus celému průvodu. Za ním můžeme vidět zbytek průvodu, jehož středem je právě Saša s harmonikou. Tento snímek je pořízen zjevně až ke konci celé trasy, protože na pravé straně můžeme vidět strouhu, kterou teče potok. Tam se pak průvod otáčí a jde zpět na náves.

Obrázek 26: Průvod v pohybu.

Druhou fází bych označila jako poslechovou, taneční a svým způsobem i statickou. Je to hudba, která zní v momentě, kdy se průvod zastavuje před jednotlivými staveními. Je zde za úkol zahrát celou jednu skladbu, která najednou vytvoří uzavřený časový rámec – dobu strávenou u stavení. A zatímco na danou píseň tančí hospodyně s medvědem nebo jinou maskou, která je zrovna ochotna tančit v kruhu, ostatní účastníci poslouchají, pohupují se do rytmu, pohošťují se alkoholem a koblížky, nebo se přidávají svým zpěvem k muzice. Samotná hudba se ve srovnání s prvním typem také mění, hrají se spíše tance, především valčíky a polky. „Ale ve chvíli, kdy už je to takový to kolečko, tak už je to hudba, která má nějaký publikum. I když tam nejde o nějakou estetickou záležitost, tak už je to něco, kdy tam ty lidi jsou už proto, aby to poslouchali. Stává se to vlastně už něčím performativním.“¹¹⁴

Následující čtveřice fotografií je pořízena právě z některých těchto zastavení. Na první fotografii můžeme vidět Sašu s harmonikou, který zpívá a zároveň čte text dané písně z listu, který drží dívka na fotografii. Pravděpodobně by to mohl být i onen zmiňovaný fahrplan na kterém má Saša zaznamenané písně, které by mohly zaznít. V pozadí fotografie můžeme vidět stejné zábradlí jako na předchozí fotografii, byla tedy pořízena na cestě k potoku.

Obrázek 27: Zastavení u potoka.

Následující trojice fotografií je ještě specifická tím, že je pořízena před stavením Kateřiny a Pavla. Na prvním snímku můžeme vidět muzikanty tohoto ročníku. Sašu, který je zde převlečen do námořnického, na hlavě má šátek a černé sluneční brýle. Také si zde ale

---

¹¹⁴ Výpověď Vojty.

můžeme povšimnout již zmiňovaných „prstáků“. Tedy rukavic s ustřiženými prsty, aby bylo muzikantovi teplo a zároveň mohl hrát.

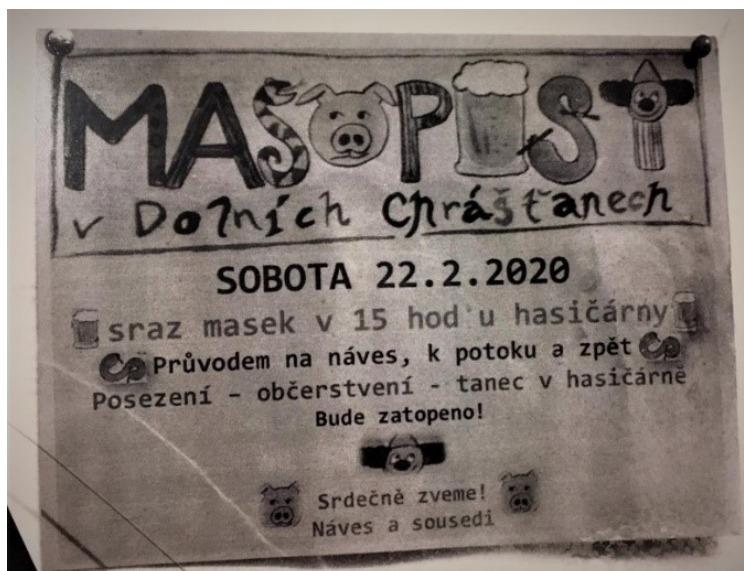
Obrázek 28: Muzikanti hrající před stavením Pavla a Kateřiny.

Na další fotografii spolu před svým vlastním stavením tančí Kateřina s Pavlem. Tento ročník si Kateřina s Pavlem sladili kostýmy. Kateřina byla oděna do americké vlajky s čelenkou vyrobenou z kuželů znázorňující americký symbol sochy svobody. V jejím kontrastu byl pak právě Pavel, který se zahalil ruskou vlajkou a na hlavě měl beranici. Oba tak znázorňovali tyto dvě velké velmoci. Je zde tedy vidět snaha o kreativní ztvárnění politické situace. Kostýmy tedy nejsou nijak tradiční ani historicky podložené, naopak jsou aktuální a o to více odrážejí i současnou podobu masopustu v Dolních Chrásťanech. V neposlední řadě bych zde chtěla ještě poukázat na drobný detail, který se nachází v pozadí snímku, a to cedulka visící na vratech.

Obrázek 29: Kateřina tančící s Pavlem.

Tato cedulka, je totiž plakátek s veškerými informacemi o uskutečnění tohoto ročníku masopustu. Její autorkou je Kateřina a místní si tímto způsobem, že vyvěsí po vsi plakátky, dávají vědět, že proběhne masopust a aby se na tuto událost řádně připravili, pokud o to stojí. Udělali si čas, vymysleli masku a připravili pohoštění.

Obrázek 30: Plakátek, který zve na masopust.

Poslední snímek dokresluje i předchozí podoby masopustu v šedesátých letech, kdy společně tančila bába s nůši s hospodyní v porovnání se současností. Jestli byla tehdy za maskou báby s nůši žena, nebo muž, dnes už nevíme. Ovšem v tomto případě společně tančí Pavel s mužem převlečeným za ženu. Ve skutečnosti jsou to tedy oba muži. Na genderové role se nehledí, spíše je zde patrné, že muž převlečený za ženu se vžil do své role opravdu věrohodně. V pozadí vidíme opět Sašu, který zpívá a hraje na harmoniku. A jiného muže, který

Obrázek 31: Pavel tančící s mužem převlečeným za ženu.

s někým tančí. Tento pár je nám však důkazem, že nemusí tančit pouze ti, u jejichž stavení se průvod právě nachází, ale mohou se připojit všichni zúčastnění. Snímek vypadá, že byl pořízen opět před stavením Pavla a Kateřiny, což je stavení, kde průvod končí. Dál se jde už jen do hasičárny.

Třetí fáze se pak odehrává na samotném závěru masopustního průvodu, kdy se společně dojde do místní hasičárny, kde probíhá zábava. Hudba se najednou ocitá v uzavřeném prostoru. V tuto chvíli se také začíná měnit repertoár. Několikrát sem byla například pozvána kapela Vodáci ze Lhenic se svou country hudbou. V posledních letech si však chrášťanští zařizují hudbu z vlastních zdrojů, a to buď tím způsobem, že hrají stejní lidé jako při průvodu, tedy Saša na harmoniku, Kateřina na flétnu a další se připojují se svými hlasy a nástroji, nebo se pustí hudba reprodukováná. V obou případech však tato hudba už není lidová. Hrají a zpívají se umělé populární písně.

„Když pak byla hasičárna, tak tam byla změna určitě v tom, za prvý: Není už třeba táhnout průvod. Tam už je to vo zábavě a spoustu lidí už tam jde jenom kecat vlastně, nebo povídat si. To už je doprovod no. Jako tady je zpěvák nebo kapela, vostatní to poslouchat můžou, ale nemusej. Je to vo zábavě. Není potřeba nikoho táhnout. To pak se vytáhnou staropražský písničky, to už se hraje cokoliv.“¹¹⁵

Podobný komentář k repertoáru přidává i Vojta.

„Vlastně v tom moc rozdíl nebyl, až na to, že od těch lidovek, který zachovávaly nějaký ten kolorit ty tradiční vesnický zábavy, tak se přecházelo k nějakým populárním písním, jestli se to tak dá nazvat. V uvozovkách k těm táborákovým písním. Víceméně to bylo založený na to, že někdo zná akordy a slova, zpívá tu melodii a ostatní se k němu nějak chytěj.“¹¹⁶

V následující poslední výpovědi si Saša, dalo by se říci, zpočátku až stěžuje, jak je náročné celý průvod hrát, když na konci by měl dál ještě ostatní bavit hudbou v hasičárně. Během průvodu jsou totiž muzikanti nenazvučení, a tak musí vydávat o to více síly, aby jejich zpěv byl slyšet. Ke konci ale uznává, že přece jen má tento masopustu nejraději právě kvůli té intimitě, která je mezi lidmi v Dolních Chrášťanech nastolena. A to právě v kontrastu s masopusty z pražských příměstských částí, kde popularita této slavnosti roste. V Chrášťanech se, naštěstí pro místní, drží stále zájem nanejvýš v kruzích jejich přátel.

„Je to náročný, protože člověk má za sebou už celej ten průvod a hlas mu už vodchází. Přece jen to jsou dvě hodiny, kdy zpíváte vlastně... To je taky chrášťanskéj

---

¹¹⁵ Výpověď Saši.

¹¹⁶ Výpověď Vojty.

fenomén. Jme nenazvučený, nic, musíme si vystačit jenom s tím málem co máme, s tím našim hlasem. A já to mam moc rád v tom, že to je malý, hezký. Že vopravdu ty lidi z Chrášťan to dělají pro lidi z Chrášťan. Třeba Roztockej masopust, Třebotovskej, Hlubočepy, tam kamarádi říkali, že měli 1500 lidí. A co jsou Hlubočepy, to vůbec nemá žádný jméno. Tak jsem vždycky rád za ty Chrášťany, kde se ty lidi znaj. Já už jsem vokoukanej pro ty lidi. Známe se navzájem. Že i ten průběh je takovej... ta trasa se zkodifikovala, když o tom tak přemýšlím.“¹¹⁷

V neposlední řadě z výpovědí účastníků vyplývá, že hudba je opravdu nedílnou součástí masopustu, kdy dle Vojtových slov spojuje jednotlivé účastníky, vymezuje prostor, kde se masopust pohybuje, je schopna reagovat na aktuální situace, a především je schopna se přizpůsobit.

“Podle mě je to strašně zásadní, je to něco, co má strašně velkou roli v tom... Je to něco, co k tomu teda i historicky patří, zároveň je to i něco co ten dav těch lidí spojuje. Co mu udává rytmus, že jo, chůze v uvozovkách, ten pohyb. Ty jednotlivý lidi znaj ty písničky, zpívají spolu. I kdyby tam nebyl žádněj nástroj, tak by ty lidi zpívali ty písničky. Ta hudba vlastně stmeluje ten dav, že se tam potom nebaví každej s každým. Aby to nebylo takový nesourodý, tak ta hudba nějakým způsobem označuje ten dav, i jeho pozici v rámci třeba toho území, že pak je poznat kde je ten masopustní průvod nebo nějaký veselí, podle toho odkud hraje ta hudba. Když se přibližuje k nějakýmu domu, tak je to ten znak, kterej každej pozná. Potom je to způsob i tý koledy částečně, kdy za tu písničku dostanou nějaký pití. Jako ta hudba je nedílnou součástí jakýhokoliv lidskýho spontánního veselí, takže to je asi taky pravěká nebo hodně stará záležitost.“¹¹⁸

Opět se potvrdilo, že absenci letošního ročníku chrášťanského masopustu, si tradiční účastníci velice rádi vynahradili právě zavzpomínáním během rozhovorů, které jsem s nimi vedla pro účely této práce. Důležité pro mě bylo, že jednotliví dotazovaní automaticky vzpomínali na různé etapy masopustu. Ti starší na dávnější ročníky, kdy ještě byli mladí, ti mladší samozřejmě jen na nedávné ročníky, které osobně mohli zažít. Na této závěrečné kapitole jsem také demonstrovala, jak důležitým pojítkem je hudba v rámci chrášťanského masopustu, která utváří samotný průvod, jak se během jednotlivých fází mění. Od čeho se odvíjí samotný repertoár a co vůbec masopust pro současnou generaci pamětníků v Dolních Chrášťanech znamená.

Hudba je zde mimo jiné i poměrně výrazným prvkem, který charakterizuje současnou podobu masopustu a vlastně nejen toho chrášťanského. Přirovnání masopustu v Dolních

---

¹¹⁷ Výpověď Saši.

¹¹⁸ Výpověď Vojty.

Chrástanech k masopustům pražským, jak je popisuje Stavělová a Kratochvíl¹¹⁹, se přímo nabízí ve výpovědi Kateřiny: „*Ale z toho našeho repertoáru jdeme přes ty jednoduchý lidovky, tak potom má Saša sérii, takových těch stropražskejch písní, těch Žižkovskejch... jako, jak to je... takový ty staročeský žižkovský písně, Anežka Böhmová a podobný.*“¹²⁰ Kromě toho ale můžeme najít i další styčné body jako například ne zcela striktní pojetí celkové koncepce zahrnující kombinace motivů z různých geografických oblastí nebo nelpění na tradiční, autentické podobě.

---

¹¹⁹ STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103).

¹²⁰ Výpověď Kateřiny.

6 Závěr

Smyslem mé bakalářské práce bylo poukázat na další podobu jihočeského masopustu skrze vzpomínání jeho jednotlivých účastníků. Mnou zkoumaný masopust je specifický právě tím, kdo ho v současné době tvoří a jakým způsobem. Za pojmem chráštánský masopust však stojí již tři jeho naprosto rozlišné fáze tvořené rozdílnými společenskými komunitami, které v danou dobu v Dolních Chrástanech žily, nebo v současnosti žijí.

Ve své bakalářské práci jsem se snažila zmapovat první možné zmínky o chráštánském masopustu, skrze pamětní knihy a pamětníky, nejranější zmínky však spadají teprve do šedesátých let 20. století. Po válce bylo totiž ze vsi odsunuto veškeré německé obyvatelstvo a s ním tak odešel i samotný kus kulturní paměti. Na masopusty šedesátých let si už živě vzpomínají pamětníci, kteří se jako děti přistěhovaly se svými českými rodinami do Dolních Chrášťan buď těsně po odsunu německých obyvatel, nebo o pár let později. Každopádně se v Dolních Chrástanech usídlili noví obyvatelé z širokého okolí, kteří se rozhodli masopust po poválečné odmlce znovu obnovit. Na první masopusty si pamatují okolo roku 1966–1968. Ty také zdokumentoval pan Jindra se svým bratrem, a tak zůstali obyvatelům nejen v paměti, ale i jako videozáznam. Tento nově obnovený masopust však neměl příliš dlouhého trvání; pamětníci si vzpomínají, že na počátku sedmdesátých let se tato tradice opět přestala slavit, protože mladí lidé začali vesnici opouštět, když odcházeli za lepšími podmínkami. Nastala tedy další prodleva. Vesnice se začala postupně opět vylidňovat, než nastala třetí fáze. V devadesátých letech se do Dolních Chrášťan, postupně začalo přistěhovávat několik pražských rodin, které se rozhodly v roce 2005 masopust znovu obnovit.

Práce pojednává o tom, jak funguje paměť a vzpomínání jednotlivých pamětníků, co konkrétně jim zůstává v paměti a co naopak ne. Rozhovory, vzpomínky i popisy pramenů se soustředí na hudbu, která je neodmyslitelnou součástí masopustních slavností. Zkoumala jsem, jak hudba současnou podobu masopustu formuje, co ji ovlivňuje a jak s ní současní aktéři nakládají. Podle mého názoru nejzásadnějším zjištěním této práce je fakt, že snahy o udržení kontinuity chráštánského masopustu vycházejí z vnitřní potřeby konkrétních lidí. Oba případy obnovení masopustu mají jistý nádech laickosti, ovšem nikoliv v negativním slova smyslu. Naopak je tento entuziasmus zřejmě zdrojem progresivního a svěžího přístupu k tradici, kdy zúčastněným nezáleží příliš na tom, aby vše takřikajíc fungovalo v již zažitých kolejích, které jsou dané už od nepaměti. Hlavní smysl totiž spatřují v naplnění podstaty masopustu, tedy příležitosti upřímně a doopravdy prožít moment skutečné svobody.

Text sleduje tři historické podoby dolnochrášťanského masopustu a vzpomínání na ně. Ukázala se na nich jak jasná kontinuita v opakovaných snahách masopustní tradici pokaždé znovu obnovit, tak diskontinuita v jejím opakovaném přerušování a také v inspirační rozkročenosti nedbající udržování pomyslné jediné závazné lokální tradice „*No a ted' jsme sem přišli my a je otázka, jestli ty naše děti tu budou chtít zůstat*“, komentuje současná organizátorka Kateřina. Současní aktéři si spolu se mnou během našich rozhovorů kladli otázky, zdali bude masopust v této současné formě pokračovat i nadále. Zdali potomci generace obyvatel přistěhovalých v devadesátých letech převezmou toto „žezlo“ a budou pokračovat v tradici, nebo raději půjdou zpět do měst, odkud pocházejí jejich rodiče.

V této práci jsem tedy pracovala s pamětníky, kteří vzpomínali na jednotlivé podoby masopustu, jak ty historické, tak současné. Vzpomínání probíhalo skrze polostrukturované rozhovory, v nichž jsem nechávala v rámci mnou vytyčených mezí pamětníky volně vzpomínat. Tyto rozhovory však neprobíhaly úplně standartním způsobem, jak bývá v etnomuzikologii zvykem, a to z důvodu pandemie Covid-19, která ovlivnila celý tento výzkum. Rozhovory s některými aktéry a pamětníky jsem vedla ve virtuálním prostředí skrze platformy Zoom, Skype nebo Whatsapp. Se dvěma pamětníky jsem se sice sešla osobně u nich doma, pouze však za předpokladu, že jsem měla negativní test na Covid-19. Nejvýznamnější pro můj výzkum však bylo setkání s nejstaršími pamětníky na návsi na Boží hod velikonoční. Toto setkání totiž zásadně ovlivnilo formu této práce. Během něj jsem si totiž mohla uvědomit jednu zásadní věc, a to, že když se letošní ročník masopustu nemohl uskutečnit, místní si ho skrze tento rozhovor, určený sice vědeckým účelům, mohli připomenout, zpřítomnit. A to doslova. Během tohoto setkání nastala totiž atmosféra velice podobná masopustu. A tak mi i tento rozhovor mohl posloužit jako součást pozorování.

Samozřejmě se nabízí otázka, do jaké míry by se výstupy výzkumu lišily za běžných podmínek, tedy bez pandemie a souvisejících restrikcí. Jistě bych se více opírala o zúčastněné pozorování, které by mi bylo základním východiskem. Patrně bych ale tedy neměla k dispozici tak rozsáhlý prostor pro vzpomínání pamětníků a nemohla bych se tolik detailně věnovat právě fenoménu paměti.

7 Seznam použité literatury

ASSMANN, Aleida, 2018. *Prostory vzpomínání: podoby a proměny kulturní paměti*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. Limes (Karolinum). ISBN 978-80-246-3433-3.

ASSMANN, Jan, 2001. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor. Obzor (Prostor). ISBN 80-726-0051-6.

BACHTIN, Michail Michajlovič, 2007. *Francois Rebelais a lidová kultura středověku a renesance*. 2. Praha 3: Argo. ISBN 978-80-7203-776-6.

BARAN, Ludvík a Jitka STAŇKOVÁ, 1973. Jihočeský lidový masopust: Masopustní maškary a masky z jižních Čech: Katalog výstavy, Čes. Budějovice, červen-září 1973. České Budějovice: Jihočes. muzeum.

BITHELL, Caroline, HILL, Juniper, ed., 2014. *The Oxford Handbook of Music Revival*. New York: Oxford University Press 2014.

BLAHUSCH, Friedrich, 2011. *Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen: Stritschitz, Saborsch, Hollschowitz, Linden, Dobschitz, Kollowitz, Untergroschum, Obergroschum, Bowitz und Roschowitz*. F. Blahusch.

BOWIE, Fiona, 2008. *Antropologie náboženství: Rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-378-9.

BOYM, Svetlana, 2001. *The future of nostalgia*. New York: Basic Books. ISBN 978-0-465-00708-0.

FROLEC, Václav, 1979. *Masopustní tradice*. Blok.

HOBSBAWM, Eric, 2012. Introduction: Inventing Traditions. HOBSBAWM, Eric a Terence RANGER, ed. *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press, s. 1-14.

JURKOVÁ, Zuzana, 2013. *Pražské hudební světy*. Praha: Karolinum, s. 271-272. ISBN 978-80-246-2484-6.

KAUFMANN, Jean – Claude, 2010. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-033-9.

KRATOCHVÍL, Matěj a Lubomír TYLLNER, 2007. *Masopustní koleda na Doudlebsku: Dobrkovská Lhotka 2005*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 978-80-87112-06-9.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina, 2004. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-710-6525-0.

LAUDOVÁ, Hana, 1960. *Konopická: Lidový zvyk, zábava a slavnost jihočeského pošumaví*. Český lid. (47(4), 159-170.

LÉBL, Vladimír, Jaromír ČERNÝ a kolektiv, 1983. *Hudba v českých dějinách: od středověku do nové doby*. Praha: Supraphon.

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, 2020. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií.

STAVĚLOVÁ, Daniela, 2008. *Červená růžičko, proč se nerozvíjíš: tanec, identita, status a integrace*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 978-80-87112-15-1.

STAVĚLOVÁ, Daniela a Matěj KRATOCHVÍL, 2016. Vymyslet masopust: město, novodobé slavnosti, tradice a imaginace. *Český lid*. (103), 537–568.

SUNSTEIN, Bonnie Stone a Elizabeth CHISERI-STRATER, 2012. *FieldWorking: Reading and Writing Research*. 4. Boston: Bedford/St. Martins. ISBN 978-0312622756.

TURINO, Thomas, 2008. *Music as Social Life: the politics of participation*. Chicago: University of Chicago Press. ISBN 02-268-1698-2.

VONDRUŠKOVÁ, Alena, 2015. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA. ISBN 978-80-243-6761-3.

8 Seznam archiválií

Školní kronika Dolní Chrást'any 1946-1966; IB2, snímek 7, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/306293>

Pamětní kniha obce Vadkov III. díl, s. 198, snímek 136, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/773>

9 Internetové zdroje

BOYM, Svetlana. *Nostalgia and its Discontents* [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: https://agora8.org/SvetlanaBoym_Nostalgia/#top1

Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 (1. díl). Praha: Český statistický úřad, 2006, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>.

Statistický lexikon obcí České republiky 2013. Praha: Český statistický úřad, 2013, [online]. [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticky-lexikon-obci-2013-a8m6eyff20>.

10 Seznam obrázků

Obrázek 1: Počet obyvatel v Dolních a Horních Chrášťanech mezi léty 1869-2011.

Obrázek 2: Výřez ze školní kroniky 1946-1966; IB2; snímek 7.

Obrázek 3: Pokyny týkající se odsunu nedalekých Babic (Die Stritschitzer Sprachinsel).

Obrázek 4: Informace týkající se transportu (Babice) (Die Stritschitzer Sprachinsel in Südböhmen).

Obrázek 5: Dolní Chrášťany zaznačeny červeně, Horní Chrášťany žlutě.

Obrázek 6: Povídání s chrášťanskými pamětníci před kapličkou.

Obrázek 7: Chrášťanská náves.

Obrázek 8: Titulní snímek.

Obrázek 9: Úvodní záběr na zem.

Obrázek 10: Vedoucí průvodu s trubkou v ruce.

Obrázek 11: Bába s nůši.

Obrázek 12: Lazar.

Obrázek 13: Myslivec.

Obrázek 14: Nevěsta a ženich – za nimi družba.

Obrázek 15: Družba – muž převlečený za ženu.

Obrázek 16: Šašek a další maska, nejspíše strašák.

Obrázek 17: Průvod vycházející ze dvora.

Obrázek 18: Průvod přicházející na náves.

Obrázek 19: Harmonikář.

Obrázek 20: Hráč na vozembouch.

Obrázek 21: Šašek s chrastítkem.

Obrázek 22: Trasa průvodu z Horních do Dolních Chrášťan.

Obrázek 23: Výškový profil trasy.

Obrázek 24: Trasa průvodu v Dolních Chrášťanech

Obrázek 25: Trasa současného masopustu.

Obrázek 26: Průvod v pohybu.

Obrázek 27: Zastavení u potoka.

Obrázek 28: Muzikanti hrající před stavením Pavla a Kateřiny.

Obrázek 29: Kateřina tančící s Pavlem.

Obrázek 30: Plakátek, který zve na masopust.

Obrázek 31: Pavel tančící s mužem převlečeným za ženu.